

T.C
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖĞRETİCİ VE KATILIMCI GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NIN GENÇLİK
ÇALIŞMALARI: KONYA ÖRNEĞİ

EMRE TÜTÜNCÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MUHAMMED FATİH TURANALP

KONYA 2025

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emre TÜTÜNCÜ		
	Numarası	22810201012		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	×	
		Doktora		
Tezin Adı	Öğretici ve Katılımcı Görüşleri Çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları: Konya Örneği			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Emre TÜTÜNCÜ
İmzası

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emre TÜTÜNCÜ
	Numarası	22810201012
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Eğitimi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. M.Fatih TURANALP
	Tezin Adı	Öğretici ve Katılımcı Görüşleri Çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları: Konya Örneği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Öğretici ve Katılımcı Görüşleri Çerçevesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları: Konya Örneği başlıklı bu çalışma 30/10/25 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Doç.Dr.	M. Fatih TURANALP	
2	Doç.Dr.	İrfan ERDOĞAN	
3	Doç.Dr.	Fatih İPEK	

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Emre TÜTÜNCÜ		
	Numarası	22810201012		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	×	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç.Dr. M. Fatih TURANALP		
Tezin Adı	ÖĞRETİCİ VE KATILIMCI GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI'NIN GENÇLİK ÇALIŞMALARI: KONYA ÖRNEĞİ			

Bu çalışmada Diyanet İşleri Başkanlığı'na (DİB) bağlı Konya Kampüs Gençlik Merkezi'nde yürütülen manevi danışmanlık ve gençlik hizmetlerinin etkililiği incelenmiştir. Konya Kampüs Gençlik Merkezi, üniversite yerleşkesi içinde faaliyet gösteren, gençlerin dinî, ahlaki, sosyal ve psikolojik gelişimlerine yönelik programlar yürüten bir DİB birimidir. Çalışmada, bu merkezin sunduğu manevi danışmanlık, eğitim ve sosyal etkinliklerin öğrenciler üzerindeki yansımaları ile manevi danışmanların ve gençlik koordinatörlerinin deneyimleri nitel araştırma yöntemiyle ele alınmıştır. Fenomenolojik desene dayalı yürütülen bu çalışmada, 2023–2024 eğitim-öğretim yılında gençlik merkezine düzenli veya dönemsel katılım sağlayan 10 üniversite öğrencisi ve görev süresi 8 aydan 8 yıla kadar değişen 6 manevi danışman ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler tematik içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bulgular, gençlik merkezine yönelimin kurumsal tanıtım, arkadaş çevresi ve kişisel manevi arayış olmak üzere üç temel motivasyon üzerinden gerçekleştiğini göstermiştir. Manevi danışmanlık ilişkilerinin, “duygusal güven” ve “aile sıcaklığı” unsurlarıyla gençlerin kimlik ve inanç gelişimini desteklemekte olduğu sosyal ve kültürel etkinlikler ise bireysel dönüşümü pekiştirerek grup içi aidiyet duygusunu güçlendirdiği görülmüştür. Bununla birlikte bürokratik izin süreçleri, mekânsal yetersizlikler, personel açığı ve bütçe kısıtları hizmet etkinliğini sınırlayan başlıca faktörlerdir. Gençlik merkezinde sunulan akademik ve kişisel gelişim desteklerinin öğrencilerin özgüven ve entelektüel motivasyonlarını artırdığı ve akran etkileşiminin ise toplumsal sorumluluk bilincini güçlendirdiği görülmüştür.. Araştırma sonucunda, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı gençlik merkezlerinin sunduğu manevi danışmanlık ve sosyal faaliyetlerin sürdürülebilir ve kapsayıcı bir yapıya kavuşturulabilmesi için fiziki mekân düzenlemelerinin yapılması, personel kapasitesinin artırılması, bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi ve dijital iletişim stratejilerinin güçlendirilmesi önerilmektedir. Bu düzenlemelerin hayata geçirilmesi, gençlik merkezlerinin çok boyutlu öğrenme ortamı niteliğini pekiştirerek gençlerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde güçlü kimlikler geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Emre TÜTÜNCÜ		
	Student Number	22810201012		
	Department	Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Eğitimi		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	×	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	M. Fatih TURANALP		
Title of the Thesis/Dissertation	Youth Activities of the Presidency of Religious Affairs from the Perspectives of Instructors and Participants: The Konya Case			

This study examined the effectiveness of spiritual counseling and youth services provided at the Konya Campus Youth Center, affiliated with the Presidency of Religious Affairs (DİB). The Konya Campus Youth Center is a DİB unit operating within the university campus and conducting programs aimed at the religious, moral, social, and psychological development of young people. This study explored the impact of the spiritual counseling, educational, and social activities offered by the center on students, as well as the experiences of spiritual counselors and youth coordinators, using a qualitative research method. In this study, based on a phenomenological design, semi-structured interviews were conducted with 10 university students who regularly or periodically attended the center during the 2023–2024 academic year, and with 6 spiritual counselors whose tenure ranged from 8 months to 8 years. The data obtained were analyzed using thematic analysis. The findings showed that orientation to the center was driven by three primary motivations: institutional promotion, circle of friends, and personal spiritual quest. Spiritual counseling relationships support young people's identity and faith development through elements of "emotional trust" and "family warmth." Social and cultural activities reinforce individual transformation and strengthen the sense of belonging within the group. However, bureaucratic permitting processes, spatial inadequacies, staff shortages, and budget constraints are the primary factors limiting service effectiveness. Academic and personal development support provided at youth centers increases students' self-confidence and intellectual motivation, while peer interaction strengthens their sense of social responsibility. The research suggests that improving physical space arrangements, increasing staff capacity, simplifying bureaucratic processes, and strengthening digital communication strategies should be considered to ensure a sustainable and inclusive structure for the spiritual counseling and social activities offered by youth centers affiliated with the Directorate of Religious Affairs (DİB). Implementing these arrangements will reinforce the multidimensional learning environment of youth centers and contribute to young people's development of strong identities at both individual and societal levels.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca hem teorik bilgi hem de pratik deneyim açısından önemli bir gelişim süreci yaşadım. Elinizdeki bu tez çalışması, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik çalışmalarına yönelik olarak öğretici ve katılımcı görüşlerini merkeze alarak, günümüz gençliğinin dini, sosyal ve psikolojik gelişim süreçlerine sunulan katkıları anlamaya yönelik bir çabanın ürünüdür.

Araştırma sürecinde gençlik merkezlerinde görev yapan manevi danışmanlar, gençlik koordinatörleri ve bu gençlik merkezinden yararlanan üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiğim görüşmeler, hem akademik hem de insani açıdan bakış açımı derinleştirmiştir. Bu çalışma, gençliğe dair yapılan hizmetlerin çok boyutlu etkilerini ortaya koymakla kalmayıp, aynı zamanda sahada karşılaşılan yapısal zorlukları da görünür kılmayı amaçlamaktadır.

Tezimin hazırlanmasında bilgi, deneyim ve yönlendirmeleriyle her zaman yanımda olan, bilimsel yaklaşımı ve insani duruşuyla bana rehberlik eden değerli danışmanım Doç. Dr. Muhammed Fatih TURANALP'e en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi bu zorlu süreçte de manevi desteğini ve dualarını esirgemeyen kıymetli anneme, babama ve sabrıyla, sevgisiyle bu sürecin destekçilerinden biri olan kıymetli eşime şükranlarımı sunuyorum. Onların varlığı, bu çalışmanın temel dayanaklarından biri olmuştur.

Ayrıca, görüşme sürecinde içtenlikle katkı sağlayan manevi danışmanlar ve üniversite öğrencilerine, her birine ayrı ayrı teşekkür ederim. Onların samimiyeti ve paylaşımları bu çalışmayı anlamlı kılmıştır.

Bu çalışmanın, din eğitimi, gençlik hizmetleri ve manevi danışmanlık alanlarında yapılacak olan yeni araştırmalara katkı sunmasını temenni ediyorum.

Emre TÛTÛNCÛ

Konya-2025

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
1. Araştırmanın Konusu.....	1
2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
3. Konu ile İlgili Araştırmalar.....	5
4. Varsayımlar.....	9
5. Sınırlılıklar.....	10
6. Kısaltmalar.....	10
7. Tanımlar.....	10
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	12
1.1. Gençlik Kavramı.....	12
1.2. Gençlik Dönemi.....	13
1.3. Gençlik Dönemi Üzerine Yaklaşımlar.....	16
1.4. Gençlik Döneminde Gelişim Özellikleri.....	22
1.4.1. Bilişsel ve Biyolojik Gelişim.....	22
1.4.2. Psikolojik Gelişim.....	26
1.4.3. Sosyal Gelişim ve Özerklik.....	29
1.4.4. Dini Gelişim.....	33
1.5. Kur’anda Gençlik Dönemi.....	36
1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı Bağlamında Gençliğin Önemine Dair Değerlendirmeler.....	40
1.6.1. Gençlik Çalışmaları Yönergesi.....	41
1.6.2. Türkiye Diyanet Vakfı Öğrenci Yurtları.....	46
1.6.3. Gençliğe Değer Projesi.....	47

1.6.4. Gençlik Kamp Programları.....	48
İKİNCİ BÖLÜM.....	50
YÖNTEM.....	50
2.1. Araştırmanın Modeli.....	50
2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	51
2.3. Veri Toplama Araçları.....	53
2.4. Veri Toplama Süreci.....	54
2.5. Verilerin Analizi.....	55
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	58
BULGULAR VE YORUMLAR.....	58
3.1. Öğrenci Yanıtlarından Elde Edilen Bulguların Yorumlanması.....	58
3.1.1. Gençlik Merkezine Katılım Motivasyonları.....	58
3.1.2. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Deneyimi ve Etkisi.....	61
3.1.3. Etkinliklerin Dini ve Ahlaki Gelişime Katkıları.....	65
3.1.4. Sosyal İlişkiler ve Topluluk İçindeki Etkileşim.....	68
3.1.5. Akademik ve Kişisel Gelişim.....	71
3.1.6. Hizmetlerde Karşılaşılan Zorluklar.....	75
3.1.7. Gençlik Merkezinin Toplumsal Rolü.....	79
3.1.8. Altyapıya Dair Eleştiriler.....	83
3.1.9. Hizmetlerin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler.....	86
3.2. Manevi Danışmanlar ve Koordinatörlerin Yanıtlarına İlişkin Bulgular.....	90
3.2.1. Gençlik Merkezi Hizmetlerine Katılım Süreci ve Görev Yapısı.....	90
3.2.2. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Uygulama Prensipleri.....	93
3.2.3. Toplumsal Sorumluluk Bilincinin Güçlendirilmesi.....	96
3.2.4. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Kurumsal ve Yapısal Sorunlar.....	100
3.2.5. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Gençlerin Kişisel ve Manevi Gelişimine Katkıları.....	103
3.2.6. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Sürdürülebilirliği için Öneriler ve Gelecek Perspektifi.....	107
3.3. Bulguların Değerlendirilmesi ve Literatür Tartışması.....	110
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	116

KAYNAKÇA.....	120
----------------------	------------

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çalışma Grubu.....	53
Tablo 2. Gençlik Merkezine Katılım Motivasyonları Kategorileri.....	59
Tablo 3. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Deneyimi Ve Etkisi Kategorileri.....	63
Tablo 4. Etkinliklerin Dini Ve Ahlaki Gelişime Katkısı Üzerine Kategoriler.....	66
Tablo 5. Sosyal İlişkiler Ve Topluluk İçindeki Etkileşime Göre Kategoriler.....	70
Tablo 6. Akademik Ve Kişisel Gelişim Kategorileri.....	73
Tablo 7. Hizmetlerde Karşılaşılan Zorluklara Dair Kategoriler.....	76
Tablo 8. Gençlik Merkezinin Toplumsal Rolü Ve Algısına Dair Kategoriler.....	80
Tablo 9. Fiziki Koşullar Ve Altyapıya Dair Eleştiriler Üzerine Kategoriler.....	84
Tablo 10. Hizmetlerin Geliştirilmesine Yönelik Önerilere Dair Kategoriler.....	87
Tablo 11. Gençlik Merkezi Hizmetlerine Katılım Süreci Ve Görev Yapısına Dair Kategoriler.....	91
Tablo 12. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Uygulama Prensiplerine Dair Kategoriler.....	94
Tablo 13. Sosyal Katılım Ve Toplumsal Sorumluluk Bilincinin Güçlendirilmesine Dair Kategoriler.....	97
Tablo 14. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Kurumsal Ve Yapısal Sorunlara Dair Kategoriler.....	100
Tablo 15. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Gençlerin Kişisel Ve Manevi Gelişimine Katkıları Üzerine Kategoriler.....	104
Tablo 16. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Sürdürülebilirliği İçin Öneriler Ve Gelecek Perspektifi Kategorileri.....	108

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumuna, amaç ve önemine ve sınırlılıklarına yer verilmektedir.

1. Araştırmanın Konusu

Gençlik, çocukluk ile yetişkinlik arasında; biyolojik geçişlerin ötesinde sosyalleşme, rol edinimi ve değer seçimi süreçlerinin yoğunlaştığı bir dönemdir (Akın, 2014: 10–11; TDK, 2023; SEKAM, 2016: 11). Türkiye’de bu dönemin kurumsal muhatapları arasında Diyanet İşleri Başkanlığı (DİB) önemli bir yer tutmakta; Gençlik ve Spor Bakanlığı ile yapılan protokoller çerçevesinde gençlik merkezleri, KYK yurtları, Türkiye Diyanet Vakfı öğrenci evleri ve kamp programları aracılığıyla gençlere yönelik yaygın bir hizmet ağı yürütmektedir (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Bu ağın merkezinde, gençlerin dinî-ahlaki gelişimlerinin yanı sıra psikososyal uyumunu desteklemek üzere görev yapan manevi danışmanlar bulunmaktadır.

Literatür üniversite gençliğinin çok-kültürlü etkileşim, modern değerleri anlamlandırmaları ve özerklik arayışı içinde bilişsel soyutlama ve kimlik sentezi süreçlerini yoğun biçimde yaşadığını göstermektedir (Aydın, 2003: 129; Santraca, 2015: 409–432). Bu süreçte birey, aileden devralınan inanç şemalarını eleştirel biçimde yeniden yapılandırmakta; Fowler’ın (Aşama III–IV) inanç gelişimi kuramında belirtildiği üzere topluluk temelli “yapay-geleneksel” inançtan bireysel–yansıtıcı inanç aşamasına geçmektedir (Mehmedoğlu, 2004; Ulu, 2016). Erikson’un psikososyal evreleri gençlikte “yakınlık–yalıtılmışlık” gerilimine işaret ederken, sembolik etkileşimci yaklaşımlar kimlik ve manevi anlamın sosyal bağlamlarda müzakere edildiğini vurgular (Gürses ve Kılavuz, 2011; Burcu, 1998; Kızılcılık, 2013). Dolayısıyla üniversite gençliği için manevi rehberliğin yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı olmayan, kimlik inşasını, öz farkındalığı ve değer temelli yönelimleri destekleyen bir süreç olarak kurgulanması gerekmektedir.

Kurumsal düzeyde DİB'in gençlik hizmetlerinin bu işlevi ne ölçüde yerine getirebildiği, son yıllarda farklı çalışmalarla incelenmiştir. Koç (2021) DİB'in 2013–2021 döneminde yürüttüğü manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kurumsal yapısını ortaya koymuş; sürdürülebilirliğin danışman eğitim programlarının güçlendirilmesine bağlı olduğunu belirtmiştir. Ekici (2022), “Gençliğe Değer” projesini din eğitimi bağlamında değerlendirerek uygulamadaki sosyokültürel ve iletişimsel sınırlıklara dikkat çekmiştir. Gül (2023), “ÇEDES” projesinde değerler eğitimi boyutunun olumlu sonuçlarını tespit etmiş ancak içeriklerin gençlerin çağdaş ihtiyaçlarına göre güncellenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Altuntaş (2023) ise gençlik kamp merkezlerinin din eğitimi açısından özgün bir öğrenme ortamı sunduğunu, fakat bu alanların yeterince sistematik biçimde değerlendirilmediğini belirtmiştir. Gece ve Gün (2025) gençlik koordinatörlerinin kurumsal ve iş birliği temelli zorluklarını öne çıkarırken; Su (2024) ve Sevinç (2024) araştırmalarında, manevi danışmanlık hizmetlerinin potansiyeline rağmen bütçe, personel eğitimi ve iletişim becerileri gibi yapısal eksikliklerin altını çizmiştir. Bununla birlikte Eker ve Öz (2025), gençlerin gençlik merkezlerinden genel memnuniyetinin yüksek olduğunu, ancak sosyal etkinlik çeşitliliğinin yetersiz kaldığını; Aybey (2024) ise danışmanlık faaliyetlerinin kimlik ve aidiyet gelişimine katkı sunduğunu göstermiştir.

Bu çalışmaların tümü, DİB'in gençlik merkezleri ve yurtlarında yürüttüğü manevi danışmanlık faaliyetlerinin gençlerin dinî, ahlaki ve sosyal gelişimine olumlu katkılar sağladığını ortaya koymakla birlikte; hizmetlerin psikolojik, iletişimsel ve deneysel derinliği ile danışman–öğrenci etkileşiminin niteliği konusunda sınırlı veri sunmaktadır. Özellikle mevcut literatür, gençlerin manevi danışmanlık hizmetlerine ilişkin yaşantısal algılarını, katılım motivasyonlarını ve gelişimsel çıktılar üzerindeki etkileri bütüncül biçimde ele alan nitel çalışmalardan yoksundur. Ayrıca araştırmalar çoğunlukla belirli iller veya projelerle sınırlı kalmış; gençlik merkezlerinin mekânsal, sosyal ve kurumsal bağlamlarındaki etkililik yeterince incelenmemiştir. Bu bağlamda Konya Kampüs Diyanet Gençlik Merkezi, farklı fakülte ve sınıflardan öğrenci profili, düzenli etkinlik takvimi ve aktif manevi danışman yapısı ile DİB'in gençlik çalışmalarının sahadaki işleyişini değerlendirmek için elverişli bir örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, söz konusu gençlik

merkezinde görev yapan manevi danışmanlar ile hizmetlerden yararlanan üniversite öğrencilerinin deneyim, algı ve beklentilerini nitel araştırma yöntemiyle inceleyerek;

- (i) Gençlerin manevi ihtiyaç tespiti ve rehberlik stratejilerini,
- (ii) Dinî–ahlaki–sosyal–psikolojik gelişim çıktılarının yönünü,
- (iii) Kurumsal, fizikî ve iletişimsel engeller ile kolaylaştırıcı unsurları,
- (iv) DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi'nin sahadaki uygulanabilirlik ve uyarlama biçimlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır (DİB, 2018).

Bu doğrultuda çalışma, İslami erdem geleneğini çağdaş gençlik psikolojisi ve sosyolojisinin bulgularıyla ilişkilendirerek, manevi danışmanlığın üniversite gençliği üzerindeki etkilerini ampirik olarak görünür kılmayı, DİB'in gençlik politikalarının kanıta dayalı biçimde geliştirilmesine katkı sunmayı ve bu bağlamda da aşağıdaki sorulara yanıt bulmayı hedeflemektedir.

- 1) Gençlik Merkezinde görevli manevi danışmanların, sorunlarını kendisine iletilen öğrencilerin manevi ihtiyaçlarını tespit etmede nasıl bir yol izlemektedirler?
- 2) Manevi danışmanların, öğrencilerin sorunlarına karşı görevlerini yürütürken karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
- 3) Gençlik merkezinin, Diyanet İşleri Başkanlığının gençlik faaliyetleri kapsamında erkek ve bayan öğrencilere yaptıkları faaliyetler/ sundukları gençlik hizmetleri nelerdir?
- 4) Öğrencilerin gençlik merkezinin faaliyetlerinin, eğitim ve öğretim işlevi, dini, ahlaki, sosyal ve psikolojik gelişimlerine sunduğu katkı hakkında görüşleri nelerdir?

- 5) DİB Gençlik Çalışmaları yönergesi kapsamında genç bireylere sunulan hizmetler nasıl değerlendirilmektedir? Gençlik Merkezinin fiziki şartları yeterli midir?

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın temel amacı gençlik merkezlerinde görevlendirilen manevi danışmanların bu süreçte, yeterlilik algıları, manevi danışmanlığa yükledikleri anlamı yani asıl olarak hizmete ilişkin deneyimlerini ve hizmetin gelişimine dair görüş ve önerileri ortaya koymaktır. Çünkü, söz konusu manevi danışmanların hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi için danışmanlara düşen görev ve sorumluluklar bulunmaktadır. Bu sorumluluklar kapsamında, gençlik hizmetinin nasıl uygulandığı, nasıl bir yol izledikleri, nelere dikkat ettikleri, hizmetin gelişmesi noktasında neler yaptıklarını veya neler yapılmalı konusundaki düşünce, istek ve deneyimlerini ortaya koymak ve hizmetin mevcut durumunu değerlendirmek amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda birim olarak beklenen, hedeflenen ve uygulanan hizmet arasındaki farkların/benzerliklerin ortaya konulması, manevi danışmanların karşılaştıkları sorunlara ışık tutabilmesi veya bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin neler olduğuna dair görüşlerinin belirlenmesi, destek hizmetinin ve danışmanların gelişimi açısından önemlidir (DİB Hukuk Müşavirliği, 2022).

Tez konusunun ikinci bölümünü oluşturan, katılımcı görüşleri kısmı ise söz konusu gençlik merkezinin sosyal ortamından faydalanan üniversite öğrencisi gençlerin görüşlerinin alınması ve Diyanet İşleri Başkanlığının Gençlik Çalışması Yönergesi kapsamında hedeflenen hizmetlere, DİB'in görevli manevi danışmanları ile DİB Gençlik Çalışması Yönergesi'ndeki hedeflenen amaçlara ulaşım ulaşılamadığını tespit edilmesi önemlidir.

3. Konu ile İlgili Araştırmalar

Literatürde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın (DİB) gençlik çalışmaları ve manevi danışmanlık hizmetlerini konu alan farklı nitel ve nicel araştırmalar, bu hizmetlerin gençlerin dinî, ahlaki ve sosyal gelişimlerine olan etkilerini çeşitli yönleriyle ele almıştır. Yapılan çalışmalar, gençlik merkezlerinin gençler açısından taşıdığı anlam, hizmetlerin niteliği ve danışmanların karşılaştıkları yapısal zorluklar açısından önemli bulgular sunmaktadır.

Koç (2021), Diyanet İşleri Başkanlığı'nın 2013–2021 yılları arasında üniversite öğrenci yurtları ve gençlik merkezlerinde yürüttüğü manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini tarihsel, kurumsal ve pedagojik açıdan incelemiştir. Çalışma, Türkiye'de sekülerleşmenin etkisiyle biçim değiştiren dinsel destek mekanizmaları içinde DİB'in kamusal düzeyde en belirgin otorite hâline geldiğini vurgulamaktadır. Araştırmada, DİB ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasındaki iş birliği protokolüyle kurumsallaşan manevi danışmanlık hizmetlerinin uygulama alanları, güçlü ve zayıf yönleri ele alınmış; bu hizmetlerin sürdürülebilirliği açısından manevi danışmanların eğitim ve yeterlik düzeylerinin artırılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Koç'un önerdiği üç modüllü “Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Sertifika Programı”, din psikolojisi, gelişim psikolojisi ve klinik psikoloji temelli bir çerçevede tasarlanmıştır; temel, orta ve ileri düzey alan yeterliliklerini kapsayacak biçimde yapılandırılmıştır. Bu model, danışmanların hem temel manevî rehberlik becerilerini hem de gençlik çalışmalarında özel alan yeterliliklerini geliştirmeyi hedeflemiştir.

Ekici (2022), Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütölen “Gençliğe Değer” projesini din eğitimi perspektifinden ele alarak, projenin gençlerin dinî gelişimi ve değer kazanımına katkı düzeyini değerlendirmiştir. Çalışma, Türkiye genelinde 12 il ve 9 ilçede görev yapan gençlik koordinatörleriyle yapılan yazılı ve sözlü görüşmelere dayanmakta; elde edilen veriler betimsel ve içerik analizi yöntemleriyle çözümlenmiştir. Bulgular, projenin gençlerin dinî şüphe ve sorularına çözüm getirme potansiyeli taşıdığını, ancak uygulamada bölgesel sosyokültürel farklılıklar, iletişim becerileri, teknoloji kullanım yeterliği ve maddi kaynak sınırlılıkları gibi etkenlerin

verimliliği kısıtladığını göstermektedir. Ekici, her din görevlisinin en az on gence ulaşarak onların milli ve manevi değerler çerçevesinde desteklenmesini öngören bu projenin, pandemi koşullarına rağmen kısmen başarıyla yürütüldüğünü; ancak programların gençlerin yaş, ilgi ve bölgesel özelliklerine göre daha planlı ve sistematik biçimde uygulanması gerektiğini vurgulamıştır. Çalışma, ayrıca projenin sürdürülebilirliğini sağlamak için hizmet içi eğitimlerin, maddi destek mekanizmalarının ve düzenli istişare toplantılarının güçlendirilmesi gerektiğini önermektedir.

Gül (2023) tarafından gerçekleştirilen geniş katılımlı karma yöntemli çalışma, “Çevreme Duyarlıyım, Değerlerime Sahip Çıkıyorum (ÇEDES)” projesinin Diyanet Gençlik Merkezlerindeki uygulama sürecini değerlendirmiştir. 48 ilde 1365 öğrenci, 1160 veli, 384 öğretmen ve 119 DİB personelinden oluşan çok paydaşlı örneklem üzerinde yapılan analizler, öğrencilerin merkezlere erişimlerinin kolay, aidiyet düzeylerinin yüksek olduğunu ve değerler eğitimi faaliyetlerinin olumlu sonuçlar doğurduğunu göstermiştir. Bununla birlikte, program materyalleri ve içeriklerinin gençlerin çağdaş ihtiyaçlarına göre daha dinamik biçimde güncellenmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Gül’ün çalışması, ÇEDES projesinin DİB’in gençlik vizyonu içinde moral gelişim kadar sosyal sorumluluk boyutunu da güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

Altuntaş (2023), Diyanet İşleri Başkanlığı’nın gençlik çalışmalarında din eğitimi açısından önemli bir öğrenme ortamı olarak gençlik kamp merkezlerinin işlevini incelemiştir. Çalışmada, cami dışı din hizmetleri bağlamında genişleyen DİB faaliyetleri içerisinde gençlik kamplarının, gençlerin maneviyat, sosyalleşme ve değer eğitimi süreçlerine olan katkısı değerlendirilmiştir. Nitel araştırma deseninde yürütülen çalışmada doküman analizi ve görüşme teknikleri kullanılmış; elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Bulgular, kamp ortamlarının gençlere doğayla iç içe, samimi ve etkileşimli bir öğrenme alanı sunduğunu, bu yönüyle hem din eğitimi hedeflerini desteklediğini hem de gençlerin bireysel ve sosyal gelişimlerine olumlu katkılar sağladığını göstermektedir. Araştırma, gençlik kamplarının özellikle şehir yaşamının getirdiği yalnızlaşma, dijital bağımlılık ve

aidiyet eksikliği gibi sorunlara karşı etkili bir çözüm alanı sunduğunu vurgulamıştır. Altuntaş'ın çalışması, Diyanet gençlik hizmetlerinde kamp merkezlerinin din eğitimi ve manevi gelişim açısından stratejik bir rol oynadığını ortaya koyarak, cami dışı din hizmetlerinin sahadaki pratiklerini genişleten önemli bir örnek sunmaktadır.

Günler ve Zengin (2024), İstanbul Pendik'te yürütülen nitel araştırmalarında 17 gençle derinlemesine görüşmeler yaparak cami–gençlik merkezi iş birliğine dayalı etkinliklerin gençler tarafından nasıl algılandığını analiz etmiştir. Araştırmada, faaliyetlerin gençlerin ilgisini çekecek biçimde planlanması ve sosyal çevre aracılığıyla tanıtılmasının katılım oranlarını belirgin biçimde artırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak bazı katılımcılar, faaliyetlerin niteliği ve içeriği bakımından eksiklikler bulunduğunu ifade etmiş; özellikle dinî eğitim içeriklerinin derinleştirilmesi ve sosyal etkinlik yelpazesinin genişletilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Su (2024), Diyanet'in manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin üniversite yurtlarındaki uygulanışını incelemiş, 60 erkek ve 20 kadın olmak üzere toplam 80 manevi danışmanla anket çalışması yürütmüştür. Bulgular, danışmanların yurtlarda bireysel manevi görüşmeler, dinî sohbetler, kitap okuma etkinlikleri, kamp ve gezi programları, ortak ibadet faaliyetleri gibi geniş bir yelpazede hizmet sunduklarını göstermektedir. Ancak araştırmada danışmanların bütçe yetersizliği, kurumlar arası protokol farkları, hizmet içi eğitim eksiklikleri ve gençlerle iletişimde yaşanan zorluklar gibi yapısal sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bu durum, manevi danışmanlığın potansiyelinin yüksek olmasına rağmen, kurumsal koordinasyon ve mesleki destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sevinç (2024) tarafından gerçekleştirilen nitel araştırmada ise KYK yurtlarında görev yapan manevi danışmanların deneyimlerini incelemiştir. Bulgular, manevi danışmanlık hizmetinin gençler için yalnızca dinî rehberlik değil, aynı zamanda psikolojik destek işlevi de gördüğünü göstermiştir. Katılımcı danışmanlar, gençlerin manevi ihtiyaçlarına etkili şekilde yanıt verebilmek için iletişim becerileri, gençlik psikolojisi ve sosyal medya okuryazarlığı gibi konularda ek eğitimlere ihtiyaç

duyduklarını belirtmiştir. Araştırma, manevi danışmanlık hizmetlerinin öğrencilerin yaşam kalitesini yükseltmede önemli bir işlev gördüğünü, ancak mesleki yeterliklerin artırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Aybey (2024) ise Batı Karadeniz bölgesinde yürütülen çalışmasında, yükseköğretim yurtları ve gençlik merkezlerinde görev yapan manevi danışmanlarla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirmiştir. Araştırma, gençlerin dinî konularda danışmanlara güvenle başvurduğunu, özellikle kimlik, değer ve yaşam amacı gibi alanlarda danışmanlık hizmetlerinin önemli bir destek işlevi gördüğünü ortaya koymuştur. Bulgular, DİB'in gençlik merkezleri ve yurtlardaki danışmanlık uygulamalarının gençlerin dini-manevi sorularına cevap bulma, psikolojik rahatlama ve sosyal aidiyet kazanmada önemli bir aracı işlevi üstlendiğini göstermektedir.

Eker ve Öz (2025) tarafından İstanbul'daki 12 farklı Diyanet Gençlik Merkezinde yürütülen geniş ölçekli anket araştırması, 155 genç katılımcının memnuniyet ve beklenti düzeylerini incelemiştir. Bulgular, katılımcıların %87'sinin genel olarak gençlik merkezlerinden memnun olduğunu, dini içerikli eğitim ve etkinliklerde memnuniyet oranının %80 civarında seyrettiğini, ancak sosyal ve sportif etkinliklerde bu oranın %60'a gerilediğini göstermiştir. Çalışma, dinî eğitim faaliyetlerinin gençler için temel motivasyon kaynağı olduğunu, ancak sosyal faaliyet çeşitliliğinin artırılmasının gerekliliğini vurgulamıştır.

Gece ve Gün (2025), Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Gençlik Koordinatörlüklerinde görev yapan personelin gençlik çalışmalarına ilişkin deneyim, sorun ve beklentilerini inceleyen nitel bir araştırma gerçekleştirmiştir. Amasya ili ve ilçelerinde görev yapan 24 koordinatörle yapılan görüşmelere dayanan çalışmada veriler, "Karşılaşılan Sorunlar" ve "Öneri ve Beklentiler" olmak üzere iki ana tema altında toplanmıştır. Bulgular, gençlik koordinatörlerinin hizmet yürütme sürecinde hem kurum içi (yetki-sorumluluk belirsizliği, bürokratik engeller, personel ve kaynak yetersizliği) hem kurumlar arası iş birliği (Gençlik ve Spor Bakanlığı, Milli Eğitim vb.) düzeylerde çeşitli yapısal sorunlarla karşılaştıklarını ortaya koymaktadır. Ayrıca katılımcılar, gençlerin ilgisini çekmede yaşanan güçlükler, velilerin

desteğindeki sınırlılıklar ve personelin görev tanımlarına ilişkin belirsizliklerin hizmet verimliliğini düşürdüğünü belirtmiştir. Çalışma, gençlik koordinatörlüğü personelinin gençlik çalışmalarına yönelik motivasyonunun yüksek olmasına karşın, sistemin etkinliğini artırmak için eğitim, iletişim ve kurumlar arası koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

Bu araştırmaların ortak noktasına bakıldığında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik merkezleri, öğrenci yurtları ve kamp alanlarında yürüttüğü manevi danışmanlık ve gençlik çalışmalarının, gençlerin dini ve ahlaki gelişimlerini, aidiyet duygularını ve değer yönelimlerini olumlu biçimde etkilediği görülmektedir. Ancak literatürün genelinde, bu faaliyetlerin kurumsal yapısı, uygulama niteliği ve deneyimsel boyutları bakımından önemli boşluklar bulunmaktadır. Çoğu çalışma, ya nicel memnuniyet düzeylerini ölçmekle sınırlı kalmakta (ör. Eker ve Öz, 2025) ya da belirli bölgesel uygulamaları incelemektedir (örnek olarak; Aybey, 2024; Günler ve Zengin, 2024). Bunun yanında, Koç (2021) ve Ekici (2022) gibi araştırmalar hizmetlerin kurumsal temellerini ve proje düzeyinde planlamasını ortaya koyarken; Gül (2023) ve Altuntaş (2023) çalışmalarında program içerikleri ve eğitim ortamlarının etkisine odaklanmış, ancak danışman-öğrenci etkileşiminin manevi, psikolojik ve sosyal derinliği çoğu araştırmada yüzeysel kalmıştır. Benzer biçimde Gece ve Gün (2025) ile Su (2024) çalışmalarında, danışman ve koordinatörlerin karşılaştığı yapısal sorunlara dikkat çekilmiş, buna karşın öğrencilerin deneyimlerinin çok boyutlu tematik analizi yeterince ele alınmamıştır.

4. Varsayımlar

- Manevi danışmanlar ve üniversite öğrencilerinin, görüşme sorularına dürüst, samimi ve içten biçimde yanıt verdikleri varsayılmaktadır.
- Manevi danışmanlar ve üniversite öğrencilerinin verdikleri yanıtlar, kendi duygu, düşünce ve deneyimlerini yansıttığı kabul edilmektedir.
- Görüşme ortamlarının katılımcıların kendilerini rahatça ifade edebileceği güvenli ve uygun koşullarda gerçekleştiği varsayılmaktadır.

- Araştırmacının görüşme sürecindeki yansız tutumu ve gözlemci rolünü koruduğu varsayılmıştır.
- Elde edilen verilerin, tematik analiz sürecinde doğru biçimde çözümlenip yorumlandığı varsayılmaktadır.
- Gençlik merkezinde yürütülen manevi danışmanlık ve sosyal faaliyetlerin, katılımcıların aktardığı biçimde gerçek deneyimleri temsil ettiği kabul edilmektedir.

5. Sınırlılıklar

Çalışma, 2023-2024 Eğitim-ğretim yılı ve Konya Kampüs Diyanet Gençlik Merkezin manevi danışmanlarının ve niversite ğrencilerinin görüş ve nerileri ile sınırlıdır.

6. Kısaltmalar

DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı

GK: Gençlik Koordinatörü

MDB: Manevi Danışmanlık Birimi

7. Tanımlar

Gençlik: Çocukluk ile yetişkinlik arasındaki geçiş evresinde kimlik inşası ve toplumsal rollerin belirlediği dinamik dönemdir (Castells, 2005; Akın, 2014; TDK, 2023).

Gençlik alışmaları: Gençlerin biyopsikososyal ve kültürel gelişimini anlamaya ve desteklemeye yönelik disiplinlerarası araştırma ve uygulama alanıdır (Beşirli, 2013; Tezcan, 1997).

Dinî/İnanç Gelişimi: Bireyin Tanrı tasavvuru, değer ve pratiklerinin bilişsel ve sosyal olgunlaşmayla evrelî biçimde ilerlemesidir (Hökelekli, 2009; Fowler ve Dell, 2006).

Rüşd: Hak–batılı ayırt eden aklî olgunluk ve sorumluluk yeterliliğidir.(Çamdibi, 2000).

Fetâ: Kur’ân’da iman, cesaret ve kararlılıkla anılan “genç/delikanlı” tipini ifade eden terimdir (Kehf 18; Özdemir ve Kavak, 2014).

Manevi Danışmanlık: Bireyin anlam, değer ve inanç temelli ihtiyaçlarına yönelik profesyonel rehberlik ve destek sürecidir (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

Dinî Rehberlik: Dinî bilgi, tutum ve pratiklerde doğru yönelimi kolaylaştıran sistematik bilgilendirme ve eşlik etme hizmetidir (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

Gençlik Merkezi (Diyanet): Gençlerin manevi, sosyal ve kültürel gelişimini destekleyen programların yürütüldüğü kurumsal mekândır (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

Gençlik Koordinatörü: İl/ilçede gençlik hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi ve raporlanmasından sorumlu görevli/ekip lideridir (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) Öğrenci Yurtları: Öğrencilerin barınma ve gelişimine yönelik fizikî olanaklar ile manevi/sosyal destek sağlayan kurumsal yapılardır (TDV, 2023).

Gençliğe Değer Projesi: Gençlerin millî–manevi değerlerle bütüncül gelişimini hedefleyen DİB odaklı programlar bütünüdür (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018).

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Gençlik Kavramı

İnsan, doğduğu andan hayatının son bulduğu evreye kadar bazı aşamalardan geçmektedir. Bu aşamalar çocukluk, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılıktan oluşmaktadır. İnsanın en hareketli olduğu evre kuşkusuz ki gençlik aşamasıdır (Castells, 2005: 12-17). Gençlik bireyin hayatının çocukluk ile yetişkinlik dönemlerinin arasındaki geçiş dönemidir. Bu dönem çocukluk döneminin bittiği kişisel gelişimin devam ettiği ve bireyin toplumsal süreçlere entegrasyonunun arttığı dönem olarak da tanımlanmaktadır (Akın, 2014: 10-11). Gençlik kavramı TDK'da "İnsan hayatının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemi" şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2023). Dünyadaki toplumsal vakalar geçmişten günümüze incelendiği zaman gençlerin ön planda olduğu bilinmektedir. Gençler toplumsallaşma yolunda ilk deneyim ve gelişimini ailede yaşamaktadır. Her toplumun kendisine has kültürü, gelenek ve görenekleri olduğundan dolayı gençlik doğduğu yerdeki kültürün niteliklerine göre şekillenmektedir. Bu sebeple gençler toplumla kaynaşmış bir vaziyette olup, onları toplumdan farklı düşünmek olağan kabul edilmemektedir. Ülkelerin bulunduğu konum dikkate alındığında her ülkeye göre farklı şekillenen gençlik kavramı, tanımının da farklı anlamlarda ifade edilmesine sebep olmuştur. Bu nedenle gençlik kavramının net bir tanımı yapılamamaktadır (SEKAM, 2016: 11). Ek olarak gençliğin bu karmaşık yapısı aslında tüm toplumun geleceğe dair umutlarını besleyen dinamik bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gençlik insan hayatının önemli bir kısmını ve geleceğe etki edecek bölümünü oluşturmaktadır. Gençlere yönelik Avrupa Birliği projeleri kapsamında Ulusal Ajans birtakım programları hayata geçirmektedir. Ulusal Ajans, 15-30 yaş grubunu genç yaşlar olarak belirlemiş ve gençliğin daha geniş bir yaş grubunda olduğunu tanımlamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Gençlik ve Spor Bakanlığı gençlik kavramının 14-29 yaş grubunda olduğunu ifade etmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) ise gençliğin

yaş grubunu 15-24 şeklinde ifade etmektedir (Yıldırım ve Yenihan, 2013). Gençlik kavramının sadece biyolojik olarak değil aynı zamanda sosyolojik olarak da tanımlaması bulunmaktadır.

Gençlerin sosyal çevre içindeki görevleri ve toplumsal dönüşümlerdeki etkileri gençlikle ilgili sosyolojik tanımlamalarda mevcut olmaktadır (Beşirli, 2013: 26). Bireylerin gelecekteki davranış biçimlerinin oluşmasında çocukluk dönemi etkili olsa da üzerinde durulması gereken asıl süreç gençlik dönemidir. Gençlerin sosyal bütünleşmelerinde aldıkları eğitim, ekonomik durum, ailelerinin pozitif ya da negatif tutumları, davranışları ve yaşadıkları ortamın etkisi oldukça önemlidir. Gençlerin bazı sosyal ya da siyasal projelerde aktif olarak rol alabilmeleri kendilerini gerçekleştirebilmeleri açısından son derece önem arz etmektedir. Gençlere fikirlerini hayata geçirebilecek ortamlar oluşturulduğunda başarılı ve iyi işler gerçekleştirecek olup liderlik özellikleri daha çok baskın hale gelecektir (Smith ve Ellison, 2012: 6). Ancak gençlerin potansiyellerini tam anlamıyla ortaya koyabilmesi için onlara inanan ve destekleyen bir toplumsal yapı şarttır.

Gençlik, bireylerin fiziksel, zihinsel ve sosyal gelişim süreçleri ile toplumsal çevrenin etkileşimi sonucunda şekillenen bir dönemdir. Sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler gençliği farklı alt gruplara ayırmaktadır. Bu bağlamda üniversite gençliği, gençlik döneminin en belirleyici kesimini oluşturmakta ve diğer gençlik gruplarından farklı bir konum sergilemektedir. Üniversite ortamında farklı kültürlerden bireylerle bir araya gelen gençler, yoğun bir sosyalleşme süreci yaşamaktadır.(Aydın, 2003: 129). Bu minvalde üniversite gençliği hem yerel normları içselleştirerek hem de edindiği çoklu kültürel değerleri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirerek bilgi temelli bir öz-yönelim geliştirmesi beklenir.

1.2. Gençlik Dönemi

Gençlik dönemi, kendine özgü nitelikleriyle hayatın tüm dönemleri içinde belirgin farklılıklar göstermektedir (Çapcıoğlu,2016: 59). Bu dönem, çocukluk döneminden taşınan duygusal, düşünsel ve alışkanlık unsurlarının yanı sıra geleceğe

dair şekillenmeye başlayan hedefler, idealler ve kişilik gelişimi açısından da önem taşır. Gençler, toplumsal alanda kendilerine yer bulma çabası sürdürürken, bu süreçte oluşturacakları yeni kimlikleri ile yetişkinlik dönemine geçiş yapacak; hayatlarının geri kalanını büyük ölçüde belirleyecek kararları bu dönemde alacaklardır. Bu açıdan gençlik dönemi, bireylerin kendi dünyalarının temel taşlarını inşa ettikleri kritik bir evre olarak değerlendirilmektedir.

Gençlik dönemi, farklı açılardan değerlendirildiğinde çeşitli tanımlamalara sahiptir. Her kültürün gençliği algılama biçimi kendine özgü olduğu için evrensel bir tanım yapmak zordur. Ancak BM, bu dönemi “15-25 yaş arası, çalışan ve bağımsız bir yaşam alanına sahip olmayan bireyler” olarak tanımlar (Yörükoğlu, 1996 : 16). İslam görüşüne göre ise gençlik, insan hayatının en değerli ve verimli dönemi olarak görülür ve bu süreç, cennette sonsuz gençlik ile ilişkilendirilir (Gündüz, 2003a: 166-168). Bununla birlikte gençlik dönemi, kültürel ve kurumsal tanımlardaki farklılıklara rağmen kimlik inşası, özerklik kazanımı ve toplumsal rol edinme boyutlarıyla kapsayıcı bir gelişim süreci olarak ele alınmalıdır.

Tarım toplumunun yoğun olduğu dönemler içinde, yaşam sürelerinin kısalığı ve iş gücüne olan yüksek talep nedeniyle gençlik dönemi oldukça kısa süren bir dönemdir. Ancak, sanayileşmenin başlamasıyla birlikte, gençlik dönemi daha uzun bir süreci kapsar hale gelmektedir. Bu değişim, her ülkede farklı yaş aralıklarıyla tanımlanan gençlik dönemini belirlemede güçlükler yaratmaktadır (Koç, 2004: 232). Ayrıca, bireylerin ergenlik ve gençlik dönemlerini etkileyen birçok kişisel faktör de bulunmaktadır. Bu nedenle, fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan gençlik dönemine dair çeşitli yaş aralıkları ve dönemseller özellikler ele alınabilir. Yine de, bu dönemde bazı ortak özelliklerin gözlemlendiği söylenebilir.

Ergenlik dönemi genellikle toplumsal rollerin ve kişilik özelliklerinin test edildiği bir zaman dilimi olarak görülse de, kişilik gelişimindeki kalıcı değişimlerin esas olarak genç yetişkinlik döneminde gerçekleştiği vurgulanmaktadır (Santrock, 2015: 409). Piaget'in görüşüne göre, genç yetişkinlik döneminde soyut düşünme ve bilişsel beceriler ergenlik dönemine kıyasla daha ileri bir seviyeye ulaşır. Bu dönem,

birçok kararsızlık, sosyal çevredeki değişiklikler ve kimlik arayışının sürdüğü bir süreç olarak tanımlanır (Santrock, 2015: 416). Ancak bu bilişsel olgunlaşma süreçlerinin bireysel farklılıklarla nasıl şekillendiğine dair derinlemesine araştırmalar gerekmektedir.

Gençlik, bireyin gelecekteki hayatını etkileyen önemli seçimlerin yapıldığı ve kişiliğin oturduğu bir dönemdir. Eğitimden meslek seçimlerine, siyasi ve dini tutumlara kadar pek çok faktör bu dönemde belirginleşir (Hökelekli, 2009: 217). Erikson'un teorisine göre, gençlerin sağlıklı bir kimlik oluşturabilmesi, toplumsal rollerini başarılı bir şekilde üstlenmeleriyle mümkündür. Bu süreç, bireylerin kim olduklarını ve geleceklerini anlamalarına yardımcı olur (Elkind, 1992: 35-36). Özellikle kimlik gelişiminin toplumsal ve bireysel etkenlerin etkileşimine bağlı dinamik yapısı daha sistematik ölçümlerle ortaya konmalıdır.

Din, varoluşsal sorulara yanıtlar sunarak bu arayışta önemli bir rol oynar. Gençler bu dönemde hızlı bir zihinsel ve duygusal gelişim yaşar; fiziksel büyüme ve cinsel gelişim artar, aile içi ilişkilerde gerilim yaşanabilir ve arkadaş çevresiyle geçirilen zaman artar. Din, bu dönemdeki değişimlere ve anlam arayışlarına açıklık getirir (Hökelekli, 2009: 114). Çocuklukta dini kimlik kazandırma genellikle aile tarafından sağlanır; aileler çocuklarına dini yaşantılarıyla rol model olur ve ilk dini eğitim aile ortamında başlar (Hökelekli, 2009: 79). Bu bağlamda dini kimlik inşasının aile ve bireysel süreçlerle etkileşime nasıl girdiğinin analizi disiplinlerarası yaklaşımlar gerektirmektedir.

Eğitim kurumlarında verilen din eğitimi, öğretmenin Tanrı anlayışı ve eğitim yöntemleri, çocuğun dini algısını şekillendirir. Eğitim yöntemleri baskı ya da demokratik olabilir ve çevresel faktörler, medya gibi unsurlar bu algıları etkiler (Erdoğan, 2015). Çocuklukta öğrenilen dini bilgiler genellikle sorgulanmadan kabul edilirken, ergenlik ve gençlik dönemlerinde bireyler yeni bilgi ve görüşlerle karşılaşarak inançlarını sorgulamaya başlarlar (Gündüz, 2003a: 166-168). Dolayısıyla din eğitimi yöntemlerinin bilişsel sorgulama süreçlerini destekleyici biçimde tasarlanması kritik bir öncelik olarak ortaya çıkmaktadır.

Bağımsızlık arayışı bu dönemde dini konularda da kendini gösterir ve gençler ailelerinden aldıkları bilgileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirir. Dış dünyayı geniş bir perspektiften görmek, adaletsizlikleri sorgulamak ve bu çarpıklıkları düzeltme arayışı gençlerin inançlarını güçlendirebilir. Ergenlik ve gençlik dönemindeki dini bilgi ve inançlara karşı eleştirel bir tutum gelişirken, aynı zamanda merak ve uyanış da artar, bu da dini eğitimin bu dönemde avantajlı bir hale gelmesini sağlar (Bilgin, 2007: 115-116; Hökelekli, 2009: 93-94). Bu süreçlerin gençlerin bireysel inanç pratiklerine yansımalarının nicel ve nitel yöntemlerle incelenmesi ileriye dönük politika ve program tasarımları açısından elzemdir.

1.3. Gençlik Dönemi Üzerine Yaklaşımlar

İnsan ömrünün her döneminde olduğu gibi gençlik dönemi de fizyolojik, psikolojik, sosyolojik, ekonomik, eğitimsel, yönetsel gelişmeler ve sorunlarla birlikte güzellikler de barındıran bir dönem ve olgudur. Kendilerine has inanç, duygu, düşünce, tutum ve davranış biçimlerine sahip toplumsal bir kategoriyi ifade eden gençlik, dünyada ve ülkemizde üzerinde çokça araştırmalar yapılan, çokça konuşulan ve bu yönleriyle de birçok yaklaşım ve teoriyi doğuran bir olgudur. 2. Dünya savaşı sonrasında 1950'li yılların ikinci yarısından itibaren gençlik kültürel bir kategori haline gelmektedir (Odabaşı, 2016: 15). Genç bireylerin yaşam tarzları ve düşünce yapıları bir toplumun ileriye dönük kimliğinin en belirleyici unsurlarından biridir. Bundan dolayıdır ki gençlik üzerine önemli çalışmalar yapılmakta, çeşitli araştırma ve inceleme alanları ortaya konulmaktadır (Tezcan, 1997: 1-7). Ancak gençliğin çok boyutlu doğası, disiplinler arası yaklaşımlarla ele alınmadıkça kapsayıcı sonuçlara ulaşılması zor olacaktır.

Gençliği belli yaş aralıklarına sıkışmış bir dönem olarak nitelendirmenin kısıtlamalar doğuracağı açıktır. Zira gençlik, farklı nesiller ve bu nesiller arasındaki ilişkilerle şekillenip, tarihsel ve sosyal olaylardan etkilenerek, sürekli değişim gösteren ve yeni tanımlamalar gerektiren bir dönemdir (Yentürk, 2003: 51-53). Bu nedenle gençlik çalışmalarında esneklik ve tarihsel bağlamın göz önünde bulundurulması bilimsel geçerliliğin teminatı niteliğindedir.

Sosyal bilimlerin doğasında birden fazla doğru bir arada bulunabilmektedir ve araştırmalarda sonuca ulaşmayı kolaylaştırma adına araştırılan nesne ile ilgili saptanan benzerlik ve farklılıkları organize bir şekilde ortaya koyabilmek için kategorik sınıflandırmalardan faydalanılmaktadır. Aynı gerekçeyle gençler üzerine de tarihten bu yana farklı sınıflamalar söz konusu olmuştur. Öncelikle yurtdışında 19. yüzyıl filozoflarının katkılarıyla yaklaşık yirmi yıllık kesitlere (segment) ayrılan yaş gruplarının sosyokültürel açıdan incelenmesi amacıyla çeşitli tipolojiler oluşturulmuş ve sonrasında ülkemizde de oldukça popüler olmuşlardır (Karahasan, 2018: 21). Bununla ilgili olarak Abadan'ın 1960'larda Türkiye gençliği için yaptığı tipler (Abadan-Unat 1961: 123), 80 li yıllardan sonra yetişen gençler için kullanılan "yuppi" tipleri (Lüküslü, 2009; Kozanoğlu, 2003; Pountain&Robins, 2002), 90'lı yılların gençleri için "tiki" kavramı (Lüküslü, 2009: 124-125), 2000 li yılların gençleri için de "Cool" kavramı (Pountain&Robins, 2002: 29-39), dikkat çekici tipler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan farklı olarak daha çok ABD menşeli olarak ortaya çıkan ve dünya genelinde kabul gören sınıflandırmalar şöyledir: Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sebebiyle dünya nüfusunda yaşanan dengesizlikler ardından 1946-1964' lü yıllar aralığında yaşanan yüksek doğum oranları sürecinde dünyaya gelenler için "Baby Boomers" ifadesi kullanılmaktadır. 1965-1980 yılları arasında doğanlar için X Nesli-Generation X, 1980-1995 yılları arasında doğanlar için Y Nesli-Generation Y, 1995 veya 2000'den sonra doğanlar için Z Nesli-Generatin Z (Karahasan, 2018, 25) ve son olarak kimilerine göre 2013 kimilerine göre 2016'dan sonra doğanlar için de Alfa Kuşağı isimlendirmeleri kullanılmaktadır.

Farklı araştırma alanlarında bu şekilde değişik tipolojiler oluşturulmasını bazı araştırmacılar sosyal bilimlere büyük katkı olarak değerlendirirken kimileri eleştirmekte ve doğru bulmamaktadırlar (Deniz, 2012: 119). Örneğin Bourdieu (1995) bu tarz sınıflandırmaların hâkimiyeti elinde bulunduran yetişkin bireyler tarafından gençlerin otonom yaşamlarının sınırlandırılmasına zemin oluşturduğunu belirtmektedir.

Kur'an-ı Kerim'in bu şekildeki dönemseller tipolojiler üzerine bir ayırımı olup olmadığına bakıldığında Onun insan ömrünün herhangi bir devresine bir üstünlük

atfetmediği görülmektedir. Örneğin Kur'an atalar kültürünün hakikatin kaynağı gibi görülmesini şiddetle reddetmektedir (el-Mâide 5/104; el-A'râf Suresi 7/28; Lokman 31/21). İslam dini perspektifinden bakıldığında genç bireylere olabildiğince değer verildiğini, yetişkin bireylerin yapabileceği tüm sorumlulukları yüklenilebilmekle statüsünün yükseltildiğini görmekteyiz. Genç açısından motivasyon kaynağı olan bu tutum, kişisel, sosyal, dinî ve ahlaki açıdan genç bireylerin kendilerini geliştirmesinde ve kimlik kazanımında yardımcı olmakla birlikte olası çelişki ve bunalımlara karşı daha güçlü bireyler olmasını sağlamaktadır (Gündüz, 2003b: 54-55). Bununla birlikte Kur'an perspektifinin gençlik dönemi üzerindeki etkilerini kuramsal ve ampirik veriler ışığında derinlemesine incelemek gelecekteki araştırmalar için temel bir ihtiyaç olacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de gençler için kullanılan kelimelerden biri olan rüşt/reşid kelimesi sapma kelimesinin zıddı olan ihtida yani insanın kendi isteğiyle gideceği yolu araması, bulması ve sebatla yürümesi anlamındadır. Fareye hızlı gidenlerin anası anlamında ümmü raşid denmektedir. Çünkü fare yuvasına hızlı ve kestirme yoldan ulaşmakta, engelleri aşarak canını kurtarmanın yolunu bulmada mahirdir. Bu anlam rüştüne ulaşmış genç bireylere de taşınmaktadır (Günay, 2003: 13). Nisa Suresi 6. ayette rüşt, hak ile batılı ayırt etme gücü veren akli olgunluk anlamına gelmektedir. Akıl, ilim ve malı koruyabilme, veliye ihtiyaç kalmaması şeklinde tefsir edilmiş ve İslam âlimleri rüşt yaşını 17-18 olarak kabul etmektedirler. Rüşt bedeni gelişimle birlikte akli olgunluğu da ifade etmektedir. Karmaşık sorunları sistemli bir şekilde çözebilme yaşı olan rüşt yaşında akıl ve bilginin kullanımında irade hâkim olmaktadır (Çamdibi, 2000: 68). Ancak rüşt kavramının gençlerin toplumsal katılım ve karar alma süreçlerindeki işlevini kavramsal açıklamalar kadar ampirik bulgularla da ortaya koymak gereklidir.

Kur'an-ı Kerim'de gençlere sunulan hayatın steril olmadığını özellikle kıssalardan anlamaktayız. Bununla ilgili Kabil'in kıssası, Nuh peygamberin oğlu, Yakup peygamberin oğulları ve Ahab-ı Kehf kıssası örnek verilmektedir. Aklı ve idraki kontrol yaşı olarak rüşde ulaşmış Hz. İbrahim ve Hz. Yusuf da olumlu örnekler olarak övülerek sunulmuş, gençler için örnek model olarak gösterilmişlerdir.

Geçmişten beri gençler de dâhil edilerek ideal tip oluşturma çabaları söz konusu olmuştur ve aslında bu bir tür kavramsallaştırma sürecidir. İdeal tiplerin geliştirilmesi, bir toplum bilimcisinin kişisel ilgi alanından ziyade, mantıklı bir şekilde yapılandırılmış kavramlardır (Ritzer, 2011: 120). Bu kavramlar, her durumda tüm gerçekleri kapsayacak şekilde tasarlanmamış olup, sosyal yapılar ve tarihsel farklılıkları anlamak için kullanılan analitik araçlardır. Tipolojiler, sabit değil, değişken ve farklı varsayımlara dayalı olarak sürekli olarak güncellenen araçlardır (Çelik, 2005: 73-74). Bu ideal tipler, sosyolojik kavramsallaştırmanın ötesine geçerek Kur'ân ve Sünnet metinlerindeki gençlik algılarının tarihsel dönüşümünü de göz önünde bulunduran çözümlerle zenginleştirilmeli; böylece tipolojilerin sadece teorik değil aynı zamanda manevi ve ahlaki boyutlarla da tutarlı olduğu ortaya konmalıdır.

Gençler üzerine yapılan tiplerin farklı düşünme biçimlerine dayalı olarak oluşturulan modeller olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmamız gençleri doğrudan somut bir şekilde bir veya birkaç tipolojiye dahil etmemekte ve uygulama alanına dahil edilen gençler dönemlerinin yegâne temsilcileri olarak kabul edilmemektedir.

Ortak bir zaman diliminde ve ortak bir coğrafyada yetişen gençler doğal olarak benzer bir sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi çevrenin içinde yaşarlar. Bu durumun onların kişiliklerini, tepkilerini ve değer sistemlerini belirlemesi kaçınılmazdır. Öte yandan nesiller hakkındaki sosyolojik, psikolojik, antropolojik saptamaların matematik, fizik, kimya gibi kesin verilere dayanan doğrular olmadığı belirtilmelidir (Karahasan, 2018: 20). Gençlerin paylaştığı tarihî ve coğrafi ortaklıkların kişilik yapıları üzerindeki etkisi incelenirken, aynı coğrafyada yetişmiş farklı kuşakların Kur'ânî nesil söylemleriyle nasıl örtüştüğü karşılaştırmalı detaylı analizlerle aydınlatılmalı; böylece toplumsal değişimin ruhî ve kültürel kodları da açığa çıkmalıdır.

Bir gerçeklik olarak ele alındığı andan itibaren gençlik çeşitli disiplinler, çeşitli kuramlar çerçevesinde anlaşılmaya çalışılmaktadır. Gençliğe ilişkin tanımlamalarda tanımlayanın temel hareket noktasına göre bu kuramlar ve yaklaşımlar geliştirilmektedir. Buradan hareketle biyolojik, psikolojik, sosyolojik, tarihsel,

kültürlerarası yaklaşımlar söz konusu olmuştur (Beşirli, 2013: 33). Gençliğe yönelik örneğin psikolojik yaklaşımlar ergenlik döneminden başlayarak onun iç dünyasına, sosyolojik yaklaşımlar onun toplumsallaşması sürecine yoğunlaşmaktadır. Bu kuramlar ve ilgili tartışmalar başka çalışmaların konusu olabilecek genişlikte olduğu için gençliğe dönük olumlu bir bakış açısı geliştirme çabası içinde olan çalışmamızı temellendirme açısından yalnızca pozitif psikolojinin ön plana çıkardığı bir yaklaşım olan pozitif genç gelişimi yaklaşımını kısaca açıklamak yerinde olacaktır.

Gençlik üzerine geliştirilen yaklaşımların tarihsel evriminde kendini gösteren pozitif genç gelişimi yaklaşımı, gençlerin gelişimlerini teşvik edici olan olumlu yönlerini geliştirmeye odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre olumluya odaklanma olumsuzu köreltecektir. Pozitif psikolojinin düşünsel yapısıyla da örtüşen Pozitif genç gelişiminde gençlerin gelişime açık ve güçlü yönleri temel kaynak olarak kabul edilmektedir (Lerner vd., 2005: 12). Olumlu gelişim odaklı modeller, gençlerin sadece güç ve becerilerini değil, aynı zamanda takva, sabır ve şükür gibi rûhî erdemlerini de temel alacak şekilde çoğulcu metodolojilerle sınanmalı; böylece pozitif psikolojik çıktıların kalıcı manevi dönüşümlere nasıl dönüştüğü ampirik verilerle belgelendirilmelidir.

Hümanizmle birlikte farklılaşan insan anlayışları insanın olumlu yönlerini ön plana çıkararak insanı güçlendirmeyi esas alan Pozitif psikoloji akımını ortaya çıkarmaktadır. Bu psikolojinin temelinde insan etkin ve yapabilir bir güce sahiptir (Seligman, 2002: 3-12). İnsanın etkinlik ve yapabilirlik vurgusu, bireysel yeterlik anlayışını aşarak toplumsal sorumlulukla bütünleştiğinde gerçek anlamını bulur; bu bağlamda gençlerin ait olduğu topluluklara hizmet motivasyonunun, klasik ahlâkî kaynaklardan türetilen ilkelerle nasıl beslenebileceği somut programlarla görülebilecektir.

En önemli temsilcileri Lerner ve arkadaşları olan pozitif genç gelişiminin beş bileşenden oluşan 5C modeliyle fiziksel, duygusal ve entellektüel açıdan sağlıklı bireyler yetiştirilmek istenmektedir. 5C, önemseme (caring), karakter (character), ilişkiler (connection), kendine güven (confidence) ve yeterlik (competence)

kavramlarını kapsamaktadır (Zarrett ve Lerner, 2008: 1-5). 5C modelinin beş bileşeni, Kur'ânî kavramlarla (örneğin ihsân, şecaat, ubudiyet, tevekkül, idrak) eşleştirilerek yeniden yorumlanarak, gençlik merkezli müdahalelerde hem ruhî hem de entelektüel üstünlüğü besleyecek şekilde evrensel geçerlilik sınırları içinde düşünülebilecektir.

Geçmişten beri gençlik söz konusu olduğunda olumsuzluklarla anılmasının alışkanlık haline geldiği bir durum ve zamanda böylesi pozitif yaklaşımlara çözüme ulaştıracak süreçler nazarıyla bakmak yerinde olacaktır. Pozitif genç gelişimine yönelik çalışmalar gençleri aktif olarak sorumluluk alanına dâhil etmekte ve kendini tanıma, yetişkinlerle olumlu ilişkiler kurma, öğrenme ve gelişim için güvenli ortam oluşturma, öğrenmeye istekli olma ve katılma, problem çözme, sağlıklı arkadaş ilişkileri kurma, akademik başarı elde etme gibi alanlarda olumlu etkilere sahip olmaktadır.

Canlı varlıkların tüm yaşamları boyunca geçirdikleri değişiklikler gelişim olarak tanımlanmaktadır (Sandström, 1971: 3). Gençlik, toplumun en dinamik yapısını oluşturan kesitidir. Bunun bir göstergesi olarak; içinde olduğu çevrenin emarelerini taşıdığı gibi bu çevrenin sorunlarından da etkilenir. Dolayısıyla bu dönem toplumun sosyolojik ve kültürel yapısını analiz etme ve geleceğe dönük planlar yapabilme becerilerinin bulunduğu bir dönem olması bakımından, üzerinde çalışmalar yapılması gereken önemli bir sosyal zümredir (Öztürk, 2019: 100). Gençliğin bu çift yönlü algı ve içe dönük gözlem kapasitesi, toplumsal değişimin hem öznesi hem de nesnesi olarak nasıl konumlandığını aydınlatır; zira gençlik bir yandan mevcut yapıyı eleştirel bir mercekten yeniden tanımlarken diğer yandan yeni kimlik pratikleri ve eylemler için önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Toplumsal yapıda görülen değişimler tüm kurumları etkilemekte dolayısıyla bu yapının bir parçası olan gençler de bazen olumlu bazen olumsuz bu süreçten etkilenmektedirler. Çoğunlukla istenmeyen bir durum olan bu değişimden gençler ya yeni rollerine hazırlanarak uyum içinde ilişkilerini geliştirerek ve toplumsal bütünleşmeyi sağlayarak ya da bu toplumsal uyumu ve bütünleşmeyi gerçekleştiremeden, çatışma ve gerginliklerle kuşaklarası boyuta taşınmış iletişim

kopukluklarıyla çıkmaktadır (Ulusoy vd., 2005: 168; Burcu, 1998: 126). Bu gerginliklere mahal vermemek ancak gencin kişilik başta olmak üzere psikolojik gelişiminin birey, aile ve okul elbirliğiyle sağlanmasıyla mümkündür. Fakat bu hızlı değişimlere ayak uyduramayan ebeveynler gencin yolunu bulmasına yardımcı olamamaktadırlar (Tezcan, 2003: 15-17). Dolayısıyla ortaya çıkmış ve çıkacak sorunlardan yalnızca gençleri sorumlu tutmak pek adil olmayacak ve pozitif ilişkilerin kurulmasını engelleyecektir.

1.4. Gençlik Döneminde Gelişim Özellikleri

Gençlik dönemi temel olarak biyolojik ve bilişsel, sosyolojik, psikolojik ve inanç gelişimi altında dört alanda incelenmektedir (Acuner ve Turan, 2020). Bu dört alan ise gençliğin gelişim sürecini anlamada bir bütünlük sunarak her alan diğerlerini besleyerek dinamik bir olgunlaşma sürecinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Aşağıdaki başlıklarda bunlara yer verilmektedir.

1.4.1. Bilişsel ve Biyolojik Gelişim

Gençlerin biyolojik gelişimi hemen hemen dünyanın her yerinde birbirine benzer süreçlerle gerçekleşir. Çocukluktan gençliğe geçiş döneminde, gençlerin beyinlerinde önemli değişiklikler olur. Belirli hormonlar farklı çalışmaya başlar. Bu da gencin duyularını, duygularını ve algılarını etkiler. Yaklaşık on yıl süren ergenlik döneminin sonuna doğru bedeninde meydana gelen değişikliklerle gencin bedeni yetişkinliğe hazırlanır. Bütün gelişim alanlarının aynı anda devreye girmesinden dolayı genç birtakım zorluklar da yaşar. Bu dönemdeki hızlı ve orantısız büyümeden dolayı gencin kendi bedenindeki değişime uyum sağlayamaması içine kapanık bir kişilik geliştirmesine sebep olabilir. Ayrıca ergenlikle başlayan fiziksel büyüme gençlerin kendilerini artık bir yetişkin olarak algılamalarına sebep olmakta ve yetişkin bir insan olarak kabul görmek istemektedirler. Bu dönemde cinsiyete yönelik biyolojik yeterliğin artması ile karşı cinse olan ilgi de artmaktadır. Bir taraftan hormonların etkisi, diğer taraftan sosyal çevre, din ve ahlak kurallarının sınırlayıcı ve denetleyici yönü gencin mücadele etmesi gereken sorun alanlarını genişletmektedir. Bu da bu

dönemdeki gençlere gelişim özelliklerine uygun bir din dili ve din eğitimini zorunlu kılmaktadır (Acuner ve Turan, 2020: 238). Biyolojik gelişimin dengeli bir ilerleyiş gösterebilmesi için toplumsal tüm şartların önemli olduğu belirtilmiştir. Zira biyolojik bir kavram olan gençlik zamanla toplumsal bir kavram haline dönüşmektedir. İnsanlar biyolojik ihtiyaçlarını karşılamak için birbirlerine ihtiyaç duyarlar. Bu yönde harcanan çabalar toplumsal yapıyı oluşturur (Gökçe, 1984: 4). Ancak bu biyolojik dönüşümlerin, kimlik inşası ve toplumsal aidiyet süreçleriyle nasıl örtüştüğü; hormonal, psikolojik ve sosyal etkenlerin bir arada ele alındığında gençlik gelişim profili üzerinde ne denli bütünsel ve dinamik bir etki yarattığı önemlidir.

İnsan gelişiminin ilk yıllarından itibaren zihinsel süreçler, insan deneyiminin diğer alanlarından etkilenmeye başlar ve yaş ilerledikçe devam eder. Kavramlar, duygusal izlenimlerle biçimlendirilir. Bu durum özellikle dini kavramlar için geçerlidir. Fikirler zihinsel olarak anlaşılabilir ve çocuk hemen duygusal gelişimin bir parçası olarak bu fikirlerin doğruluğu veya yanlışlığını araştırmaya başlar. Babalık, sevgi, annelik, güvenlik, cezalandırma, diğerlerini gözetme gibi zihinsel kavramların hepsi özellikle evdeki ilk duygusal tecrübelerden kaynaklanır (Goldman, 2001: 426). Çocuğun zihinsel gelişimiyle uyumlu olarak nispeten basit ilerleyen bu süreç gençlik dönemine gelindiğinde daha derin ve karmaşık soyut kavramları da içine alarak iyice olgunlaşır. 11-12 yaşlarından yani ergenlik döneminin başlarından itibaren genç birey olayları somut olarak yaşanan ve bilinenlerden hareketle deneyimlemeden henüz yaşanılmayanlar hakkında akıl yürütmelerle zihinsel çabalarla işlem yapabilmektedir. Bu özellik gencin soyut işlemler dönemine geçtiğinin göstergesidir (Santrock, 2015: 370). Bu dönem Piaget'e göre zihin gelişiminin en son evresidir ve bu evreden itibaren düşünmede de değişimler meydana gelir. Artık genç birey her türlü problemi çözebilmek için farklı olaylar arasında çıkarsama ve yargılama yapabilme becerilerini kazanmaktadır. Bu dönemde yapısal olarak bir yetişkinle aynı zihinsel süreçleri kullanabilme söz konusu olmaya başlar. Hem dünyayı hem kendini ilgilendiren varoluşsal kavramlar üzerine ve adalet, ahlak gibi soyut kavramlar üzerine düşünmeye ve yordamaya başlar. Gelecekte karşılaşması muhtemel problemler ya da eylemler için plan yapabilme yeteneğine sahip olur.

Soyut işlemler dönemiyle birlikte yaşanan değişimler çeşitli beceri ve yeteneklerdeki miktar olarak sayısal artışta olabildiği gibi bilişsel işleyiş formunda veya sürecindeki değişimlerle niteliksel artışta da olabilmektedir. Bu durumda genç bireylerin artık somut veya soyut örneklere ihtiyaç duymadan özgürlük, huzur ve adalet gibi kavramları kullanmayı öğrenmesi bilişsel açıdan niteliksel bir değişimdir. Soyut işlemler dönemi ergenlikle başlayıp sonraki dönemleri de içeren bir dönem olmakla birlikte ergen bir bireyin bilişsel olgunluğu bir yetişkinle nitelik olarak benzer kalmakta ancak nicelik olarak farklılık göstermektedir (Santrock, 2015: 432). Bilişsel gelişimde soyut işlemler döneminden sonra çok fazla niteliksel değişiklikler olmamakta nicelik bakımından değişiklikler ve ilerlemeler olmaktadır (Wadsworth vd., 2015: 111). Bu dönemdeki bilişsel olgunluğa ulaşmayla beyin ve sinir sistemi ve buna bağlı olarak alt sistemlerde de yani algı ve hisler de tamamen olgun hale gelmektedir (Goolishian, 1981: 33). Soyut işlemler döneminde yetişkinliğe adım atan genç bireyler geleceğe dönük, karmaşık, gerçekleşmesi muhtemel olaylarla ilgili ve çeşitli hipotezlerle ilgili mantıksal akıl yürütmeler yapabilmektedir. Duygular ve düşünceler üzerine değerlendirmelerde bulunabilmektedir (Wadsworth vd., 2015: 112). Ancak bu niteliksel bilişsel ilerlemenin, gençlerin manevi ve ahlakî kavramları içselleştirme süreçleriyle nasıl örtüştüğünü derinlemesine anlamadan bilişsel gelişim modeli eksik kalır.

Soyut işlemler dönemi hipotetik önermeleri ya onaylamak ya da karşı çıkmak için araştırma yapmaya yarayan akıl yürütme basamaklarını içerir. Bu basamaklar, farklı parametrelerin ayrılmasında olası neden-sonuç ilişkilerinin analizlerini kombinasyonel akıl yürütmeyle, olayları kabul ve reddetmeyi ilişkisel akıl yürütmeyle, olguların muhtemel durumlarını olasılıksal akıl yürütmeyle ve farklı değişkenler arasında fonksiyonel ilişkilerin kurulmasını orantısal akıl yürütmeyle meydana gelir. (Lawson, 1978: 12). Buna karşın bu yapılandırılmış akıl yürütme süreçlerinin, gençlerin normatif inanç ve değer sistemlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koyacak bağlamsal analizler yapılmadan bütününe hakim olunamaz.

Soyut düşünme evresinde varsayımsal – tümdengelimsel akıl yürütme ve önermesel akıl yürütme olmak üzere iki temel bilişsel süreç vardır. Varsayımsal –

tümdengelimsel akıl yürütmede birey öncelikle karşılaştığı sorunlarla ilgili ihtimal dâhilindeki çözümler üzerine düşünerek bu ihtimallerden hangisinin daha doğru çözüm olacağını kestirmeye çalışmaktadır. Dolayısıyla bu dönem olasılıklardan yola çıkılarak sorunlara çözüm arayışının etkin olduğu bir süreçtir. Önermesel akıl yürütme ise bireyin sözel ifadelerdeki mantığı soyut yaşantı içinde de değerlendirebilmesidir (Berk, 2013: 305). Varsayımsal ve önermesel akıl yürütme süreçlerinin, gençlerin dinî metinlerle etkileşen yorumlama kapasitelerini nasıl dönüştürdüğü netleştirilmeden bilişsel gelişim evresi tamamlanmış sayılamayacaktır.

Bilişsel gelişim kuramına göre soyut düşünme dönemi genç bireylerin dini alandaki bilgi, teori ve değerleri sorgulamaya, kabul ya da reddetmeye yönelik hipotetik düşünceler geliştirmesine yol açabilmektedir. Buna bağlı olarak genç bütüncü bir dünya görüşü oluşturma ve oluşturduğu bu dünya görüşüyle kendine bir yer edinme ve ifa etmek üzere birtakım sorumluluklarla karşı karşıya gelmektedir. Düşünme biçiminde meydana gelen değişikliklerle dünyayı, hayatını, varlıkları anlamlandırma, kişilerarası iletişim ve sorun çözme biçimine kadar birçok konuda sorgulama, tartışma yaşar ve kendine ait bir değerler sistemi geliştirir (Acuner ve Turan, 2020: 239). Soyut düşünme aynı zamanda insanın, maddenin sınırlı dünyasından sıyrılması anlamına gelmektedir. Gençlik döneminde, gençlerin düşünme tarzlarındaki etkinlik ile eğitim faaliyetlerinin sınırlayıcı ve kısıtlayıcı doğası arasında bir gerilim yaşanabilir. Bu dönemde birey, bağımsız bir kişilik geliştirmeye ve kendisini daha iyi tanımaya başlar. Bu süreçte, gençler kendi kendilerini yönetme eğilimleri nedeniyle otorite figürlerinin ve yetişkinlerin müdahale ve telkinlerine karşı çıkma eğiliminde olabilirler. Bağımsızlık ve farklılaşma arayışında olan gençler, aynı zamanda içsel bütünlüklerini sağlama mücadelesi verirler (Hökelekli, 1986: 8). Bu nedenle, gençlik döneminde eğitim süreci, bireyin zihinsel becerilerini geliştirmesine ve kendi kararlarını kendi iç dinamiklerinden almasına olanak tanıyacak şekilde düzenlenmelidir (Gündüz, 2010: 97). Bu gerilim alanının, gençlerin manevi rehberlikle çatışma ve uzlaşma mekanizmalarını nasıl tetiklediğini ortaya koyacak nitel araştırmalarla desteklenmediği sürece eğitim-din etkileşim modelleri eksik kalacaktır.

Son zamanlarda Piaget'nin dört evreli bilişsel gelişim kuramının insan ömrünün ilk onbeş yılıyla yetindiğini, üniversite gençliğini de içine alan yetişkin kesimlerin bilişsel gelişimini kapsamadığını belirten görüşler söz konusu olmuştur (Sinnott vd., 2016; Marchand, 2001). Buradan hareketle hayat boyu devam eden bilişsel gelişimi savunan çalışmaların sayısı artmaktadır. Bununla birlikte yaşam boyu gelişim perspektiflerinin genç yetişkinlerin dinî pratik ve inanç değişimlerine etkisini somutlaştıracak boylamsal veri eksikliği, kuramsal zemin kadar metodolojik geçerliliği de sınırlamaktadır.

Literatürde soyut ötesi düşünmenin lisans öğrencileri de dahil farklı örneklem gruplarında problem çözme, yaratıcılık, öz kontrol, motivasyon, deneyime açıklık gibi birçok değişkenle ilişkisi incelenmektedir (McLaughlin vd., 2018; Sinnott vd., 2017; Her ve Haron, 2016; Galupo vd., 2010: 208-210). Bu düşünme evresi Piaget'in teorisinde en üst düzeyde yer alan soyut işlemler döneminin üzerinde, zorluk derecesi yüksek sorunların mantıksal/bilimsel muhakeme gücüyle çözülmesine yardımcı olan bir dönemdir. Birey bu süreçte olayların birbiriyle ilişkisini göz önüne alarak mantıksal çelişkileri bertaraf etmeye veya uyumlu bir senteze ulaşmaya çalışmaktadır (Başaran ve Özçelik, 2021: 30). Bu genişleyen bilişsel evre tanımının, gençlerin dinî yorum kapasitelerini ve ritüel pratiklerini nasıl dönüştürdüğüne dair sistematik karşılaştırmalı analizler yapılmadıkça bilişsel gelişim kavramının kapsamı yarıda kalacaktır.

1.4.2. Psikolojik Gelişim

Gençlik dönemini psikolojik yaklaşımlarla değerlendirenlere göre gençlik, ruhsal ve duygusal dünyasında meydana gelen değişim ve dönüşümler boyutuyla tanımlanmakta ve bu dönem bir kriz dönemi olarak ele alınmaktadır. Gençlik dönemine yönelik psikolojik açıklama ve yaklaşımlarda heyecan, kararsızlık, güvensizlik, çalışmaya karşı isteksizlik, duygular arasında sık sık gelgitler yaşanması bu dönemin özellikleri olarak görülmektedir. Bu dönemde kafa tutmak, sabırsızlık ve her türlü otoriteye karşı cephe alma, gençliğin geçmişte de var olan sürekli devam edecek karakteristiği olarak görülmektedir (Giritli, 1970: 26; Mardin, 1991: 264). Gelişim psikolojisinde önemli dönüm noktalarından olan benlik, kimlik ve kişilik

kavramları ile bu kavramlara yönelik algıların ve oluşum süreçlerinin gençlik dönemi psikolojik gelişimi içinde ele alınması yerinde olacaktır.

Benlik Algısı: Farklı şekillerde tanımlanmaya çalışılan ve kişiliğin sübjektif yönü olarak bilinen benlik kavramı, özü itibariyle kişinin kendisi hakkındaki olumlu ve olumsuz yaşantılarından ortaya çıkmaktadır. Freud'un psikanalitik kuramında benlik, "id ve süperego arasında dengeyi sağlayan bir yapıdır" (Freud, 1977: 22). Davranış bilimlerinde çokça araştırmaya konu olan kavramlardan biri olan benlik algısı, kişiliği meydana getiren önemli psikolojik unsurlardan biridir ve oldukça kompleks bir yapı arz etmektedir. Kendilik/benlik algısı bireyin bizzat kendisi hakkında sahip olduğu bir özellik, davranış ve yetenekten dolayı kendini sevmesi, onaylaması ve beğenmesidir. Benlik insanın kendisiyle ilgili kanaatlerinin tamamı, kendini tanımlama biçimidir (Köknel, 1995: 77). Bireyin kendisiyle ilgili farkındalık sahibi olması ve kendini tanıması (Aydın, 2005), kişilik gelişimi açısından çok önemlidir ve bu doğrultuda bir bilinç geliştirmesi, tutarlılık ve devamlılık gösteren bazı düşünce ve değerlere sahip olması gençlik döneminin ilk evresi olan ergenlik döneminde artmakta ve takip eden dönemde olgun hale gelmektedir.

Kişilik Gelişimi: Bireyin hem içsel hem dışsal yönünü vurgulayarak bütüncül yaklaşan bir tanıma göre kişilik, bireyin ilgilerinin, tutumlarının, yeteneklerinin, üslubunun, fiziki görünüşünün ve çevreye uyum biçiminin özelliklerini içeren bir kavramdır (Akto, 2011: 191). Cüceloğlu'nun tanımına göre ise kişilik; bireyin çevresiyle kurduğu bağın onu diğer kişilerden farklı kılan, tutarlı ve kendine özgü yapılaşmış biçimidir (Cüceloğlu, 2013: 404). Birçok tanım olmasına rağmen psikologların genel olarak benimsediği tanıma göre kişilik, "bireyin kendine özgü ve ayırt edici davranışlarının bütünüdür (Köknel, 1982: 21). Kişilik doğuştan getirilen ve sonradan kazanılan çok sayıda faktörlerin yani çevre ve kalıtımın etkileşimi sonucu oluşur (Arkonaç, 1998: 356- 360). Kişiliğin biçimlenmesinde dış çevre olarak en önemli unsur ailedir. Genel prensip olarak okul ve ailenin karşılıklı birbirini desteklemesi çocukluk ve gençlik dönemlerinde olumlu kişilik gelişimini sağlar. Eğitimin ve okulun nihayetinde ulaşmak istediği en önemli amaç karakter oluşumunu sağlamak, kişiliği oturtmaktır. Çağdaş eğitim öğretim yöntemleri bir yandan çocuğun

ve gencin kişiliğine değer verip saygı duyarken öte yandan bu kişilerin kendi becerileri ve yetenekleri doğrultusunda gelişmesi için ona gerekli ortamı hazırlamaya yardımcı olmayı ve yol göstermeyi de ilke edinmeli, çocuğu ve genci kişiliği olan bir insan olarak değerlendirmelidir. Kişiliği oluşturan temel unsurların neler olduğuyla ilgili ve bireye özgü davranışların nedenlerini ortaya koymaya yönelik çeşitli kuramlar vardır. Karmaşık bir süreç olan kişiliğin gelişim süreci farklı bakış açılarıyla açıklanmaya çalışılsa da hemen hemen hepsinin birbirleriyle ilintili olduğunu söyleyebiliriz. En çok bilinen kuramlardan biri olarak Freud'un psikoseksüel gelişim kuramına göre kişilikle ilgili her şey bir sebep-sonuç ilişkisi içinde ele alınmakta ve determinist bir yaklaşım benimsenmektedir. Buna göre çocukluk döneminde yaşananlar bireyin gelecek hayatında kişiliğini belirleyen temel unsurdur. Freud'un bu kuramına göre genç yetişkin kişiliği üst benliğin ortaya çıktığı dönem olan 6 yaş civarında son şeklini alır (Smith, 2017: 463). Kişilik oluşumuyla ilgili bir başka kuram olan psikososyal gelişim kuramına göre Erikson, kimlik gelişimini ergenlikle birlikte kazanılması gereken temel özellik olarak kabul etmektedir. Bu doğrultuda kişiliğin insanın doğuştan getirilen, biyolojik temelli bazı özelliklerinin yanı sıra özellikle anne-baba, öğretmenler ve arkadaşlar gibi sosyal çevre içinde geliştiğini öne sürmüştür (Çetin, 2019:58). Erikson insanın hayatında içinde kriz ve çatışmalar barındıran sekiz kritik dönem olduğunu kabul etmektedir. Ancak bunun bir felaket olmadığını aksine kişinin sağlıklı bir kişilik geliştirmesi, kendini gerçekleştirmesi ve ileriki dönemlerde karşılaşılabileceği sorunlarla baş edebilecek donanımı kazanabileceği hassas bir dönüm noktası olduğunu belirtmektedir (Senemoğlu, 2000: 80; Çileli, 1986: 17-18; Bacanlı, 2005: 87). Piaget'in kişilik ile ilgili birçok kuramın birleşimi mahiyetinde olan ve insan ömrünün ilk 5-6 yılının oldukça önemli olduğunu belirttiği bilişsel gelişim kuramında kişiliğin, beynin ve sinir sisteminin olgunlaşması ve kişinin çevresiyle olan uyumu neticesinde oluştuğu kabul etmektedir (Özdemir vd., 2012: 574). Bir başka kuram olarak Abraham Maslow'un öncülüğünü yaptığı hümanist yaklaşımın temel varsayımına göre kişinin ortaya koyduğu davranışın temelinde gereksinimler bulunmaktadır. Bireyin davranışının temel amacı kendini gerçekleştirmektir. Abraham Maslow tarafından geliştirilen bu kavram bireyi olumlu davranışa motive eden bir eğilim olarak tanımlanır. Kişilik oluşumunda fizyolojik ihtiyaçlarla birlikte psikolojik ihtiyaçların karşılanması önemine de vurgu yapan yaklaşım; insana insan olduğu

için değer veren bir hümanizm anlayışına sahiptir. Bu yaklaşıma göre benlik insan davranışlarını yöneten psikolojik bir süreçtir. Bir bütün olarak bireyin benliği kişiliğe yön verir (Cüceloğlu, 2013; Reisoğlu, 2017). Hümanist kişilik kuramcılarına göre insan doğası gereği mutluluk peşinde koşar, tabiatıyla uyumlu ve huzurlu bir yaşam için bilinçli tercihlerde bulunur ve adeta kendi kaderini kendisi çizmekte; geçmişe değil şu ana odaklanmaktadırlar.

1.4.3. Sosyal Gelişim ve Özerklik

Bireyin fiziksel çevresi, içinde yaşadığı toplumun kültürü yani yaşam ve düşünce biçimiyle bütünleşmektedir. İnsanın mutlak anlamda biyolojik bir varlık olmaktan çıkıp bu evren içinde yaşamaya başlaması belirli bir kültürün maddi ve manevi öğelerini öğrenmesi ile mümkündür. Bu öğrenme sürecine sosyalleşme denir (Tolan, 1996; Beşirli, 2013). Bu bütünleşme de insanın maddi ihtiyaçlarının yanı sıra manevi sorumluluklarını da biçimlendirerek, bireyin hem toplumsal normlarla hem de ilahî buyruklarla uyumlu bir kimlik geliştirmesine zemin hazırlar.

Bireyin bilişsel, ahlaki, kültürel ve dinî gelişiminin olgunlaşması için diğer insanlarla yüz yüze gelmesi, onlarla iletişime girmesi ve belki de bazı çatışmalarla karşılaşması gerektiğinin önemli olduğunu ileri süren Erikson psikososyal gelişim kuramıyla gençler için sosyal hayatın önemini büyük oranda açıklamaktadır (Gürses ve Kılavuz, 2011: 153-166). Erikson'un sekiz evreye ayırdığı gelişim evrelerinin altıncısına denk gelen dönemde (17-30 yaşlar) ergenlik döneminde kimliğini bulan genç artık daha geniş bir çevreye ulaşır ve yakınlıklar, dostluklar kurarak topluma karışır. Evlilik ve iş kariyeri hayatında önemli hale gelir. Her dönemde olduğu gibi bu dönemdeki krizlerde sağlıklı olarak atlatılırsa sevgi temelli güvenli ilişkiler kurulur. Aksi halde genç başkalarıyla iletişimde sorun yaşadığı takdirde, psikolojik açıdan bir yalnızlığa sürüklenebilir. Bu da beraberinde toplumdan dışlanmışlık duygusunu getirebilir. Her şeye rağmen gencin değer gördüğü bir toplum yapısında, bu çatışmaların başarılı bir şekilde çözümlenebilmesi mümkündür (Gürses ve Kılavuz, 2011: 158). Bu evrede gençlerin imanî referanslarla desteklenen toplumsal ilişkiler

kurabilmesi hem psikososyal gelişimin sağlam temeller üzerinde ilerlemesini sağlar hem de manevi rehberlikle krizlerin ahlâkî bakış açısıyla aşılmasına olanak tanır.

Çocukluktan yetişkinliğe geçişin uzaması ve bunun fark edilmesiyle birlikte, gençlik dönemini anlamaya ve açıklamaya yönelik yapılan araştırmalar, çeşitli yaklaşımlarla döneme dair derinlikli çalışmalar da artmaktadır. Genel ifadesiyle sosyolojik yaklaşımlar olarak isimlendirilen bu yaklaşımlar bireyin gelişimini, değişimini içinde bulunduğu toplumla ilişkilendirerek ele almaktadırlar (Burcu, 1998: 119). İşlevselcilik gençlerin eğitim, aile ve iş aracılığıyla toplumsal düzenin devamlılığını güvence altına aldığını öne sürer. Çatışma kuramı ise gençliği, mevcut eşitsizliklerin yeniden üretildiği ve meydan okunduğu bir alan olarak belirtmektedir.

Gençliğin sosyal gelişimini ele aldığımız bu başlık altında sosyolojik yaklaşım içinde geliştirilen bazı gençlik teorilerine değinmek yerinde olacaktır. Sosyolojik teoriler genel itibariyle son dönemlerde güncel birtakım teorilerde eklendiğinde sayıca oldukça çoktur. Burada gençler söz konusu olduğunda değinilmesi gereken birkaç tanesine kısaca değinilecektir. Bunlar çatışmacı, sembolik etkileşimci ve yapısal fonksiyonalist teorilerdir.

Çatışmacı teorilere göre toplum sürekli bir değişim halindedir ve bundan dolayı genç bireylerin karşılaştıkları sorunlar da artmaktadır. Kişilik gelişimi aşamasında olan gencin kişiliği parçası olduğu toplumun bu çatışmaları içinde şekillenecektir (İnanç ve Yerlikaya, 2010: 162). Sanayileşme sonrasında modernite, kentleşme, eğitim ve ekonomik açıdan hızlı gelişen normlara yetişememe gençlerin dünyasında da çatışmaların doğmasına sebep olmaktadır. Çatışma teorisi, gençlerin sorunlarını, sistemin barındırdığı sorunlarla ilişkili olduğu noktadan ele almaktadır (Baran, 2013: 13) ve bu teorilere göre bu dönem gençler için ya kabulleniş ya da reddedişlerden oluşmaktadır. Örneğin üniversite çevrelerine giren genç kendini yeni bir sosyal çevre içinde bulmaktadır. Artık gencin farklı bir boyutta ve farklı karmaşaları içinde barındıran bu sosyal çevrede ilişkilerini sürdürmesi gerekmektedir. Yeni sosyal çevre, yeni gruplar, yeni ilişkilerle yeni bakış açıları da beraberinde gelmektedir.

Bireyin kendi kişisel özellikleri, başkalarının onun hakkında sahip olduğu görüşlerle birleştiğinde yeni bir sonuç ortaya çıkar. Bu süreçte, bireyin özgün doğası grup dinamikleriyle harmanlanarak yeni ve bağımsız bir olgu meydana getirir. Kişinin bireysel özgünlüğü, başkalarıyla paylaşılan ortak nitelikler (örneğin, aynı mekânda bulunmak, aynı eğitim kurumuna gitmek veya meslektaş olmak) ile bir araya gelir. Bu etkileşim sonucunda bireyin kişiliği ve gerçekliği, sosyal ortamın gerektirdiği biçim ve özellikleri kazanır (Simmel, 2009: 36-37). Nihayetinde sosyal yapının beraberinde getirdiği karşılıklı işlevsel ilişkiler ağı, bireylerin ve grupların toplumdaki rollerini belirleyerek onları belirli davranış kalıplarına uymaya zorlar. Kişilerin ve grupların beklentilerini, değerlerini, tutum ve düşüncelerini etkiler (Çelebi, 1985: 105). Yapısal fonksiyonalist teorilerde toplum içindeki her parça bir bütünün parçası olduğunun bilincinde sistemin devamlılığını sürdürmeye çalışır. Gençlik dönemi, yetişkin bireylerin kabul edip yaşadığı toplumsal rollerin öğrenildiği zaman dilimidir. Bu model, rol dağılımında yaş temel almaktadır. Toplumsal bütünleşmenin azalmaya başladığı sanayileşme sonrasında, yaş ayrımının ön plana çıkarılmasının gençler ve yetişkinler arasında çatışmalara sebebiyet vereceği öngörülmektedir (Tezcan, 1997: 23-24). Yapısalcı teori toplumsal değişme karşısında fikir geliştirememiş ve birey karşısında yapıyı yüceltmektedir. Dolayısıyla bireyi ihmal eden bir teori olması sebebiyle eleştirilmektedir (Tatlıcan, 2011: 104). Günümüzde yaş temelli rollerin ötesine geçen yaklaşımlar, gençliği hem toplumsal yapının hem de bireysel özerkliğin kesiştiği bir alan olarak ele alır. Bu çerçevede gençler, statik rol tanımlarının ötesinde yaratıcı ve direnç gösterebilen aktörler olarak görülür. Dolayısıyla toplumsal kuramlarda, gençliği yalnızca bir geçiş dönemi işlevi gören bir kategori değil; dinamik, farklılaşan kimlik ve etki pratikleriyle sürekli yeniden şekillenen bir kesit olarak modellemek gerekmektedir.

Sosyal gelişimle ilgili diğer bir yaklaşım olan Sembolik etkileşimci yaklaşım toplumu ve sosyal yapıyı ön plana çıkararak bireyi geri plana iten işlevselcilik ve yapısalcılığa tepki olarak ortaya çıkmaktadır (Kızılcılık, 2013: 158). Diğer iki teoriyi benimseyenlerin makro düzeyde analiz yaptığı kabul edilirken sembolik etkileşimci teorisyenlerin mikro düzeyde analizler yaptığı kabul edilmektedir. Bu teoriye göre, birey toplumun kabulü olan norm ve değerlerini öğrenirken kendine özgü prensipleri

de önemser. Ancak bu uyumu yakalamaya çalışırken uyum sağlama adına prensipleri değişkenlik gösterebilir (Baran, 2013: 13-14). Birey içinde yaşadığı sosyaliteden öğrendikleri ile toplumsal roller edinir ve bu rolleri sahiplenir. Toplumun bir parçası olan birey, kültürel değerler, inançlar ve norm etkileşimde aidiyet oluşturur. Bu yaklaşımı benimseyen teorisyenler, hem bireyin sosyal ortamındaki yaşam tarzı ve davranışlarına hem de etkileşime girdiği bireylerle olan ilişkisine odaklanmışlardır (Burcu, 1998: 124). Sembolik etkileşimci çerçevede, gençler dinî ritüellerin ve toplumsal sembollerin anlamını etkileşim yoluyla inşa ederler. İbadet pratikleri sırasında paylaşılan dil ve ritüelsel davranışlar, bireyin manevi kimliğini şekillendirir. Bu süreçte genç, hem kişisel inanç algısını hem de toplumsal aidiyet duygusunu aynı anda geliştirme imkânı bulur.

Gençlik dönemi, kimlik oluşumunun en önemli süreçlerinin yaşandığı dönemdir. Sosyal etkileşim yaklaşımının teorisyenlerinden olan Mead, benliğin açıklanmasında sosyal çevreyle olan karşılıklı ilişkilerin önemi üzerinde durmuştur. Ona göre, benlik, toplumsal roller inşa eder ve insanlararası etkileşim ile ortaya çıkar (Gür vd., 2012: 13). Gençler, bu etkileşim sürecinde “öteki” perspektifini benimseyerek kendi öznelliklerini biçimlendirir. Böylece kimlik, sabit bir yapı olmaktan çıkar ve sürekli yeniden üretildiği dinamik bir örüntüye dönüşür.

Gençlik döneminde birey aile sınırları içinden çevreye doğru bir açılım gerçekleştirmektedir. Gençlik aslında bir geçiş süreci, ilerleyen dönemler için bir hazırlık anlamına gelmektedir. Bu süreçte gençler toplumun normlarına, değerlerine ve görevlerine alışmaya çalışmakta, onlarla başa çıkmaya ve kendilerini bu kültürün bir parçası kılmayı öğrenmektedirler (Kahya, 2020: 953). Bu açılım sürecinde kurumlar ve sivil toplum örgütleri aracılığıyla edindikleri rolleri deneyimleyerek bireyler, hem sosyal sorumluluk bilincini geliştirir hem de kültürel ve dinî pratiklerin içinde yer alarak manevi aidiyet duygusunu pekiştirir. Gençlerin farklı topluluklarla kurdukları ilişkiler, onların etik dünyalarını zenginleştirir ve eleştirel düşünme yetilerini güçlendirir. Böylece gençlik, bir anlamda toplumun hem yapı taşı hem de yenilenme kaynağı olarak konumlanır.

1.4.4. Dini Gelişim

Yaşamın ilk evrelerinde temeli atılan inanç, kendini ilk olarak çocukluk döneminde bitmek bilmeyen bir anlama isteği ve merak duygusuyla gün yüzüne çıkarır (Yavuz, 1983: 115). Doğuştan getirilen inanç duygusu, çevrede karşılaşılan dini ifade ve sembollerle birleşince ilk olarak 3-4 yaşlarında somutlaştırılmış birtakım öğelerle kendini göstermektedir (Peker, 2000; Hökelekli, 2010). Bebeklik döneminde inanç açısından gözle görülen belirtiler yoktur, din güven, sevgi, bağlanma şeklinde duygu boyutunda yaşanmaktadır. Bu duygular çocuğu bir yaratıcının varlığı düşüncesine ulaştırmaktadır (Mehmedoğlu, 2013: 350). İlk çocukluk dönemine gelindiğinde dini konularda çok çeşitli sorularla inanç dünyasının içine girmeye çalışır. Bu evrede çocuk şüphelenmeden ve itiraz etmeden, akıl yürütmeden samimi bir şekilde inanmaya hazırdır ve inanmakla kendisini güçlenmiş hisseder. İnanıklarıyla kendi kişisel dünyasını kurmaya ve onu spontane bir tecrübeyle geliştirmeye çalışır (Armaner, 1980; Yavuz, 1983; Köylü, 2004). Bu evrede ebeveynler ve eğitimciler hassasiyetle ve özenle çocukların bilgi açlığını gidermeli, sordukları sorulara, zihinsel kapasitelerine uygun ve anlaşılır tarzda cevaplar vermelidirler (Selçuk, 1991: 76). Çocuğun toplumun inanç ve değerlerine kültür ve geleneklerine uyumlu bir birey olarak yetişmesi öncelikle aile çevresinde sağlanmaktadır (Hökelekli, 2010: 175). Erken çocukluk evresinde edinilen dinî imgeler, çocuğun zihinsel temsil yeteneğinin geliştiği dönemde kalıcı şemalar oluşturur. Somut düşünce döngüsüyle içselleştirdiği ritüeller ve semboller, ileriki yaşlarda inanç pratiği ve dini aidiyet duygusunun temelini atar. Bu nedenle ilk yıllarda sunulan anlatım ve semboller, çocukların manevi algı dünyasını biçimlendirerek sonraki soyut dinî kavramları anlamlandırma kapasitesini doğrudan etkiler.

Araştırmalar çocuğun inancının gelişmesinde en önemli etmenin aile olduğunu ortaya koymaktadırlar (Armaner ve Ökmen, 1960; Yavuz, 1983). Bu dönemde çocuk benmerkezci bir dini inanca sahiptir. Antropomorfist bir forma büründürdüğü Allah, daima onunla birliktedir ve istediklerini yapmaktadır (Yavuz, 1983: 174). İlerleyen yıllarda çocuk somut düşünce biçiminden, soyut kavrama ve düşünme boyutuna geçecek ve tenzihi bir Tanrı anlayışına sahip olacaktır (Bilgin, 2007: 122-123). Bu

zihinsel evrim süreci, çocuğun erken yaşta edindiği somut imgeleri eleştirel bir bilinçle sorgulayarak daha soyut ve kapsayıcı bir iman anlayışına geçmesini sağlar. Aile ve eğitimci rehberliği, bu geçişi destekleyici açıklamalar ve örnekler sunarak, çocuğun yüce ve sınırsız bir varlık tasavvuruna ulaşmasına katkıda bulunmaktadır.

Son çocukluk dönemlerinde çocuk için karmaşık kavramlar artık netlik kazanmaya başlar (Yavuz, 1983: 23). Dini inancın uyandığı ve geliştiği bir dönem olan bu dönemin sonuna doğru gelindiğinde akıl, kavrama gücü ve sorumluluğu kabul edebilme bakımından asgari olgunluğa ulaşılır (Köylü, 2010: 66). Kavramsal düşünce yeteneği gelişen çocuğun egosantrik olan önceki düşünme biçiminde de değişimler görülmeye başlar. Artık sembolik ve soyut düşünce yeteneği gelişmektedir (Armaner, 1980;92) Taklitçi davranıştan tenkitçi ve sorgulayıcı davranış boyutuna geçilmektedir. Bilgiler akıl süzgecinden geçirilerek kabul veya reddedilir (Şimşek, 2004: 214). Artık çocukluktan gençliğe adım atan bu dönemin bireyleri bilgilerini yeniledikçe ya eski inançlarını gözden geçirerek daha nitelikli hale getirmeye veya tamamiyle reddederek, geçersiz ve değersiz görme yönünde eğilimler göstermektedirler. Selçuk, bu eğilimlerin arkasında telaffuz edilen ama uygulaması olmayan veya uygulanan ama bilgisine sahip olunmayan farklı inanç motivasyonlarının bulunduğunu belirtmektedir. Ona göre bu durum o zamana kadar edindiği bilgilerle yakından ilişkilidir (Selçuk, 2000: 339). Ergenlik döneminin sonlarına ilk yetişkinliğin başlarına doğru dini otorite algısı dış yönlendiricilerden içsel motivasyonlara doğru değişebilmektedir. Bu süreçte genç bireylerin inancını sorgulamasına, eleştirmesine veya savunmasına sebep olabilecek ciddi bir durumla karşılaşması, felsefi ya da düşünsel anlamda bir kriz yaşaması, dini otoritenin olumsuz temsilleriyle karşılaşması, aileden ayrılarak yeni bir çevre ya da yeni inanç guruplarıyla karşılaşması gibi bazı kritik durumları tecrübe etmesi onun daha bireysel bir inanç aşamasına geçmesine sebep olmaktadır. Bu değişim sürecini iyi yönetemeyen genç, bir kimlik krizi ya da sosyal bunalım yaşayabilmektedir (Koç, 2002: 159). Çocukluktan gençliğe geçişle birlikte sosyal bir guruba ait olma isteğinin inanç üzerinde belirleyici ve dönüştürücü etkisi olması sebebiyle inanç gelişimi bir gruba dahil olma duygusu ile etkileşime girmektedir (Osmanoğlu, 2014: 186). Bu aşamada bilişsel olgunlaşma ile birlikte genç bireyler soyut ilkeleri ve ahlâkî sorumlulukları daha derin kavramaya başlar; imanî kavramlar

üzerinde akıl yürütme, metinleri eleştirel okuma ve tecrübe edilen somut pratikleri inançla bütünleştirme yeteneği gelişmektedir.

İnanç gelişimine yönelik yaşamın her dönemini ayrı ayrı ele alan farklı yaklaşımlar ve teoriler vardır. Bu yaklaşımların temelinde inanç, aşkın yüce bir varlığa ilişkin bakış açıları içermektedir. Dolayısıyla inanç gelişiminin ana dayanağını büyük oranda Tanrı tasavvuru oluşturmaktadır (Vergote, 1999: 180). Bu çerçevede tasavvurun niteliği, bireyin bilişsel olgunluk düzeyine ve içinde bulunduğu kültürel kodlara bağlı olarak evrilir; erken dönemde somut imgelerle betimlenen ilahî figür, sonraki aşamalarda soyut, aşkın bir varlık anlayışına dönüşür. Gelişim sürecinde aile, eğitim ve toplumsal normlar aracılığıyla edinilen inanç temelleri; bireyin Allah'ı anlama, sorumluluk ve ibadet bilincini şekillendirir. Sonuçta inanç gelişimi, hem zihinsel yapıdaki aşamalı ilerlemeyi hem de sosyal-pratik deneyimlerin manevi içeriğe dönüştüğü dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkar.

Bu çalışmada gençliği değerlendirirken Fowler'in inanç gelişimi teorisine değinmek yerinde olacaktır. 1970 ve 80'li yıllarda Piaget ve Erikson'dan etkilenen Fowler insanın zihninde nasıl bir Tanrı kurguladığını veya tahayyül ettiğini ve bu tahayyülün bireyin geniş anlamda tüm yaşantısına nasıl bir etki oluşturduğunu anlamak için inanç gelişimi teorisini ortaya koymuştur (Fowler ve Dell, 2006: 3). Fowler, inançla ilgili olarak bebekleri de dahil ettiği yedi aşamalı bir model ileri sürmüştür. Ona göre dini inançtaki gelişim yalnızca ileri doğru olmaktadır. Yani sıraları değişmeden hiyerarşik bir şekilde birbirini takip etmektedir (Ok, 2005). Fowler'in inanç gelişim teorisi her basamağında inanç gelişim evrelerine dair önemli açıklamalar getirmekle birlikte çalışmamız Diyanet ve gençlik bağlamında olduğu için Fowler'in teorisinde IV. aşama olan “Bireysel – Tefekkürî / Bireysel – Yansıtıcı İnanç” şeklinde adlandırılan dönem üzerinde durulmuştur. Fakat bir önceki dönem de hazırlık aşaması olarak görülebileceği için bu aşamaya da aşağıda değinilmektedir.

Fowler'ın Aşama III olarak tanımladığı “Yapay-Geleneksel İnanç” dönemi, ergenlikle başlayan ve gençlerin sosyal çevreleriyle etkileşimini göstermektedir. Gençler bu dönemde soyut düşünme yeteneklerini kullanarak dünyayı

anlamlandırmaya başlamaktadırlar, ancak inançları hâlâ sosyal çevrenin etkisi altındadır ve bireysel farkındalık tam olarak gelişmemektedir (Ulu, 2016). Toplumsal değerlerle uyum sağlama eğilimi ve aidiyet duygusu bu aşamanın öne çıkan özelliklerindedir (Gottlieb ve Ulu, 2006; Osmanoğlu, 2014). Bu aşama, bireyin inanç kavramlarını önceki nesillerden devraldığı kalıplar üzerinden sorgulamaya başlamasını mümkün kılar. Aynı zamanda genç, grup içi norm ve ritüellere katılarak manevi aidiyetini korurken, bireysel çatışma ve içsel tutarsızlıkları da deneyimleme fırsatı bulur.

Fowler'ın IV. Aşaması "Bireysel-Tefekkürî İnanç" ise, gençlerin bağımsız ve eleştirel düşünmeye başladıkları, kendi kararlarının ve inançlarının farklılığını anlamaya başladıkları bir süreci tanımlamaktadır (Ulu, 2016). Bu evrede, bireylerin ilişkileri, bağımsız kimliklere saygı gösterme üzerine inşa edilmekte ve geçmiş inançlar sorgulanarak yeniden değerlendirilmektedir. Fowler'a göre, bu aşamada bireyin eleştirel düşünme yeteneğine sahip olması, onların dini kimliklerinden vazgeçtikleri anlamına gelmemektedir; aksine bu, kendi tercihleriyle inançlarını sürdürmeleri olarak yorumlanmalıdır (Mehmedoğlu, 2004). Bununla birlikte, bireyselliğin aşırı vurgulanması, öz-büyükleme riskini taşımakta ve ilişkiler üzerinde yıkıcı etkilere yol açabilmektedir (Ulu, 2016). Dolayısıyla bu evre inanç ve eylem arasında içsel tutarlılığı yeniden tesis etme ihtiyacını ortaya çıkarır. Genç, hem bireysel sorumluluk hem de toplumsal bağlılık arasında denge kurarak manevi olgunluğa adım atabilmektedir.

1.5. Kur'anda Gençlik Dönemi

Kur'an, peygamberler ve inanç sahibi şahsiyetlerin gençlik yıllarına dair vakaları anlatırken, Hz. İbrahim'in tevhide olan bağlılığını, Hz. Yusuf'un iffetini ve sabrını, Hz. Şuayb'ın kızlarının hayâ ve edep duygularını, Hz. Musa'nın gençlik enerjisini ve zulme karşı çıkan gençlerin Firavun'a karşı gösterdikleri direnci ayetler aracılığıyla sergiler. Ayrıca, Ashab-ı Kehf'in imanlarını korumadaki dirençlerini ve Hz. Meryem'in namusunu öğretici hikayelerle öne çıkarır. İşte Kur'an-ı Kerim, bu vakaları detaylandırarak, gençlere yönelik örnek ve önderlik sunar.

Kur'an-ı Kerim, genç bireyleri tanımlamak için fetâ, ğulâm, sabiyy gibi terimleri kullanmaktadır. Bu terimler, gençliğin farklı evrelerini ve özelliklerini işaret etmektedir. Ergenliğin tanımı ve bu dönemin mahiyeti “belağa” kelimesiyle ifade edilmekte, ergenliğe geçiş ve bu sürecin birey üzerindeki etkileri “belağa eşüddeh” ifadesiyle vurgulanmaktadır. Bu ifade, bireyin ergenliğe eriştiği, yani fiziksel ve ruhsal olgunluğa kavuştuğu aşamayı simgelemektedir (Özdemir ve Kavak, 2014: 1217). Örneğin, Nur Suresi'nin 59. ayetinde, ergenliğe ulaşma süreci ve bu dönemdeki mahremiyet kuralları açıkça ele alınmaktadır. Burada ifade edildiği üzere: “Çocuklarınız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekilerin izin isteme adabını takip ederek, izin isteme hususunda onlar da aynı adabı gözetmelidirler” (Nûr, 24/59). Bu ayet, ergenlik çağına ulaşmış bireylerin, sosyal etkileşimlerde bulunurken gözetmeleri gereken izin ve saygı unsurlarını belirlemektedir.

Ergenliğin başlangıcı, İslami literatürde baliğ olma ile tanımlanmaktadır; bu dönem bireyin fizyolojik, psikolojik ve sosyal gelişiminde önemli bir dönemeç noktasını temsil etmektedir. Baliğ olma, cinsel olgunluğun kazanıldığı, bireysel farklılıklar gösterse de, genellikle kız çocuklarında erkek çocuklarına oranla daha erken yaşlarda meydana gelmektedir. Senemoğlu'nun araştırmalarına göre, kızlar genellikle erkek çocuklarından ortalama bir buçuk iki yaş önce bu döneme girer ve ergenlik süreci yaklaşık altı yıl kadar sürmektedir (Senemoğlu, 2000: 27). Bu aşamada, çocukluk döneminin sona erdiği ve artan bir sorumluluk bilincinin geliştiği gözlemlenmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, ergenlik dönemini geçiren genç bireyleri ifade etmek üzere “ğulâm” kelimesi kullanılmakta ve bu kelime on iki ayette karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, “ğılman” ifadesi Tûr Suresi'nin 52/24. ayetinde geçmekte, cennette bulunanlar için verilecek olan ebedi gençlerin tanımı yapılmaktadır (Tûr, 52/24). Yine Kur'an'da, Vakıa Suresi 56/17. ayette cennetteki gençlerden “ebedî yaşamaya erdirilmiş gençler (vildân)” olarak bahsedilmektedir. Bu bağlamda, “ğulâm” terimi, baliğ olan ve dolayısıyla ergenliğe işaret eden çocukları kapsamaktadır. Özdemir ve Kavak'ın çalışmalarında belirtildiği gibi, bu terim ergenlik çağıının bir göstergesi veya bu döneme girme arzusunun ifadesi olarak değerlendirilmektedir (Özdemir ve Kavak,

2014: 1217). Diğer taraftan, “fetâ” kelimesi ve çoğul hali olan “fitye” ve “fityân” kelimeleri de Kur’an’da genç, delikanlı anlamında dört ayette yer almaktadır. Hz. İbrahim’in putlara karşı tutumunu anlatan ayette, “Bir genç (fetâ) onların (putların) diline dolanmıştı; İbrahim diye anılıyordu” şeklinde geçerken (Kehf, 18/13), Hz. Yusuf ve iki zindan arkadaşının kıssası “iki genç daha onunla birlikte hapse atıldı...” (Yûsuf, 12/36), mağaraya sığınan gençlerin hikayesi ise “Bir grup genç (el-fitye) mağaraya sığınmış ve ‘Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve işimizde bize doğru yolu göster’ demişlerdi” (Kehf, 18/10) ve “Biz sana onların haberini doğru olarak aktarıyoruz: onlar, Rablerine inanmış gençlerdi ve Biz de onların hidayetini pekiştirdik” (Kehf, 18/13) şeklinde ifade edilmektedir. Bu ayetler, genç bireylerin iman ve ahlakî duruşlarını vurgulayarak, onların İslami kimliklerinin şekillenmesinde önemli birer örnek teşkil etmektedir.

“F-t-y” kökünden türeyen “iftâ” kelimesinin mastar hali, bir mesele üzerine düşünmek, isabetli yorumlar yapmak, bilinmeyen bir konuda açıklık getirmek ve bir soruna çözüm bulmak gibi manalara gelir ki, bu, İslami ilimlerde fetva olarak adlandırılan karara varılmasının sürecini ifade etmektedir (Özdemir ve Kavak, 2014: 1218). Bunun yanında, aynı kökten türeyen başka bir kelime olan “istefâ” ise sormak, öğrenmek ve talep etmek anlamlarına gelmektedir ve bu, İbn Manzur tarafından da ifade edilmektedir (İbn Manzur, 1997). Ergenliğin başlarında genç bireylerde soyut düşünme yetisinin geliştiği, olayları analiz etme becerilerinin ortaya çıktığı, bilgi edinme ve sorularına cevap arama arzularının yükseldiği gözlemlenir. Bu da gençlerin varlık sebeplerini sorgulama, birden fazla neden araştırma ve görünenin ötesine geçerek derin nedenleri keşfetme yönündeki yeteneklerinin arttığını gösterir. Bu özelliklerin farkındalığı, Gündüz’ün çalışmasında da vurgulanan olumlu bir ilişkiyi işaret etmektedir (Gündüz, 2002: 141).

Kur’an’da gençliğe dair ayetler müfassal bir şekilde ele alındığında, bu evreye özgü bazı karakteristik özellikleri belirlemek mümkündür:

- Çocukluk döneminde dinî algı, çocukların somut olaylara yönelik düşünce yapısıyla sınırlı kalmakta ve bu da inançların tam olarak idrak edilememesine

yol açmaktadır. Ergenlikle birlikte gelişen soyut düşünme yeteneği, dinî kavramların daha net anlaşılmasına olanak tanımaktadır. Bu, Allah, melek, kıyamet gibi kavramları içeren inanç sistemlerinin gençler tarafından daha net kavranmasını sağlar. Kur'an'da Hz. İbrahim'in ay, yıldız ve güneşi geçici tanrılar olarak reddedip, yoktan var eden tek ve soyut bir ilaha yönelmesi (Enam, 6/76-79), soyut düşünme ile dini şuur arasındaki ilişkinin bir örneğidir.

- Ergenlik dönemi, aynı zamanda dini şuurun gelişiminde kritik bir dönemdir ve bu, bireysel ruh ve zekâ gelişiminin yanı sıra toplumsal ve kültürel faktörlerle de şekillenir. Bu dönemde gençler, önceki dönemlerde aile ve çevreden edindikleri dinî bilgileri sorgulayarak kendi inançlarını geliştirmeye başlarlar (Hökelekli, 1993; Kula, 2001).
- Gençler, sosyokültürel yapıyı sorgulama ve değerlendirme eğiliminde olup, bu tavrın Kur'an'daki Ashab-ı Kehf örneği ile de desteklendiği görülmektedir (Ay, 2003). İlk Müslümanların büyük bir çoğunluğu gençlerden oluşmuş ve bu, gençlerin inançlarını şekillendirmedeki özgür ve aktif ruh halini yansıtmaktadır (Özdemir ve Kavak, 2014).
- Bir Müslüman için, kişisel ıslahatın ardından toplumsal meselelere ilgi ve yardımlaşma önemlidir. Kur'an, Hz. İbrahim ve Hz. Yusuf gibi şahsiyetlerin toplumsal olaylara müdahil olduklarını ve yardımsever olduklarını belirtir. Hz. Peygamber'in Hılfu'l-Fudul Cemiyetindeki rolü ve Kâbe'nin tamirindeki katılımı da onun toplumsal konularda duyarlı olduğunu göstermektedir (Özdemir ve Kavak, 2014).
- İffet ve haya kavramları, İslam ahlakında yüksek erdemler olarak kabul edilir. Kur'an'da Hz. Yusuf, Hz. Musa, Hz. Şuayb'ın kızları ve Hz. Meryem gibi gençler, iffet ve haya örnekleri olarak sunulmuştur. Özellikle Hz. Meryem'in iffeti, onun Kur'an'da "Allah'ın dünyadaki bütün kadınlara üstün kıldığı" (Al-i İmran, 3/42) ve ahlaki faziletlerle bezendiği vurgulanarak ön plana çıkarılmaktadır (Ay, 2003).

Bu doğrultuda ise, gençlerin dini ve toplumsal meselelere yaklaşımları, gelişim dönemlerinin özellikleri ve İslami öğretilerle şekillenen fitratî bir sürecin tezahürüdür. Bu, özellikle iffet ve haya gibi ahlaki erdemlerin korunması ve geliştirilmesi için de geçerlidir. İslami literatür, gençliğin bu önemli yönlerini detaylı bir şekilde ele almakta ve İslam'ın gençler için nasıl bir yol haritası sunduğunu ortaya koymaktadır.

1.6. Diyanet İşleri Başkanlığı Bağlamında Gençliğin Önemine Dair Değerlendirmeler

T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı, İslam toplumunun dinamizmini ve sürekliliğini sağlayan en temel unsurlardan biri olarak gençliği görmektedir. Gençlik, sadece toplumun bugünü değil, yarını da inşa edecek potansiyele sahiptir ve bu sebeple gençler, dini ve kültürel mirasın korunması ve aktarılmasında hayati bir role sahiptirler. Gençlerin dini bilgi ve kültür düzeylerini artırmak amacıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerine büyük bir önem verilmekte, doğru ve sağlam dini bilginin aktarılmasına özel bir gayret gösterilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, gençlerin karşılaşabileceği manevi ve ahlaki sorunlara karşı onlara rehberlik etmek, onları güçlü birer Müslüman olarak yetiştirebilmek için danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Bu hizmetler, her bireyin erişebileceği ve yararlanabileceği şekilde kırsal ve kentsel ayrımı gözetmeksizin tasarlanmaktadır. Kültürel etkinlikler ve dini günler, gençlerin toplumsal hayata ve toplumun dini yaşantısına katılımını sağlama noktasında önemli fırsatlar olarak değerlendirilmektedir. Dinî ve ahlaki değerleri koruma ve daha da geliştirme noktasında gençlere büyük bir sorumluluk düşmekte ve bu bağlamda onların hem bireysel hem de toplumsal anlamda sağlam karakterler olarak yetişmeleri teşvik edilmektedir. Toplumsal katılım ve sorumluluk bilincinin geliştirilmesi, gençlerin aktif vatandaşlık rollerini üstlenmeleri için vazgeçilmezdir. Diyanet İşleri Başkanlığı, gençleri dini ve toplumsal meselelere karşı duyarlı hale getirme ve onları yardımlaşma faaliyetlerine aktif olarak katılmaya teşvik etme çabalarını sürdürmektedir. Yenilikçi ve çağdaş yaklaşımlar, gençlerin değişen ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilmek için son derece kritiktir. Bu bağlamda teknolojik gelişmeleri dini hizmetlerin bir parçası haline getirmek ve gençlerin ilgisini çekecek, onlara ulaşacak modern yöntemler geliştirmek ön planda yer almaktadır. Diyanet İşleri

Başkanlığı bu yaklaşımlarıyla gençleri İslam'ın güzelliklerini keşfetmeye, inançlarını anlamaya ve yaşamaya davet etmektedir ve bu misyonu gelecek nesillere aktarmak için çalışmalarını kararlılıkla sürdürmektedir. Gençlerin manevi ve ahlaki gelişimlerine katkıda bulunmak, onları hayata ve topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek, başkanlığın temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu vizyonla, Diyanet İşleri Başkanlığı gençlik politika ve programlarını sürekli olarak yenilemekte ve toplumun dinî ve ahlaki değerlerinin muhafazası konusunda gençleri merkeze alarak faaliyetlerini sürdürmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2020). Kur'anî ve Sünnetî ilke ve metinler temel alındığında, gençlik hizmetlerinin bütüncül bir dini eğitim yaklaşımına dayanması kaçınılmazdır. Gençlerin hem aklî hem de rûhî yetkinliklerini eş zamanlı geliştiren programlar, inanç bilgisi ile manevi pratiklerin iç içe geçtiği entegre bir model sunar ve bu sayede gençliğin İslâmî kimlik ve sorumluluk bilinci, hem bireysel olgunluk hem de toplumsal dayanışma düzeyinde sağlam bir temel kazanır.

Diyanet İşleri Başkanlığı ve TDV'nin gençler ile ilgili faaliyetleri ve planlamalarına aşağıdaki başlıklarda daha detaylı yer verilmektedir.

1.6.1. Gençlik Çalışmaları Yönergesi

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları Yönergesi, gençlere yönelik hizmetlerin kapsamını ve yönetimini, gençlerin ahlaki, sosyal ve dini gelişimine katkıda bulunacak şekilde düzenlemektedir. Bu yönerge, gençlerin bilgi, ahlak, erdem ve sanata ilgilerini artırmayı, manevi danışmanlık ve dini rehberlik hizmetleri sunmayı amaçlamaktadır. Yönerge, gençlik koordinatörleri olarak manevi danışmanların görevlerini, eğitim programlarını ve gençlik kamplarını da içermektedir. Ayrıca, müftülüklerin gençlik çalışmalarını yürütmedeki rollerini ve okullarda, mahallelerde, köylerde ve Türkiye Diyanet Vakfı öğrenci evlerinde gerçekleştirilecek gençlik hizmetlerini detaylandırmaktadır. Bu yönerge, gençlere yönelik etkili ve kapsayıcı bir hizmet sunumunu hedeflemektedir. Bu doğrultuda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları Yönergesi, gençlere yönelik hizmetlerin usul ve esaslarını belirlemek amacıyla hazırlanmaktadır. Bu yönerge, toplumun tüm genç kesimlerine

sunulan Başkanlık hizmetlerini kapsamaktadır ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Diyanet İşleri Başkanlığı ile Gençlik ve Spor Bakanlığı arasındaki işbirliği protokolüne dayanmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

Yönergede tanımlanan kavramlar arasında, Akademi Programı, Başkanlık ve personeli, Cami/Kur'an kursu gençlik halkaları, Din Hizmetleri Yönetim Sistemi (DHYS), Diyanet Genç Gönüllü Formu, Diyanet Gençlik Merkezi, Diyanet okuma salonu, ev öğrenci temsilcisi, ev sorumlusu ve yardımcıları, gençlik kampları, gençlik koordinatörlüğü, gençlik koordinatörü, gençlik merkezleri, genç ofis, Genel Müdürlük, gönüllü, İl Gençlik Buluşmaları, Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu (KYK), mahalle/köy gençlik sorumlusu, Manevi Danışman, Müftülük, okul temsilcisi, okuma grupları, öğrenci yurtları, Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) ve TDV öğrenci evleri yer almaktadır.

Bu tanımlar aracılığıyla, yönergenin sosyo-kültürel yaşamlara ve akademik başarılarına katkı sağlama, manevi danışmanlık ve dini rehberlik hizmetleri sunma gibi geniş bir yelpazede hizmet verme amacı vurgulanmaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları Yönergesi'nin "Temel Yaklaşımlar ve Metodoloji" bölümünde gençlerin bilgi, ahlak, erdem, estetik, ruh güzelliği, adalet ve merhamet duygusuyla yetişmelerine katkı sağlayacak bir yaklaşım benimsenmektedir. Bu çerçevede, Başkanlık personeli tarafından yürütülecek manevi danışmanlık ve dini rehberlik hizmetleri, gönüllülük esasına göre sunulmakta ve gençlerin sorumluluk sahibi olmaları, yeteneklerini geliştirmeleri, bilgiye, sanata ve güzel olan her şeye ilgi duymaları teşvik edilmektedir. Ayrıca, sosyo-kültürel etkinlikler ve gençler için oluşturulmuş ortamlarda nitelikli zaman geçirmek, gençlerin ailesi ve okul idarecileri ile irtibat halinde olunması, çalışma programlarının etkili ve verimli olması için gerekli gruplandırmaların yapılması gibi esaslar uygulanmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

“Genel Esaslar” maddesinde ise, Diyanet gençlik çalışmalarının belirlenen ilkeler çerçevesinde yürütülmesi vurgulanmaktadır. Bu ilkeler arasında kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon, gençler açısından gönüllülük esasının alınması, gençlik hizmetlerinde görev alan personelin eğitim programlarına tabi tutulması, karşılıklı saygı ve güven esasına dayalı ilişkiler, genç kitleler ile iletişimi sağlayacak sistematik ve dinamik bir teşkilat yapısının oluşturulması, sosyal medya vb. alanlardan faydalanarak ortak bir iletişim ağı oluşturulması, gençlerin vatan, millet, ezan, bayrak gibi milli ve manevi değerler doğrultusunda sosyal ve akademik gelişimlerine katkı sağlamak üzere eğitsel materyaller geliştirilmesi yer almaktadır.

“Müftülüğün Görevleri” maddesinde ise, Diyanet gençlik çalışmaları ile ilgili iş ve işlemlerin müftülük tarafından yürütülmesi ve bu çerçevede müftülüğün çeşitli görevleri bulunmaktadır. Bu görevler arasında gençlik koordinatörlüğü aracılığı ile hizmetlerin sistematik bir şekilde gerçekleştirilmesi, personelin teşvik edilmesi, personel için gerekli kolaylıkların sağlanması, Diyanet Gençlik Merkezlerinin, genç ofislerin ve Diyanet okuma salonlarının açılması ve işlevsel hale getirilmesi, ilgili kurum, kuruluş ve sivil toplum kuruluşları ile iletişim ve işbirliği, gençlik çalışmalarının etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi, Cami/Kur’an kursu gençlik halkalarının oluşturulması, TDV öğrenci evleri ve yurtlarında manevi danışmanlık ve dini rehberlik hizmetlerinin uyum içerisinde gerçekleştirilmesi, üniversite kayıt dönemlerinde ilan ve duyuruların yapılması, nitelikli personel arasından ev sorumlusu ve yardımcılarının görevlendirilmesi, gençlik sohbetlerinin düzenlenmesi, manevi danışmanlık ve dini rehberlik hizmeti taleplerinin karşılanması gibi konular yer almaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

“Çalışma Programı” bölümünde, Başkanlık tarafından özgün, müfredatlı çalışma programlarının hazırlandığı belirtilmektedir. Bu programlar, müftülükler tarafından yerel şartlar göz önünde bulundurularak hazırlanır ve Başkanlığın genel çalışma programlarına dayanır. Ayrıca, bu çalışma programları kapsamında yapılan çalışmaların aylık ve yıllık olarak raporlanması gerekmektedir.

“Gençlik Koordinatörü, Yardımcıları ve Görevleri” bölümünde, il ve ilçelerde görev yapacak gençlik koordinatörlerinin ve yardımcılarının Başkanlık tarafından onaylanan müftülük teklifleri üzerine görevlendirildiği ifade edilmektedir. Görevlendirilecek personelin gençlik çalışmalarına yatkın, gençlerle iletişimde başarılı ve uyumlu olmaları önem taşımaktadır. Bu koordinatörler ve yardımcıları, il müftüsüne veya ilçe müftüsüne bağlı olarak çalışır ve görev bölümü müftülük tarafından yapılır.

Gençlik koordinatörlerinin görevleri arasında Başkanlık gençlik hizmetlerinin planlanması, yürütülmesi, takip edilmesi ve sonuçlandırılması; gençlere yönelik çalışmaların farkındalığını artırma; eğitim, seminer, konferans gibi programları koordine etme; belirli gün ve haftalarda gençliğe odaklanan konulara yer verme; cami, Kur’an kursları, gençlik merkezleri gibi yerlerde eğitici programlar düzenleme; ilgili kurumlarla ortak çalışmaların koordinesini yürütme; öğrenci yurtlarında ve gençlik kamplarında manevi danışmanlık yapma; çevre faaliyetleri, umre programları, ziyaretler gibi aktiviteler organize etme; gençlerin kitap okuma ve analiz yeteneklerini geliştirmek için okuma grupları oluşturma; gençlerin sosyal ve sportif aktivitelere katılımını teşvik etme; çevre ve sosyal sorumluluk bilincini geliştirme amaçlı kampanyalar düzenleme; sportif etkinliklere, sosyal ve kültürel aktivitelere teşvik etme; Diyanet Genç Gönüllü Formunu dolduran genç gönüllü sayısını artırmak için çalışma yapma; Başkanlık ve TDV personeliyle koordinasyon içinde çalışma; Başkanlığın gençlere yönelik yayınlarının hedef kitleye ulaşımını kolaylaştıracak çalışmalar yapma; TDV öğrenci evleri ve yurtlarında barınan öğrencilere yönelik eğitici ve sosyo-kültürel etkinlikleri koordine etme gibi birçok görev yer almaktadır. Gençlik koordinatör yardımcıları ise, görev alanları dahilinde gençlik koordinatörüne destek olurlar (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Gençlik Çalışmaları Yönergesi (2018)’nde yer alan “Manevi Danışman ve Görevleri” bölümü, manevi danışman olarak görevlendirilecek personelde aranan yeterlilikleri ve görevleri açıklamaktadır. Bu personelin dini yükseköğrenim mezunu olması veya dört yıllık bir lisans diplomasına sahip olması, Başkanlık taşra teşkilatında belirli unvanlarda çalışıyor olması ve manevi

danışmanlık ve dini rehberlik alanında sertifika programını tamamlamış olması gibi kriterler aranmaktadır. Görevlendirmeler, belirli süreler için yapılır ve bu süre zarfında manevi danışmanın çalışma esasları ve görevleri belirlenmektedir.

“Okullarda Yürütülecek Gençlik Hizmetleri” bölümünde, üniversite, lise ve ortaokul düzeyinde gerçekleştirilecek gençlik çalışmalarının yürütülme ilkeleri yer alır. Bu çalışmalar, okul idarecileri ve öğretmenlerle işbirliği içinde, okullara göre planlanarak ve periyodik ziyaretlerle yürütülür. Ayrıca, gençlik çalışmalarının yaygınlaştırılması ve etkinleştirilmesi amacıyla Diyanet Gençlik Merkezleri ve Diyanet okuma salonları açılması gibi faaliyetler de planlanmaktadır.

“Gençlik Sohbetleri” başlığı altında, gençlerle birebir iletişimin hedeflendiği sohbetlerin nasıl planlanması gerektiği ve bu sohbetlerin duygusal zeka, dinleme, anlama ve anlamlandırma metotlarına ağırlık verilmesi gibi hususlar belirtilmektedir. “Mahalle ve Köylerde Yürütülecek Gençlik Çalışmaları” bölümü, şehir ve kırsal alanlardaki gençlere yönelik çalışmaların nasıl yürütüleceğini açıklar. Bu çalışmaların, gençlik koordinatörünün koordinasyonunda, cami ve diğer uygun mekânlarda gerçekleştirilmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte “Diyanet Gençlik Merkezlerinde, Genç Ofislerde ve Diyanet Okuma Salonlarında Yürütülecek Gençlik Hizmetleri” başlığında, bu gençlik merkezlerin ve salonların açılması, işlevleri ve çalışma ilkeleri detaylandırılmaktadır. Bu gençlik merkezlerinde yürütülecek genel gençlik çalışmaları ve özellikle imam-hatip öğrencilerine yönelik akademi programları gibi faaliyetler ele alınmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları Yönergesi (2018), öğrenci yurtlarında, gençlik merkezlerinde ve gençlik kamplarında yürütülecek gençlik hizmetlerine ilişkin özel hükümler içermektedir. Bu hükümler, nitelikli personelin görevlendirilmesi, eğitimleri ve gençlere sunulan manevi danışmanlık ve dini rehberlik hizmetlerini düzenlemektedir. Gençlik kamplarında görevlendirilen personelin çalışma şartları ve kampların düzenlenmesi, ilgili mevzuat hükümlerine ve Başkanlık talimatlarına uygun olarak belirlenmektedir. TDV öğrenci evlerinde yürütülecek gençlik hizmetleri, TDV öğrenci evlerinde barınan öğrencilere yönelik

manevi danışmanlık ve dini rehberlik hizmetlerini içermektedir. Bu hizmetler, öğrencilerin manevi danışman, gençlik koordinatörü ve ev sorumluları ile işbirliği ve koordinasyon içerisinde hareket etmelerini teşvik etmektedir. TDV öğrenci evlerinde, ev sorumlularının görevleri arasında öğrencilerin Diyanet gençlik çalışmalarına katılımını teşvik etmek, gençlik sohbetlerini ve diğer etkinlikleri başarılı bir şekilde yürütmek, öğrencilerle düzenli görüşmeler yapmak, olağanüstü durumlarda öğrencilere refakat etmek ve yürütülen faaliyetler hakkında rapor hazırlamak yer almaktadır. Bu faaliyetlerin takibi için ilgili Müftülük tarafından bir Kurul oluşturulmaktadır. Son olarak ise, Yönergenin yürürlüğe giriş ve yürütme maddeleri, Yönergenin onaylandığı tarihte yürürlüğe gireceğini ve hükümlerini Diyanet İşleri Başkanının yürüteceğini belirtmektedir. Bu maddeler, Yönergenin hukuki geçerliliğini ve uygulama mekanizmasını tanımlamaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

1.6.2. Türkiye Diyanet Vakfı Öğrenci Yurtları

Türkiye Diyanet Vakfı'nın Öğrenci Yurtları, öğrencilere konforlu ve huzurlu bir ortam sunmayı hedeflemektedir. Bu yurtlar, farklı kapasitelerdeki odalarla donatılmış olup, seçenekler arasında 1, 3, 4, 5, 6 kişilik odalar bulunmaktadır. Yurtların büyük çoğunluğunda, odaların içerisinde yer alan lavabo ve banyolar mevcut olup, 7/24 sıcak su hizmeti sağlanmaktadır. Odalarda, her öğrenci için baza tipi yatak, öğrenci dolabı ve mini buzdolabı bulunur (Türkiye Diyanet Vakfı, 2023).

Yurtlar, güvenlik açısından oldukça önemli olan 7/24 kamera kayıt sistemiyle donatılmaktadır. Yemek hizmetleri, yurtların kendi personeli tarafından yurt içerisindeki yemekhanelerde hazırlanmakta ve sunulmaktadır. Yurtlar, öğrencilere çamaşırhane, etüt odaları, ütü odası, konferans salonu, mescit ve spor salonu gibi çeşitli olanaklar sunmaktadır.

Öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına destek olmak amacıyla yurtlarda 7/24 kesintisiz internet hizmeti verilmektedir. Yemek hizmetleri hafta içi sabah kahvaltısı ve akşam yemeği, hafta sonu ise brunch ve akşam yemeği şeklinde düzenlenmektedir.

İkinci öğretim öğrencileri için yurt idarecilerince belirlenen saatlerde yemek hizmeti sağlanmaktadır (Türkiye Diyanet Vakfı, 2023).

Yurtlar, öğrencilerin kişisel ve sosyal gelişimlerine katkıda bulunacak çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Bu etkinlikler arasında oryantasyon programları, manevi eğitimler, sosyal ve kültürel faaliyetler, kamplar, sertifikalı kurslar ve kültürel geziler bulunmaktadır.

Türkiye Diyanet Vakfı'nın Öğrenci Yurtları, Türkiye'nin çeşitli şehirlerinde yer almaktadır. Bu şehirler arasında Ankara, Burdur, Bursa, Çorum, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, Isparta, İstanbul, Karabük, Kayseri, Konya, Kütahya ve Van bulunmaktadır (TDV, 2023). Her şehirdeki yurt, öğrencilere güvenli ve destekleyici bir ortam sunma amacıyla özenle tasarlanmış ve yönetilmektedir.

1.6.3. Gençliğe Değer Projesi

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Gençliğe Değer Projesi", gençlerin bilgi, ahlak, erdem, estetik, ruh güzelliği, adalet ve merhamet duygularıyla yetişmelerini desteklemeyi amaçlamaktadır. Proje, gençlerin milli ve manevi değerlerle donatılmasına katkı sağlayarak toplumun geleceğine umutla bakmasını hedefler. Bu çerçevede, gençlik koordinatörlüğü sisteminin ülke genelinde etkinleştirilmesi, Başkanlık personelinin gençlik çalışmalarına yönelik ilgisinin artırılması ve gençler arasında aidiyet ve vefa duygularının geliştirilmesi öngörülmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018).

Projenin hedefleri arasında, din görevlilerinin gençlere yönelik etkinlikler düzenleyerek onlara ulaşması, Mevlid-i Nebi Haftası etkinliklerinin genç kitlelere ulaştırılması ve "Peygamberimiz ve Gençlik" konusunda farkındalık yaratıcı etkinlikler düzenlenmesi yer alır. Ayrıca, Müftülüklere bağlı gençlik çalışmaları merkezlerinin, aile irşat bürolarının, okuma salonlarının ve TDV tarafından açılan hizmet alanlarının gençler tarafından daha etkin kullanılması teşvik edilmektedir. Proje kapsamında, gençlerin eğitimine ve gelişimine katkıda bulunacak bir dizi

etkinlik planlanmaktadır. Bu etkinlikler arasında, il ve ilçe Müftülüklerinin gençlik koordinatörleri ve personeli ile proje gündemli toplantılar yapmak, Mevlid-i Nebi haftası vesilesiyle yemekli toplantılar, gezi programları, yarışmalar ve sosyal etkinlikler düzenlemek bulunmaktadır. Din görevlileri, tanıştıkları gençlerle ilişkilerini sürdürerek onlara rol-model olmayı ve cami/Kuran kursu çerçevesinde buluşmalar düzenlemeyi hedeflemektedirler.

Proje, “Peygamberimiz ve Gençlik” konulu söyleşi programları düzenleyerek, bu etkinliklerin liselerde, ortaokullarda, KYK yurtlarında ve gençlik merkezlerinde icra edilmesini sağlamaktadır. Söyleşilerin planlanması ve icrası sırasında, gençlerin ihtiyaç ve beklentilerine göre uygun bir yaklaşım benimsenmekte, öğrencilerin aktif olmalarına olanak tanınmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018). Proje ayrıca, gençlerin katılımıyla düzenlenen etkinliklerde aktif görevler almasını teşvik etmekte ve üniversite gençlerinin liseli gençlere yönelik planlamalarda aktif rol almalarını sağlamaktadır. Mevlid-i Nebi Gençlik bilgi yarışmasının tanıtımı ve kampüs camilerinde ya da uygun mekânlarda yarışma kitaplarının okunması ve tahlili gibi programlar da projenin bir parçasıdır (Diyanet İşleri Başkanlığı, 2018). Ayrıca, haftalık sabah namazı buluşmalarının yanı sıra, gençler için cazip gençlik programları düzenlenmesi planlanmaktadır.

1.6.4. Gençlik Kamp Programları

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı tarafından düzenlenen gençlik kampları en son “Yazımda Kardeşlik Var” olarak Mardin ve İstanbul’da gençler için önemli bir eğitim deneyimi sunmuştur. Son olarak 1-10 Ağustos 2022 tarihleri arasında gerçekleşen bu kamplar, “Doğudan Batıya, Batıdan Doğuya” sloganıyla gençler arasında bir gönül köprüsü kurmayı amaçlamaktadır. Program, 200 öğrenci, 7 genel koordinatör, 14 rehber, 12 grup lideri ve 36 etkinlik liderinden oluşan 69 eğitimci tarafından yönetilmektedir (<https://tdv.org/tr-TR/yazimda-kardeslik-var-kamplarinda-gencler-degerleriyle-bulusuyor/>).

2016 yılında başlatılan bu proje, terör mağduru bölgelerdeki çocuk ve gençlere manevi destek ve rehabilitasyon sağlamak amacıyla değerler eğitimi, sportif ve kültürel etkinlikler sunmaktadır. Bu yılın programı, Diyarbakır, Malatya, Hakkâri, Bingöl, Elazığ, Şırnak, Sakarya, Kocaeli, Kırklareli, Tekirdağ, Bilecik, Bursa ve Edirne'den gelen 200 öğrenci ile Mardin ve İstanbul'da gerçekleştirilmektedir (TDV, 2023).

Bu kamplarda öğrenciler, farklı bölgelerden gelerek, kardeşlik iklimini hissedebilecekleri bir ortamda bir araya gelmektedir. Ege ve Marmara bölgesindeki öğrenciler Mardin'de, Doğu ve Güneydoğu bölgelerindeki öğrenciler ise İstanbul'da konaklamaktadır. Program, gençleri farklı şehirlerden gelerek birbirleriyle tanışıp kaynaşmalarını sağlamaktadır. Mardin'deki kamp, gençlere şehrin zengin kültürel mirasını tanıtmaktadır. Katılımcılar, Mardin Ulu Camii, Zinciriye Medresesi, Şehidiye Camii gibi tarihi mekanları ziyaret etmektedir. Mardin'in farklı milletler ve dinler arasındaki barış ve hoşgörü geçmişi, birlik ve beraberlik için önemli bir örnek teşkil etmektedir. Kamp süresince gençler, Mardin'e özgü Telkâri sanatı ve İslam sanatının ebru, el işi gibi dallarında etkinliklere katılmaktadır. Ayrıca, Mardin geceleri, müzikleri ve yemeklerini deneyimleyerek kültürel bir zenginlik yaşamaktadırlar. Kamplarda empati, dini bilgiler ve değerler eğitimi gibi konularda atölye çalışmaları yapılmaktadır. Özellikle empati istasyonunda, görme ve işitme engellilerle ilgili farkındalık aktarılmakta ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın yardım faaliyetleri hakkında bilgi verilmektedir. Bu etkinliklerle gençler, küresel düzeyde empati ve dayanışmayı deneyimlemektedirler. (Türkiye Diyanet Vakfı, t.y.)

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeline, çalışma grubuna veri toplama araçlarına yer verilmektedir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Metodolojik çerçeve temel olarak nitel araştırma yöntemleri içinde yer alan fenomenolojik (olgu-bilim) deseni üzerinde tasarlanmaktadır. Fenomenoloji, belirli bir fenomenin ya da deneyimin özünü ve yapısını anlamaya yönelik bir araştırma yaklaşımı olması nedeniyle öznel deneyimlerin doğasını keşfetme çabasıyla ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşım, öğrencilerin yaşantılarının bilinçli olarak nasıl deneyimlendiğini anlamaya çalışmaktadır (Büyüköztürk vd., 2018). Fenomenolojik araştırmalarda bireylerin belli bir olguya yönelik algıları, düşünceleri ve duyguları incelenmekte ve bu yönüyle diğer nitel araştırma yöntemlerinden pozitif olarak ayrışmaktadır.

Bu metodoloji bağlamında araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı gençlik merkezlerinde görev yapan manevi danışmanların deneyimleri ile bu hizmetlerden yararlanan üniversite öğrencilerinin bu deneyimlerle ilgili algıları üzerine odaklanılmaktadır. Bu deneyimlerin özünü ve yapısını açığa çıkarmak için fenomenolojik desenin sunduğu araçlardan istifade edilmektedir. Fenomenolojik yaklaşım, öğrencilerin görüşlerine ilişkin anlayış elde etmeyi ve bu yaşantıların anlamlandırılmasını sağlamayı amaçlarken, öğrencilerin iç dünyalarına ve subjektif deneyimlerine odaklanarak, araştırmanın temel sorularına yanıt bulmayı hedeflemektedir (Karataş, 2015).

Fenomenolojik yöntemin seçilmesinin nedeni ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik merkezlerindeki manevi danışmanlık hizmetlerinin ve diğer faaliyetlerin, öğrenciler tarafından nasıl deneyimlendiğini anlamak ve bu deneyimlerin bir analizini

gerçekleştirmektedir. Bu süreçte, öğrencilerle kurulan empatik ilişki, elde edilen verilerin zenginliğini arttırmakta ve bu verilerin analizi, öğrencilerin yaşantılarının özünü açığa çıkarmayı amaçlamaktadır (Batı, 2004). Bu bağlamda, araştırmada kullanılan fenomenolojik desen, manevi danışmanların yanı sıra, bu hizmetlerden yararlanan üniversite öğrencilerinin dini, ahlaki, sosyal ve psikolojik gelişimlerine yönelik katkılarını incelemek amacıyla yapılandırılmaktadır. Bununla beraber bu hizmetlerin öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin bu hizmetlerle ilgili algıları incelenmektedir. Bu amaç doğrultusunda, yarı yapılandırılmış görüşme teknikleri kullanılarak, öğrencilerin deneyimlerine dair veriler toplanmaktadır (Güçlü, 2019).

Fenomenolojik araştırmanın temel değerleri arasında, “epoche” veya “bracketing” adı verilen, araştırmacının kendi ön yargılarını askıya alma süreci bulunmaktadır (Bakanay ve Çakır, 2016). Bu iki terim ile araştırmacının, kendi deneyim ve önyargılarından arınarak, öğrencilerin deneyimlerine açık ve nesnel bir şekilde yaklaşması sağlanmaktadır. Bu araştırmada da bu yöntem kullanılarak, öğrencilerin deneyimleri ve bu deneyimlerin özünün olabildiğince nesnel bir şekilde anlaşılmasına çalışılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında bu araştırmada kullanılan fenomenolojik desen, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik merkezlerindeki hizmetlerin üniversite öğrencileri üzerindeki etkilerini ve bu hizmetlerin öğrenciler tarafından nasıl algılandığını incelemek için uygun bir yöntem olarak değerlendirilmektedir.

2.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Çalışma grubunu, 2023–2024 eğitim-öğretim yılında Konya Kampüs Diyanet Gençlik Merkezi hizmet faydalanıcısı olan üniversite öğrencileri (K1–K10) ile gençlik merkezinde görev yapan manevi danışmanlardan (MD1–MD6) oluşturmaya yönelik “maksimum çeşitlilik örnekleme” yöntemi benimsenmektedir. Bu yöntem, farklı akademik disiplin, sınıf düzeyi, cinsiyet ve görev deneyimine sahip öğrencilerin seçilmesine olanak tanıyarak verilerin farklılık ve benzerlik boyutlarının kapsamlı biçimde değerlendirilmesini sağlamaktadır (Akdemir ve Kılıç, 2021).

Toplam 10 öğrenci katılımcı, toplam 6 manevi danışman araştırmaya dahil edilirken; öğrenciler, Arapça (4. sınıf), Tıp (3. sınıf), Elektrik-Elektronik Mühendisliği (1. sınıf), Hukuk (1., 2. ve 3. sınıf), Fizyoterapi (4. sınıf), Fransız Dili ve Edebiyatı (2. sınıf), Ziraat Mühendisliği (1. sınıf) ile Uçak Gövde Motor Bakım (2. sınıf) programlarından seçilmektedir. Söz konusu farklılaşma, Diyanet Gençlik Merkezi'nin sunmuş olduğu manevi danışmanlık, sanatsal faaliyetler ve sosyo-kültürel etkinliklerin değişik akademik arka planlara sahip öğrenciler üzerindeki etkilerinin anlaşılmasını amaçlamaktadır. Manevi danışmanlar ise 8 ay ile 8 yıl arasında değişen görev sürelerine sahip; görev süreleri, deneyimlerinin niteliğini ve gençlik merkezinin işleyişine dair farklı bakış açılarını ortaya koyacak şekilde belirlenmektedir. Bu personel seçimi, Diyanet İşleri Başkanlığı gençlik çalışmaları yönergesi çerçevesindeki hizmet uygulama ve yönetim süreçlerine ilişkin bilgi ve deneyimi zenginleştirmek amacıyla yapılmaktadır.

Tablo 1. Çalışma Grubu

Kod	Tür	Cinsiyet	Akademik Program / Görev / Ünvanı	Sınıf / Deneyim Süresi
K1	Öğrenci	Kadın	Arapça	4. sınıf
K2	Öğrenci	Erkek	Tıp	3. sınıf
K3	Öğrenci	Erkek	Elk.-Elektronik Müh.	1. sınıf
K4	Öğrenci	Erkek	Hukuk	1. sınıf
K5	Öğrenci	Erkek	Fizyoterapi	4. sınıf
K6	Öğrenci	Kadın	Fransız Dili ve Edebiyatı	2. sınıf
K7	Öğrenci	Kadın	Hukuk	2. sınıf
K8	Öğrenci	Kadın	Hukuk	3. sınıf
K9	Öğrenci	Kadın	Ziraat Mühendisliği	1. sınıf
K10	Öğrenci	Erkek	Uçak Gövde Motor Bakım	2. sınıf
MD1	Manevi Danışman	Erkek	Manevi Danışman	3 yıl
MD2	Manevi Danışman	Erkek	Manevi Danışman	8 ay

MD3	Manevi Danışman	Kadın	Manevi Danışman	8 yıl
MD4	Manevi Danışman	Erkek	Manevi Danışman	4 yıl
MD5	Manevi Danışman	Kadın	Manevi Danışman	2 yıl
MD6	Manevi Danışman	Kadın	İl Gençlik Koordinatörü	4 yıl
MD7	Manevi Danışman	Erkek	İl Gençlik Koordatörü	5 yıl

Araştırmaya gönüllülük esasına göre dahil edilmesi, etik ilkelere uygun olarak mahremiyete saygıyı pekiştirmiş ve öğrencilerin deneyimlerini açıkça paylaşmalarına imkân tanımaktadır (Büyüköztürk vd., 2018). Ayrıca, öğrencilerin gençlik merkezine etkileşim sıklığı (süreklilik gösteren vs. zaman zaman yararlanan) kriteri de örneklemin çeşitliliğini artıracak biçimde dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda, farklı demografik özelliklere (cinsiyet, sınıf düzeyi) ve görev deneyimlerine (yıllık süre) sahip 16 katılımcının yer aldığı çalışma grubu, Diyanet Gençlik Merkezi hizmetlerinin çeşitli boyutlarını derinlemesine inceleme fırsatı sunmuştur. Katılımcıların seçiminde dikkate alınan bir diğer önemli faktör, öğrencilerin Diyanet Gençlik Merkezi'ndeki hizmetlerle olan etkileşimlerinin yoğunluğu ve sürekliliğidir. Bu bağlamda hem gençlik merkezini düzenli olarak kullanan hem de hizmetlerden zaman zaman yararlanan öğrenciler araştırmaya dahil edilmektedir. Bu çeşitlilik, gençlik merkezinde sunulan hizmetlerin etkinliğinin ve öğrenciler üzerindeki etkilerinin daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesine olanak tanımaktadır. Bu bağlamlar tek tek değerlendirildiğinde araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde, geniş bir demografik ve akademik çeşitliliği kapsayan bir örneklem seçilmektedir. Bu yöntem, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik merkezlerinde sunulan hizmetlerin farklı öğrenciler üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde anlamak amacıyla tercih edilmektedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları, öğrencilerin ve manevi danışmanların deneyimlerini derinlemesine anlamayı amaçlayan nitel veri toplama tekniklerine dayanmaktadır. Fenomenolojik yaklaşımın gerektirdiği biçimde, öğrenci ve danışmanların algılarını ve deneyimlerine yükledikleri anlamları ortaya çıkarmak

için yarı yapılandırılmış görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, önceden belirlenmiş soru çerçevesiyle birlikte öğrenci ve manevi danışmanların özgürce düşüncelerini ifade etmelerine olanak tanıyan esnek bir yapıya sahiptir (Polat, 2022).

Görüşme formu bu doğrultuda araştırmanın temel amaç ve problem cümleleri doğrultusunda geliştirilmiş, manevi danışmanlık hizmetleri, sosyal-kültürel etkinlikler ve merkez faaliyetlerinin algılanan etkileri gibi ana temaları kapsayacak biçimde yapılandırılmıştır. Form, hem manevi danışman hem de öğrencilerin kendi deneyimlerini ve değerlendirmelerini içtenlikle paylaşabilecekleri açık uçlu sorulardan oluşmuştur.

Veri çeşitliliğini sağlamak ve bulguların güvenilirliğini artırmak amacıyla yalnızca görüşme verileri değil; aynı zamanda kurumsal dokümanlar, faaliyet raporları, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları Yönergesi ve Gençlik Merkezleri'nin etkinlik raporları gibi yazılı kaynaklar da incelenmiştir. Bu belgeler, gençlik merkezlerinde sunulan hizmetlerin içerik, yöntem ve kapsam yönlerinden değerlendirilmesine katkı sağlamış ve görüşme verileriyle karşılaştırmalı analiz imkânı sunmuştur.

2.4. Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci, etik kurallar ve gönüllülük esasına bağlı olarak yürütülmüştür. Araştırma öncesinde, 20/09/2024 tarihli 17 Sayılı Etik Kurul onayı alınmış ve ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı Konya Kampüs Gençlik Merkezi Müdürlüğü'nden kurum izni sağlanmıştır. Öğrencilere araştırmanın amacı, süresi, gizlilik ilkeleri ve gönüllülük esasları hakkında bilgilendirme yapılmış; her katılımcıdan Aydınlatılmış Onam Formu aracılığıyla yazılı onay alınmıştır. Araştırmaya katılım tamamen gönüllülük esasına göre gerçekleşmiştir. Görüşmeler, manevi danışmanların ve öğrencilerin kendilerini rahat hissedebilecekleri ortamlarda, uygun zaman dilimlerinde ve gizlilik ilkeleri gözetilerek yürütülmüştür. Çoğu görüşme Konya Kampüs Gençlik Merkezi'nin uygun salonlarında yüz yüze yapılmış,

gerekli durumlarda çevrimiçi görüşme yöntemi kullanılmıştır. Her görüşme ortalama 20–40 dakika sürmüştür; bazı durumlarda ek açıklama ihtiyacına göre bu süre uzamıştır.

Görüşmeler izin alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş, kayıtlar daha sonra doğruluk ve güvenilirliği sağlamak amacıyla yazılı döküme dönüştürülmüştür. Tüm veriler, yalnızca araştırmacının erişimine açık biçimde muhafaza edilmiştir. Ses kayıtları, dökümler ve alan notları etik ilkeler doğrultusunda şifreli dijital ortamda saklanmıştır. Veri toplama süreci boyunca araştırmacı, katılımcı gözlemci rolünü benimseyerek, gençlik merkezinde gerçekleştirilen bazı etkinliklere katılmış ve gözlem notları tutmuştur. Böylelikle görüşme verileri, katılımcı davranışlarının gözlemsel bağlamıyla desteklenmiş, analizde daha bütüncül bir veri seti oluşturulmuştur.

2.5. Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizi, betimsel analiz yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Betimsel analiz, nitel verilerin sistematik bir şekilde organize edilmesi, özetlenmesi ve anlamlandırılması sürecidir (Karataş, 2015). Bu analiz yöntemi, araştırmanın amacına uygun olarak, öğrencilerin deneyimlerinin ve düşüncelerinin anlaşılmasını sağlamak amacıyla seçilmektedir.

Çözömlenen mülakat verileri, betimsel analiz sürecinde önce kodlanmış, ardından bu kodlar aracılığıyla temalar oluşturulmuştur. Kodlama süreci, öğrencilerin ifadelerindeki anahtar kelimelerin ve tekrar eden kavramların belirlenmesiyle başlamaktadır. Bu kodlar, daha sonra benzerlik ve farklılıklarına göre gruplandırılmış ve temalar halinde organize edilmektedir. Temalar, öğrencilerin deneyimlerinin ana hatlarını ve önemli yönlerini yansıtacak şekilde belirlenmektedir. Aşağıda belirlenen temalar açıklanmaktadır.

Tema-1: Gençlik merkezine katılım motivasyonu

Tema-2: Manevi danışmanlık hizmetlerinin algılanma biçimleri

Tema-3: Sosyal ve kültürel etkinliklerin öğrencilere etkileri

Tema-4: Hizmetlerde karşılaşılan zorluk ve problemler

Tema-5: Hizmetlerden genel memnuniyet ve etkililiği üzerine görüşler

Tema-6: Toplumsal birlik ve dayanışma üzerindeki etkiler

Tema-7: Hizmetlerin geliştirilmesine yönelik öneriler

Belirlenen temalar, öğrencilerin deneyimlerine dair değerlendirmeler geliştirmek amacıyla seçilmektedir. Bu temalar, öğrencilerin gençlik merkezine katılım motivasyonlarından başlayarak, manevi danışmanlık hizmetlerini algılama biçimleri, sosyal ve kültürel etkinliklerin etkileri, karşılaşılan zorluklar ve memnuniyet düzeyleri gibi geniş bir yelpazede öğrencilerin deneyimlerini kapsamaktadır. Temaların seçimi, öğrencilerin bireysel ve toplumsal düzeydeki deneyimlerinin anlaşılmasını sağlamak ve bu deneyimlerin genel olarak gençlik merkezinin etkisini nasıl yansıttığını ortaya koymak amacıyla yapılmaktadır. Her bir temanın öğrencilerin genel deneyimleri üzerindeki etkilerini incelemek, aynı zamanda bu deneyimlerin daha geniş sosyal, kültürel ve dini bağlamdaki anlamlarını çözümlenmeye olanak tanımaktadır. Temalar arasındaki ilişkiler ve bu temaların öğrencilerin bireysel ve kolektif deneyimlerini nasıl şekillendirdiği üzerinde durulmuştur. Temaların analizi, öğrencilerin yaşantılarının ve bu yaşantılara dair algılarının daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Analiz sürecinde elde edilen bulgular, öğrencilerin deneyimlerinin ve algılarının bağlamsal ve teorik çerçevede anlamlandırılması ile yorumlanmaktadır. Betimsel analiz, öğrencilerin ifade ettikleri bireysel deneyimlerin ve bu deneyimlerin daha geniş sosyal, kültürel ve dini bağlamlardaki anlamlarının ortaya konulmasına olanak tanımaktadır.

Verilerin analizinde elde edilen sonuçların tutarlılığı ve güvenilirliği ise, temaların ve kodların sistematik bir şekilde değerlendirilmesiyle sağlanmaktadır.

Betimsel analiz sürecinde, farklı öğrencilerin ifadeleri arasındaki benzerlikler ve farklılıklar dikkate alınarak, elde edilen bulguların genel geçerliliği üzerinde durulmuştur. Ayrıca araştırmanın güvenilirliğini artırmak amacıyla, verilerin analizi sırasında farklı bakış açıları ve yorumlar da dikkate alınmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Öğrenci Yanıtlarından Elde Edilen Bulguların Yorumlanması

3.1.1. Gençlik Merkezine Katılım Motivasyonları

Gençlik merkezine katılım motivasyonları, öğrencilerin gençlik merkeziyle ilk temas biçimleri ve bu temasın niteliği üzerinden analiz edildiğinde; *kurumsal tanıtımlar ve etkinlikler, kişisel ağlar ve arkadaş çevresi etkisi ile manevi ihtiyaçlar ve kişisel arayışlar* olmak üzere üç temel kategoride anlam kazanmaktadır. Bu üçlü sınıflandırma, gençlik merkezine yönelimi sağlayan ilk temas noktasının yalnızca mekânsal ya da zamansal bir karşılaşma değil, aynı zamanda kimliksel, sosyal ve duygusal bir uyum sürecine dayalı olarak gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Gençlik merkezine katılım motivasyonlarının üç temel kategoride (kurumsal tanıtımlar ve etkinlikler, kişisel ağlar ve manevi arayışlar) şekillenmesi, hem gelişim psikolojisi literatüründe betimlenen inanç gelişimi süreçleriyle hem de Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlere yönelik kurumsal yaklaşımlarıyla uyumluluk göstermektedir. Özellikle Fowler'ın inanç gelişimi kuramında vurgulanan, ergenlik ve gençlik dönemlerinde bireyin dini ve manevi kimliğini yeniden şekillendirme eğilimi (Ulu, 2016; Mehmedoğlu, 2004), bulguların manevi arayış bağlamında gençlik merkeziyle buluşma örüntüleriyle örtüşmektedir.

Tablo 2. Gençlik Merkezine Katılım Motivasyonları Kategorileri

Kategori	Katılımcı Kodları
Kurumsal Tanıtımlar ve Etkinlikler	K1, K10
Kişisel Ağlar ve Arkadaş Çevresi Etkisi	K2, K7, K8
Manevi İhtiyaçlar ve Kişisel Arayışlar	K3, K4, K5, K6, K9

Kurumsal tanıtımlar ve etkinlikler aracılığıyla gençlik merkezine ulaşan katılımcılar, tanıtım masaları, oryantasyon haftaları ya da gençlik merkezin fiziksel

görünürlüğü gibi doğrudan yapısal temaslar üzerinden gençlik merkezine yönelmiş; ilk izlenimlerin etkisiyle uzun süreli ve düzenli katılım geliştirmektedir. Katılımcı K1, üniversiteye yeni başladığı dönemde oryantasyon kapsamında tanıtım masasında karşılaştığı görevliler aracılığıyla merkezin sunduğu programlar hakkında bilgi edinmiş ve bu yönlendirme sonucunda merkeze bağlanmaktadır:

“Ben ilk oryantasyonda görmüştüm. Masaları falan vardı... bana anlattılar şöyle şöyle programlarımız var, etkinliklerimiz var, kurslarımız var... Daha sonrasında da elhamdulillah burasıyla karşılaşmak nasip oldu.” (K1)

Benzer biçimde K10 da gençlik merkezinin camiyle entegre yapısının oluşturduğu mekânsal yakınlık üzerinden gençlik merkezine çekilmiş ve ilk karşılaşmasında kurulan iletişimin kalıcı katılımı mümkün kıldığını belirtmektedir:

“Camiye yanında Gençlik Merkezi olması güzel bir şey... Üniversitenin tam merkezinde olması çok güzel. Hocamızın bize iletişim kurmasıyla başladık.” (K10)

Kişisel ağlar ve arkadaş çevresi etkisi kategorisinde ise gençlik merkeziyle temas, bireyin sosyal çevresindeki arkadaşlarının öneri, davet ya da yönlendirmesiyle gerçekleşmiş; bu karşılaşmalar, sosyal güvenlik duygusu ve grup içi uyum aracılığıyla düzenli katılıma dönüşmüştür. K2, arkadaş davetiyle bir sosyal sorumluluk etkinliğine katıldığını ve bu ilk deneyimin gençlik merkezine yönelik bakışını etkilediğini aktarmaktadır:

“Gençlik Merkezi, Konya merkezinde bir çorba ikramı vardı... Bizim arkadaş davet etti. Dedi böyle bir hizmet var, yardımcı olur musun? Gittik, çorbayı dağıttık.” (K2)

Katılımcı K8’in ifadesi ise, üniversite ortamına dair taşıdığı güvensizlik hissini arkadaş çevresinden gelen pozitif yönlendirmeyle aşarak gençlik merkezinde kendine uygun bir ortam bulduğunu göstermektedir:

“Üniversitenin ortamını insanı bozduğu düşüncesinin yaygın olmasından kaynaklı bir telaş içindeydik... Burası kendimize daha yakın bulduğumuz, daha samimi bir ortam oluşturdu bize. Kendime, aileme veya değerlerimize karşı... güzel bir izlenim oluşturdu.” (K8)

Manevi ihtiyaçlar ve kişisel arayışlar kategorisinde değerlendirilen gençlik merkeziyle temas kuran katılımcılar ise genellikle dini altyapıları, manevi destek ihtiyacı ya da bireysel yönelimleri nedeniyle gençlik merkezini kendiliğinden keşfetmiş veya bir arayış sonucunda merkeze yönelmektedir. Katılımcı K3, daha önceden hafızlık eğitimi aldığını ve bu kimliğiyle gençlik merkezinin sunduğu yapılar arasında doğrudan bir bağ kurduğunu ifade etmektedir:

“Zaten ben hafızdım. NS abi aracılığıyla burayı gördüm... Ramazan Hoca broşür verdi bana... buraya geldiğimde Ramazan Hoca çok iyi karşıladı beni. Böyle bir yer istiyordum zaten.” (K3)

K6 ise içinde bulunduğu manevi düşüş döneminde gençlik merkeziyle karşılaştığını ve o andan itibaren buradan kopmadığını belirtmektedir:

“İlk geçen sene tanıştığımda burayı hiç bilmiyordum... manevi açıdan çok düşük olduğum bir dönemdeydim. Sonra burada akşam namazı etkinliği vardı, o şekilde tanıştım. O gün bugündür buradan da çıkmıyorum.” (K6)

Aynı şekilde K9, ibadet için yer arayışı içindeyken gençlik merkeziyle karşılaştığını, samimi bir sohbetin ardından tekrar tekrar geldiğini ve bu sürecin kalıcı hale dönüştüğünü vurgulamaktadır:

“Namaz kılacak yer arıyordum... Müzeyyen Hoca ile karşılaştık... sohbet başladı. Çok sıcak buldum... Sonrasında da gelmeye başladım... 1,5 yıl oldu.” (K9)

Katılımcı K4, İmam Hatip geçmişi nedeniyle gençlik merkeziyle doğal bir uyum hissettiğini, kampüsü dolaşırken camiyle birlikte gençlik merkezini fark ettiğini belirtmektedir:

“İmam Hatip çıkışlı olduğumdan... kampüsü gezerken de en önemli, en büyük görülebilecek yer bir cami. Caminin yanında da hemen bir gençlik merkezi olması zaten...” (K4)

K5 ise tamamen kendi iradesiyle bir cami ziyareti esnasında gençlik merkezine rastladığını ve hocaların kardeşçe yaklaşımı sayesinde ısındığını ifade etmektedir:

“Burayı bulmamda biraz da kendi çabalarımda oldu... hocalarımızın bize yaklaşımları farklı oldu. Kardeşçe olduğundan dolayı biraz daha ısındık.” (K5)

Böylece manevi ihtiyaçlar ve kişisel arayışlarla gençlik merkezine yönelen bireylerde, katılımın yalnızca bir faaliyet düzeyinde değil, derin bir kimlik ve aidiyet düzeyinde biçimlendiği gözlemlenmektedir. Tüm bulgular dikkate alındığında arkadaş çevresi ve sosyal ağlar üzerinden gelişen katılım biçimleri ise, gençliğin toplumsal aidiyet ve grup kimliği inşasında kolektif yönelimlerin önemine işaret eden çalışmaları desteklemektedir (Osmanoğlu, 2014; Gottlieb& Çev. Ulu, 2006). Kurumsal tanıtımlar ve mekânsal yakınlık yoluyla gençlik merkezine yönelme de, Diyanet’in Gençlik Çalışmaları Yönergesi’nde ön plana çıkan erişilebilirlik, kapsayıcılık ve etkinlik temelli gençlik hizmetleriyle tutarlılık arz etmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Bu bulgular, Kur’an’da gençliğe dair öne çıkan “arayış, yönelim, ahlaki duruş ve aidiyet” temalarının (Özdemir&Kavak, 2014; Ay, 2003) güncel gençlik merkezi deneyimleriyle canlı bir biçimde yeniden üretildiğini de göstermektedir.

3.1.2. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Deneyimi ve Etkisi

Katılımcıların manevi danışmanlık hizmetlerinden faydalanma biçimleri ve bu hizmetlerin bireysel etkileri incelendiğinde; *doğrudan danışmanlık ilişkileri ve duygusal bağlar, dolaylı danışmanlık etkileri ve manevi atmosfer, kişisel dönüşüm ve manevi gelişim* olmak üzere üç temel kategori öne çıkmaktadır. Manevi danışmanlık hizmetlerinin deneyim ve etkilerinin katılımcı anlatılarında öne çıkması, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın gençlere sunduğu danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin, yalnızca bilgi aktarımıyla sınırlı kalmadığını; aynı zamanda bireysel dönüşümü, duygusal iyilik

halini ve kimlik inşasını destekleyen bütüncül bir yaklaşım benimsediğini göstermektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Bu yapı da manevi danışmanlık ilişkilerinin yalnızca birebir etkileşimle sınırlı kalmadığını; aynı zamanda gençlik merkezinin genel iklimi, ilişkisel yönü ve dönüşüm kapasitesi ile bütüncül bir etki alanına yayıldığını göstermektedir.

Tablo 3. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Deneyimi ve Etkisi Kategorileri

Kategori	Katılımcı Kodları
Doğrudan Danışmanlık İlişkileri ve Duygusal Bağlar	K1, K3, K9, K10
Dolaylı Danışmanlık Etkileri ve Manevi Atmosfer	K2, K4, K7, K8
Kişisel Dönüşüm ve Manevi Gelişim	K5, K6

Doğrudan danışmanlık ilişkileri ve duygusal bağlar kategorisi kapsamında değerlendirilen katılımcılar, manevi danışmanlık hizmetini sadece bilgi alışverişi düzeyinde değil, derin bir duygusal ilişki olarak deneyimlemektedirler. Katılımcı K1, danışmanları yalnızca bilgi veren kişiler olarak değil, aynı zamanda duygu paylaşımına açık, sıcak ve güvenilir figürler olarak tanımlamaktadır:

“Hocalarımız çok sıcak insanlar. Onlarla her türlü dertlerimiz olsun, sıkıntılarımız olsun anlatabiliyoruz... sadece hüznler değil mutluluklarımızı falan da paylaşabileceğimiz insanlar.” (K1)

Benzer biçimde, K3 düzenli olarak aldığı Kur’an derslerinin yalnızca dini eğitim değil, danışmanıya kurduğu sürekli ilişki sayesinde ihtiyaç anlarında başvurabileceği bir manevi güven ortamına dönüştüğünü belirtmektedir:

“Ramazan Hoca Kur’an-ı Kerim dersi veriyor bana... her hafta gelmeye çalışıyorum... en kötü bir ihtiyacım olduğu zaman Ramazan Hoca’ya iletebiliyorum. Ramazan’a tekrar başladım. Kur’an-ı Kerim’i tekrar etmeye başladım. Beni çok etkiledi.” (K3)

K9’un ifadeleri, bu duygusal ilişkinin yanı sıra danışmanlık hizmetinin maddi boyutlara da uzandığını göstermektedir. Katılımcı, kendini gençlik merkezine ait

hissettiren bir “aile sıcaklığı”ndan söz etmekte, bu durumun destek ilişkilerini hem duygusal hem de pratik düzeyde içerdiğini aktarmaktadır:

“Birebir özel sorularım da oluyor... dertleştiğim zaman da oluyor... abla gibi yaklaşıyorlar. Harçlık verdikleri zaman bile oldu bana. Burada bir aile sıcaklığı hissediyorum... ev gibi hissediyorum.” (K9)

K10’un deneyimi ise danışmanlık hizmetlerinin kapsayıcı ve ötekileştirici olmayan niteliğini ortaya koymaktadır. Katılımcı, kendi mezhebine özgü bir konuda danışmanlık aldığı sırada farklılıkların saygı ve espriyle karşılandığını vurgulamaktadır:

“Şafî mezhebinden namaz hakkında hocalarım soru sordum... çok güzel cevap verdiler... espri de yaptı. Farklı bilgi öğrenmek güzel bir şey.” (K10)

Dolaylı danışmanlık etkileri ve manevi atmosfer bağlamında değerlendirilen katılımcılar, birebir danışmanlık almamış olsalar da, gençlik merkezinin genel atmosferi ve sosyal yapısının manevi gelişimlerine dolaylı katkılar sunduğunu belirtmişlerdir. K2, sosyal etkinliklerin dahi merkezdeki dini atmosfer içinde anlam kazandığını ve bu sayede dolaylı bir manevi gelişim yaşandığını ifade etmektedir:

“Manevi danışmanlık hizmetleri almadım. Daha çok sosyal etkinliklere katılıyordum. Etkinlik de yapıyor olsak, maç yapsak ya da bir yerde yemek yesek... bir araya geliş amacımız belli olduğu için... manevi anlamda katkı sağlıyor.” (K2)

K4’ün deneyimi de benzer bir biçimde sosyal etkileşimler ve fiziksel ortam üzerinden manevi danışmanlık etkisinin dolaylı olarak hissedildiğini göstermektedir:

“Ben geldiğimde biraz daha sosyalleşme fırsatı buluyorum buralarda... kendi bölümümde tanımadığım, göremediğim insanları burada da gelip buralarda görüyorum. Çay simit gibi hizmetler konuluyor... öğrenciler daha çok geliyor... buradaki etkinlikler de görülüyor.” (K4)

K7 ve K8, gençlik merkezinin sağladığı yargılamadan uzak ve güvenli sosyal iklimin, birebir danışmanlık almaksızın da duygusal rahatlama ve iç görü sağladığını dile getirmişlerdir:

“Birebir danışmanlık almadım ama zaten sıklıkla geliyoruz... dersten çıkıyoruz, kafamız çok dolu oluyor... buraya geldiğimiz zaman böyle nötrlenip çıkıyoruz. Bir sorunum olduğu zaman şunu söyleyebiliyorum... beni yargılamayacaklarını ya da yardımcı olacaklarını biliyorum.” (K7)

“Kendimde eksik olduğum veya törpülemem gereken noktaları manevi konuşmalarda daha farkına varmış oluyoruz.” (K8)

Bu ifadeler, merkezin sağladığı sosyal ortamın, geleneksel danışmanlık formatının ötesine geçerek, dolaylı yoldan kişisel ve manevi destek sunduğunu göstermektedir.

Kişisel dönüşüm ve manevi gelişim kategorisinde ise öğrencilerin manevi danışmanlık hizmetleri sayesinde dini bilgilerini artırdıkları, daha fazla öğrenme arzusu kazandıkları ya da karakterlerinde gözle görülür değişimler yaşadıkları görülmektedir. K5, hocaların teşvikiyle dini öğrenmeye yönelik ilgisinin arttığını ve bu durumun kişisel gayretini pekiştirdiğini aktarmaktadır:

“Dinimizi daha da öğrendikçe daha çok çalışma arzum arttı... Hocalarımızın bu çabaları beni daha da bir çalışma gayretine sürükledi. Daha çok çalışma azmim oldu ve daha çok öğrenmeye ihtiyaç duydum... bana değer kattılar tabiri caizse.” (K5)

K6'nın ifadesi ise daha çok davranışsal ve kişilik yönünden dönüşüm yaşandığını göstermektedir. Katılımcı, geçmişteki ruhsal durumunu gençlik merkezine devam ettikçe aşabildiğini ve daha iyi bir insan hâline geldiğini açık biçimde ifade etmektedir:

“Ben hayata çok düz bakan bir insanım ve sert bir mizacımdı... buraya gel git gel git... daha iyi bir insan olduğumu söyleyebilirim. Hem tanıştığım arkadaşlarımla hem hocalarım sayesinde... Beni bu yönden değiştirdi.” (K6)

Bu kategoride değerlendirilen katılımcılar açısından manevi danışmanlık yalnızca geçici destek sunan bir yapı değil, karakter eğitimi ve bireysel gelişim için sürdürülebilir bir zemin işlevi görmektedir. Elde edilen tüm sonuçlar değerlendirildiğinde bulgular, dinî gelişim literatüründe özellikle gençlik ve ilk yetişkinlik dönemlerinde manevi rehberliğin bireysel farkındalık ve değerler eğitimi üzerindeki dönüştürücü rolüne işaret eden kuramsal açıklamalarla da paralellik göstermektedir (Köylü, 2010; Mehmedoğlu, 2004). Ayrıca, sosyal ortamın ve grup ikliminin dolaylı manevi destek işlevi üstlenmesi, Fowler’ın inanç gelişimi modelinde vurgulanan “bireysel-tefekkürî inanç” aşamasındaki sorgulama, yeniden yapılandırma ve kişisel dönüşüm süreçleriyle örtüşmektedir (Fowler ve Dell, 2006; Ulu, 2016).

3.1.3. Etkinliklerin Dini ve Ahlaki Gelişime Katkıları

Gençlik merkezinde yürütülen etkinliklerin öğrencilerin dini ve ahlaki gelişimlerine etkisi değerlendirildiğinde; *görüşlerin dini bilgi ve farkındalığı artırıcı yön, ahlaki ve davranışsal dönüşüme etkileri ile kültürel ve etkileşimsel yön olmak üzere* üç ana kategoride yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kategoriler, gençlik merkezinin hem bireysel maneviyatı besleyen hem de sosyal davranışları ve kültürel etkileşimi şekillendiren bir ortam sunduğunu göstermektedir.

Tablo 4. Etkinliklerin Dini ve Ahlaki Gelişime Katkısı Üzerine Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Dini Bilgi ve Farkındalığı Artırıcı Yönü	K1, K5, K6, K9
Ahlaki ve Davranışsal Dönüşüme Etkileri	K2, K10
Kültürel ve Etkileşimsel Yön	K3, K4, K8

Dini bilgi ve farkındalığı artırıcı yön kapsamında değerlendirilen katılımcılar, gençlik merkezinin düzenli eğitim etkinliklerinin dini içeriklere yönelik

farkındalıklarını artırdığını ve içsel dönüşümler yaşattığını açıkça ifade etmektedir. K1, Kur'an ve hadis derslerinin hem bilgi hem de kişisel dönüşüm anlamında dönüştürücü etkisinden bahsetmektedir:

“Kur'an hocamız var mesela, ona Kur'an verebiliyoruz... cuma günleri Müzeyyen hocamın yaptığı hadis dersleri oluyor... bol istifadeli geçiyor gerçekten. Ben giyimimi falan bile oradayken değiştirdim. Öyle bir etkisi var.”
(K1)

Benzer şekilde K5, bir etkinlikte yaşanan dönüşümün sadece bilgi değil, davranışsal düzeyde de kalıcılık yarattığını belirtmektedir:

“O arkadaş o günden sonra o kelimeyi kullanmadı... sürekli hocanın yanında bulunmaya başladı. Katılım sayısı daha da fazla oluyor... Gelen insanlar gönülden geliyorlar.” (K5)

K6 ise kamplar ve itikaf gibi etkinliklerin kendisinde hızlı ve yoğun manevi etkiler yarattığını ifade ederek, etkinliklerin dini bilinç üzerindeki derin etkisini vurgulamaktadır:

“Kamplar ve itikaf günleri kesinlikle çok verimli oluyor... Her güne mutlaka bir şey oluyor. Hiç bilmediğim duaları, zikirleri çektiğimde bile o gün bambaşka bir insan oluyordum. Bir gün içinde değişiyordu maneviyatım.” (K6)

Aynı ekseninde yer alan K9, Mesnevi derslerinin manevi yönlerini güçlendirdiğini ve farkındalığını diri tuttuğunu dile getirmektedir:

“İlk defa mesnevi sohbetlerine katıldım... bakış açımı değiştirdiğini düşünüyorum. Her zaman bir hatırlatma oluyor.” (K9)

Ahlaki ve davranışsal dönüşüme etkileri açısından etkinliklerin sadece teorik bilgi değil, ahlaki davranışları da pekiştiren bir ortam sunduğu anlaşılmaktadır. K2, doğru arkadaş çevresiyle birleşen etkinliklerin bireyin davranışları üzerinde doğrudan etkili olduğunu vurgulamaktadır:

“Doğru arkadaşlarla, doğru insanlarla bir araya geldiğimiz zaman... bu biraz daha diğer hayatımızı da ister istemez etkiliyor... ahlaki gelişimde de olumlu katkısı oluyor.” (K2)

K10’un ifadesi, ahlaki gelişimin cemaat bilinci ve yardımlaşma pratiğiyle nasıl Şekillendiğini açık biçimde ortaya koymaktadır:

“Ramazan etkinliklerimiz, etli ekmek günlerimiz... dışarıdan hocalar geldi. Yardımlaşma nasıl yapılır öğrendim... cemaat olmayı öğrendim.” (K10)

Kültürel ve etkileşimsel yön kategorisi altında yer alan katılımcılar ise, etkinliklerin çok kültürlü ve sosyal etkileşime açık yapısının, hem bireysel farkındalık hem de toplumsal uyum açısından katkı sağladığını dile getirmektedirler. K3, farklı milletlerden katılımcılarla bir araya gelmenin bilgi paylaşımı ve etkileşim anlamında olumlu bir deneyim sunduğunu ifade etmektedir:

“Başka milletlerden arkadaşlarımız da var. En azından kültür kaynaşması oluyor bizim için. Beraber namaz kılıyoruz, yemek yiyip top oynuyoruz... bilmediğim bir dini konuyu başkası biliyorsa ondan yardım alıyorum.” (K3)

K4’ün değerlendirmesi, gençlik merkezindeki etkinliklerin hem dini hem kültürel içerikleri içermesi yönüyle farklı kesimlerden gelen öğrenciler için bir buluşma ve öğrenme zeminine dönüştüğünü ortaya koymaktadır:

“Tefsir, fıkıh, hadis gibi ana derslerin yanında Arapça, İngilizce gibi alanlarda da imkânlar veriliyor... öğrencilerin talebi olursa kurslar da açılıyor. Anadolu’nun herhangi bir köşesinden gelmiş... burada bir kavuşma, bir buluşma noktası oluyor.” (K4)

K8 ise özellikle akademik ve dini gelişimi bütünleştiren yapılar üzerinden kişisel ilgi ve araştırma motivasyonunun arttığını belirtmektedir:

“Geçen sene... Osmanlıca kursuna katıldım... hukukçu için kaynak tarama açısından... çok büyük bir etki uyandırmış oldu. Dini ve ahlaki olarak... araştırma yapmam gereken konulara değiniliyor.” (K8)

Bu ifadelere göre gençlik merkezindeki etkinliklerin yalnızca bireysel ibadet ve bilgi paylaşımı değil; aynı zamanda kültürel çeşitlilik, sosyal birliktelik ve ahlaki sorumluluk temelinde çok yönlü bir gelişim alanı sunduğu görülmektedir. Gençlik merkezinde düzenlenen etkinliklerin, dini bilgi ve farkındalığı artırıcı, ahlaki dönüşümü destekleyici ve kültürel-etkileşimsel yönleriyle bir gelişim alanı sunması; hem inanç gelişimi teorisinin gençlik dönemindeki çok yönlü kimlik ve değer kazanımı sürecine (Fowler ve Dell, 2006; Köylü, 2010) hem de Kur'an'da gençliğe atfedilen ahlaki sorumluluk, toplumsal aidiyet ve fazilet örneklerine (Ay, 2003; Özdemir ve Kavak, 2014) doğrudan karşılık gelmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençliğe yönelik etkinlik ve programlarında da, bireysel maneviyatın geliştirilmesi ile birlikte toplumsal duyarlılık ve kültürel etkileşimin teşvik edilmesi vurgulanmakta; bu bütüncül yaklaşım gençlik merkezlerindeki uygulamalarla sahada karşılığını bulmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

3.1.4. Sosyal İlişkiler ve Topluluk İçindeki Etkileşim

Gençlik merkezinin sunduğu sosyal ortam, yalnızca bireysel sosyalleşme fırsatlarıyla sınırlı kalmamakta; bunun ötesinde, kolektif kimlik gelişimi, anlamlı topluluk duygusu ve çok yönlü bireysel destek işlevleriyle bütünleşik bir yapıda şekillenmektedir. Katılımcı ifadeleri, bu sosyal ortamın beş temel kategoride etkili olduğunu göstermektedir: *ahlaki/inanç temelli sosyal bağlar, kişisel gelişim ve dışa dönüklük, gönüllülük kültürü ve toplumsal aidiyet, psikososyal destek ve dayanışma ile bölümler arası etkileşim ve bilgi paylaşımıdır*. Gençlik merkezlerinde inşa edilen sosyal ortamların işlevi, dinî gelişim ve kimlik inşası literatüründe yalnızca bireysel ibadet ve maneviyatla sınırlı kalmayan, kolektif aidiyet, ahlaki sorumluluk ve psikososyal destek gibi süreçlerle tanımlanmaktadır (Yavuz, 1983; Köylü, 2010). Fowler'ın inanç gelişimi kuramında gençlik dönemi, hem grup içi aidiyetin hem de kişisel inanç sorgulamasının eş zamanlı yaşandığı, topluluk temelli ilişkilerin dini

kimlik oluşumuna belirleyici katkı sunduğu bir evre olarak vurgulanır (Fowler ve Dell, 2006; Osmanoğlu, 2014). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik çalışmalarına ilişkin kurumsal çerçevesi ise gençlerin sosyal, manevi ve kültürel gelişimlerine bütüncül destek sağlamayı amaçlamakta; gençlik merkezlerini sosyal uyum, gönüllülük ve toplumsal sorumluluk gibi değerlerin sahada üretildiği ortamlar olarak tanımlamaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

Tablo 5. Sosyal İlişkiler ve Topluluk İçindeki Etkileşime Göre Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Ahlaki ve İnanç Temelli Sosyal Bağlar	K1, K3
Kişisel Gelişim ve Dışa Dönüklük	K5, K6, K8
Gönüllülük Kültürü ve Toplumsal Aidiyet	K4
Psikososyal Destek ve Dayanışma	K2, K9
Bölümler Arası Etkileşim ve Bilgi Paylaşımı	K7, K10

Ahlaki ve İnanç Temelli Sosyal Bağlar kapsamında değerlendirilen katılımcıların, sosyal ilişkilerin sadece gündelik arkadaşlık düzeyinde değil, dini anlamlarla derinleşmiş bir yapı arz ettiği görülmektedir. Bu yönüyle sosyal bağların samimi ve metafizik bir temele dayandığı anlaşılmaktadır.

“Burada başka bir sevgi yok. Dünyalık bir sevgi yok. Sadece ahiret için ve gerçekten Allah için seviyoruz birbirimizi.” (K1)

“Beraber top oynayabiliyoruz... tanışma, kaynaşma çok fazla. O bizim açımızdan iyi oluyor.” (K3)

Kişisel Gelişim ve Dışa Dönüklük kategorisinde ise katılımcıların önemli bir kısmı gençlik merkezinin bireylerin özgüven, iletişim becerisi ve topluluk önünde var olma kapasitelerine katkı sunduğu dile getirilmektedir. Sosyal etkinlikler yalnızca ilişkisel bağlar değil, aynı zamanda kişisel farkındalık ve beceri gelişimi sağlamaktadır.

“Hiç yeteneğim olduğunu bilmediğim alanlar varmış... sosyal medyada elimine kadar yatkın olduğunu öğrendim... toplu alanlarda konuşma yeteneğimi de arttırdım.” (K6)

“Ortaokulda çok suskun bir insandım... Üniversitede apayrı bir sezon oldu... artık tabiri caizse bir yerde popüler olduk gibi.” (K5)

“Bu katkının Gençlik Merkezi tarafından yapıldığını düşünüyorsunuz... Çünkü beni onlar yönlendirdi.” (K5)

“Topluluk içinde konuşabilen aktif olan bir insan değilim... ama faaliyetlerle görev almak beni bu anlamda geliştiriyor. Daha özgüvenli hale getiriyor.” (K8)

Gönüllülük Kültürü ve Toplumsal Aidiyet bağlamında gençlik merkezinin sadece bir sosyalleşme alanı değil; bireyin toplumsal sorumluluk bilincini deneyimlediği ve farklı sivil yapılara açılan bir “gönüllü katılım sahası” olarak değerlendirildiği görülmektedir.

“Kermesler oluyor... bu faaliyetlerin üzerinde kendileri de bir şey yapmak... gönüllü olurum aslında... başka STK’larda da gönüllü olabileceğini gösteriyor.” (K4)

Psikososyal Destek ve Dayanışma kategorisinde ise gençlik merkezinin yalnızca sosyallik değil, aynı zamanda duygusal destek ve psikolojik güçlenme sağladığını göstermektedir. Bu etki, bireyin yalnızlıkla baş etme kapasitesini artırmakta ve duygusal iyilik haline katkı sunmaktadır.

“Herkesle tanışıyorum, herkesle anlaşıyorum... herkes bir aile. Yalnız ve karamsarken arkadaşlarımla bir çevre oluyor... dışa dönük oluyorum... depresyondan daha uzak bir hayatım oluyor.” (K9)

“Buraya ortalama günlük bir 500-1000 arasında giriş oluyor... kendinize uygun kişileri çok daha rahat bir şekilde bulabiliyorsunuz.” (K2)

Bölümler Arası Etkileşim ve Bilgi Paylaşımı kategorisinde ise farklı akademik ve kültürel zeminlerden gelen bireylerin merkezde ortak bir sosyal paydada buluştukları, karşılıklı bilgi alışverişi ve kalıcı dostluklar kurdukları görülmektedir.

“Farklı şehirde, farklı bölümde insanlarla bir araya geliyorsun... bilgi paylaşımı oluyor. Ben bilgisayardan faydalaniyorum, o benim bilgimden faydalaniyor.”
(K10)

“Burada birçok insanla tanışıyoruz... buranın haricinde bir ortamda selam veriyoruz, hal hatır soruyoruz.” (K7)

Gençlik merkezinin sosyal yapısı, bireylerin yalnızca kampüs içi etkileşimlerini değil, çok yönlü sosyal, psikolojik ve değer temelli gelişimlerini destekleyen; bireyi kolektif bilinçle besleyen bir bağlam olarak öne çıkmaktadır. Tüm bulgular genel olarak değerlendirildiğinde gençlik merkezlerinde gözlemlenen sosyal ilişkiler ve topluluk dinamiklerinin, inanç gelişimi literatüründe tanımlanan sosyal aidiyet, kolektif kimlik ve ahlaki dayanışma süreçleriyle birebir örtüştüğünü göstermektedir (Köylü, 2010; Yavuz, 1983). Özellikle Kur’an’da gençlerin toplumsal etkileşim, yardımlaşma ve ahlaki fazilet gibi kavramlarla öne çıkması (Ay, 2003; Özdemir ve Kavak, 2014), saha verilerinde gözlenen gönüllülük, dayanışma ve topluluk bilinciyle paralellik göstermektedir. Diyanet’in gençlik politikaları ve uygulamalarında ise, bu çok yönlü sosyal ortamların gençlerin bireysel ve kolektif gelişimlerini destekleyici, değer temelli ve kapsayıcı bir bağlam olarak inşa edilmesi temel amaç olarak öne çıkmakta; böylece gençlik merkezleri, hem bireysel gelişim hem de toplumsal sorumluluk açısından model teşkil etmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018).

3.1.5. Akademik ve Kişisel Gelişim

Gençlik merkezinin işlevselliği yalnızca dini ya da sosyal alanlarla sınırlı kalmayıp, öğrencilerin akademik gelişimi, mesleki yönelimi ve bireysel yetkinlikleri üzerinde çok yönlü ve dönüştürücü bir etki oluşturduğu gözlemlenmektedir. Bu tematik kategori, katılımcı ifadeleri üzerinden dört ana eksenle analiz edilmektedir.

Bunlar akademik destekleyicilik ve yönlendirme, psikolojik denge ve motivasyon, kişisel yeteneklerin keşfi ve gelişimi ile mesleki beceri ve entelektüel genişlemedir. Literatürde gençlerin akademik ve kişisel gelişim süreçleri, yalnızca formel eğitim kurumlarıyla sınırlı olmayan, sosyal ve manevi destek ağlarının etkisiyle şekillenmektedir (Yavuz, 1983; Köylü, 2010). Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik politikalarında, gençlerin bilgi, yetenek ve manevi donanımlarının bütüncül olarak geliştirilmesi; psikolojik denge, aidiyet ve bireysel motivasyonun desteklenmesi merkezi bir hedef olarak vurgulanmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Bu yaklaşım, Fowler'ın inanç gelişimi modelinde tanımlanan gençlik döneminde kimlik arayışı, kişisel dönüşüm ve entelektüel genişlemenin dinî topluluklar ve sosyal destek mekanizmalarıyla iç içe geçtiğine dair bulgularla da uyumludur (Fowler ve Dell, 2006; Osmanoğlu, 2014).

Tablo 6. Akademik ve Kişisel Gelişim Kategorileri

Kategori	Katılımcı Kodları
Akademik Destekleyicilik ve Yönlendirme	K5, K7
Psikolojik Denge ve Motivasyon	K2, K6
Kişisel Yeteneklerin Keşfi ve Gelişimi	K1, K10
Mesleki Beceri ve Entelektüel Genişleme	K7, K8, K9

Akademik destekleyicilik ve yönlendirme bağlamında, gençlik merkezinde görev yapan danışmanların yalnızca dini ya da manevi rehberlik değil, aynı zamanda doğrudan akademik başarıyı önceleyen ve destekleyen bir yönlendirme rolü üstlendikleri görülmektedir.

“İlk hedefiniz eğitiminiz... Dersiniz varsa dersinizi bitirin... Sonra buralar.” (K5)

“Bu hocalar bana bir emek verdi de ben de onu devam ettirmek zorunda kalıyorum.” (K5)

Bu türden yönlendirme biçimleri, öğrencilerde yalnızca ders disiplini değil; aynı zamanda süreklilik, aidiyet ve sorumluluk duygusu da yaratmaktadır. Katılımcı

K7'nin ifadesi, merkezin akademik yükümlülükleri engellemek yerine tamamlayıcı rol üstlendiğini açıkça ortaya koymaktadır:

“Hocaların kitap tavsiyesi olur... program önerileri olur... başka bir bakış açısı kazandırmış oldu.” (K7)

Bu yönlendirmelerin formel eğitim sisteminin ötesine geçen düşünsel katkılar sunduğu değerlendirilmektedir. Psikolojik denge ve motivasyon kategorisinde ise gençlik merkezinin doğrudan akademik içerik sunmasa da, bireylerin zihinsel yüklerini dengeleyen, motivasyonlarını besleyen ve ruhsal istikrarlarını sağlayan bir işlev gördüğü ifade edilmektedir.

“Akademik hayatıma katkısı... yani direkt bir katkısı yok. Ama manevi anlamda psikolojik olarak katkı sağladığı için... dolaylı yünden illaki etkileyebilir.” (K2)

“Sadece okul, okul, okul olduğunda... hiç verimli geçmiyordu günlerim... dersten çıkıp buraya geldiğimde o dengeyi kuruyordum.” (K6)

Bu ifadeler, merkezin sağladığı manevi atmosferin bireyde zihinsel ve duygusal olarak rahatlatıcı bir etkisi bulunduğunu ve bunun akademik başarıya dolaylı ama güçlü bir katkı sunduğunu göstermektedir.

Kişisel yeteneklerin keşfi ve gelişimi kategorisinde ise katılımcılar, merkez sayesinde daha önce farkına varmadıkları sosyal ve iletişim becerilerini keşfettiklerini, özgüven kazandıklarını ve aktif bireyler hâline geldiklerini ifade etmektedirler.

“Mesela diksiyon bile ileride benim işime yarayacak bir şey yani. Pasif kalmamak lazım zaten üniversite hayatında.” (K1)

“Toplumun içinde konuşmayı utanırdım... burada diksiyonum gelişti.”

“Yadırganmıyorsun... rahat konuşabiliyorsun.” (K10)

Bu durum, bireylerin üniversite ortamında sosyal çekingenliklerini aşmalarında merkezin ne denli destekleyici bir alan sunduğunu ve kişisel gelişime doğrudan katkı sağladığını açıkça göstermektedir.

Mesleki beceri ve entelektüel genişleme kategorisinde, gençlik merkezinde edinilen bilgi ve deneyimlerin yalnızca kişisel değil; aynı zamanda profesyonel yaşam için hazırlayıcı nitelikte olduğu belirtilmektedir.

“Buradaki etkinliklere katılmak benim için daha konfor alanında oluyor... hukuk fakültesinde öğrenemeyeceğim şeyleri buradan alabiliyorum.” (K7)

“Bir hukukçu olarak iletişimimiz artıyor.” (K8)

Katılımcı K9 ise gençlik merkezinin sağladığı okuma ortamı sayesinde vizyon geliştirdiğini ve olaylara daha geniş bir perspektiften bakmayı öğrendiğini ifade etmektedir:

“Biyografi okumalarına da başladım... vizyonumu geliştirdiğimi düşünüyorum.”

“Hayata karşı daha olumlu bir bakış açısı kazandım.” (K9)

Tüm bu ifadeler ise gençlik merkezinin yalnızca bir etkinlik alanı değil; aynı zamanda bireyin sosyal sermayesini, mesleki yeterliliğini ve entelektüel perspektifini güçlendiren bir öğrenme mekânı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, gençlik merkezinin formal eğitim dışında bir “yaşam laboratuvarı” gibi çalıştığı, bireyin gelişim sürecine katkı sunduğu anlaşılmaktadır. Bulgular, gençlik merkezinin bireylerin yalnızca dini veya sosyal kimliğini değil; aynı zamanda akademik yeterlilik, kişisel özgüven ve mesleki vizyonlarını da güçlendiren çok işlevli bir mekân olarak konumlandığını göstermektedir. Bu durum, Kur’an’da gençliğe atfedilen ilim arayışı, ahlaki sorumluluk ve toplumsal katkı gibi çok yönlü gelişim boyutlarını (Ay, 2003; Özdemir ve Kavak, 2014), inanç gelişimi literatüründe ise gençliğin bireysel dönüşüm, sorgulama ve entelektüel zenginleşme süreçleriyle ilişkilendirilen açıklamalarını desteklemektedir (Fowler ve Dell, 2006; Köylü, 2010).

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik politikaları ve uygulamalarında, manevi danışmanlık ile eğitsel rehberliğin bütünleşik olarak sunulması ve gençlerin yaşamlarının her alanına dokunacak programlar geliştirilmesi, bu çok boyutlu gelişimin sahadaki karşılığını güçlendirmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Böylece gençlik merkezleri, gençlerin sadece manevi ve sosyal değil, akademik ve mesleki yaşamlarını da destekleyen bütüncül öğrenme ve gelişim ekosistemleri olarak öne çıkmaktadır.

3.1.6. Hizmetlerde Karşılaşılan Zorluklar

Gençlik merkezinde sunulan hizmetlerin uygulanmasında karşılaşılan güçlüklerin katılımcı görüşleri üzerinden analiz edilmesi, sorunların yalnızca bireysel hoşnutsuzluklardan ibaret olmadığını, yapısal ve sistemsel düzeyde sınırlılıkların varlığını da göstermektedir. Hizmet sunumunda karşılaşılan yapısal ve sistemsel zorluklar, gençlik çalışmalarında sürdürülebilirliğin ve kapsayıcılığın sağlanmasında en çok vurgulanan risk alanları arasında yer almaktadır. Literatürde, gençlik ve dinî hizmetlerin verimliliğinin yalnızca bireysel motivasyon ve katılımı değil, aynı zamanda uygun fiziksel ortam, yeterli insan kaynağı ve etkili iletişim kanallarıyla mümkün olduğu belirtilmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018; Köylü, 2010). Diyanet'in kurumsal politikalarında, gençlerin hizmetlere erişimi ile ilgili engellerin aşılması, mekânsal ve mali kapasitenin güçlendirilmesi ve bürokratik süreçlerin gençlerin beklenti ve ihtiyaçlarına duyarlı biçimde düzenlenmesi temel amaçlardan biri olarak ifade edilmektedir. Bu perspektif, dinî gelişim literatüründe vurgulanan sosyal ve manevi destek ağlarının etkin işleyişiyle doğrudan ilişkilidir (Yavuz, 1983; Mehmedoğlu, 2013). Gözlemler, öğrencilerin büyük ölçüde anlayışlı bir tutum sergilediklerini; ancak çözümün sürdürülebilir bir işleyiş için kurumsal düzeyde olması gerektiği söylenebilir. Bu kapsamda katılımcı söylemleri, beş tematik kategoride analiz edilmektedir. Bunlar ise; *bürokratik ve izin süreçleri, fiziksel alan ve mekân problemleri, personel ve danışman sayısındaki yetersizlik, hizmet içeriği ve bütçe kısıtları ile iletişim ve erişim sorunlarıdır.*

Tablo 7. Hizmetlerde Karşılaşılan Zorluklara Dair Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Bürokratik ve İzin Süreçleri	K1, K6
Fiziksel Alan ve Mekân Problemleri	K4, K8, K9
Personel ve Danışman Sayısındaki Yetersizlik	K4, K7
Hizmet İçeriği ve Bütçe Kısıtları	K1, K2, K5, K10
İletişim ve Erişim Sorunları	K6, K8

Bürokratik ve izin süreçleri bağlamında, etkinlik planlamalarının sistemsel prosedürlere takılması ve özellikle müftülük gibi bağlı kurumlardan alınması gereken onayların zaman zaman verilmemesi, gençlerin motivasyonunu kırmakta ve katılım sürekliliğini olumsuz etkilediği gözükmektedir.

“Her şey ayarlanmış... ama daha sonrasında izin çıkmadı müftülükten ve biz gidemedik.” (K1)

“Her şey tamam ama mantıklı bir açıklama yapmadan reddedildiği çok planlanan etkinlik oldu.” (K6)

Bu türden kurumsal aksamalar, gençlik merkezinin dinamik yapısını zayıflatmakta ve gençlerin güven algısında sarsılmalar yaratabilmektedir.

Fiziksel alan ve mekân problemleri, gençlik merkezinde kadın ve erkek öğrenciler açısından farklı biçimlerde deneyimlenmekle birlikte ortak bir mekânsal yetersizlik izlenimi vermektedir. Özellikle çalışma alanlarının sınırlılığı, sessiz alan eksikliği ve mahremiyetle ilgili mekânsal düzenlemeler, katılımı doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır.

“Kadınlar için ayrılmış sessiz çalışma alanları var ama erkeklerde böyle bir ortam yok... dört senedir konuşuluyor ama çok yeni bir adım atılmadı.” (K4)

“Manevi danışmanımızın olduğu bölümün erkeklerin içerisinden girilmesi... rahatsız edici.” (K8)

“Girişinin çıkışının aynı olması... o kalabalıkla karşılaşılması biraz rahatsız ediciydi.” (K9)

Bu durum, özellikle dini hassasiyete sahip öğrenciler açısından hizmete erişimi engelleyici bir unsur haline gelmekte; mekânın fonksiyonelliği kadar toplumsal duyarlılıklara da uygun hale getirilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Personel ve danışman sayısındaki yetersizlik, danışmanlık hizmetlerinin sürekliliği ve bireyselleşmesi açısından ciddi sınırlılıklar yaratmaktadır. Katılımcıların bir kısmı danışmanlarla olan ilişkilerinden memnuniyet ifade etse de, danışman sayısının yetersizliği nedeniyle bu ilişkilerin yeterince derinleşmediği gözlemlenmektedir.

“Manevi danışman eksikliği oldu... bir kişi kaldı, üçüncü kişiler hep değişti.” (K4)

“İki hocamız bazen yetersiz kalabiliyor... keşke daha çok vaktimiz olsa ya da bir hocamız daha olsa.” (K7)

Danışmanların iş yükünü hafifletecek ve öğrencilerle birebir temas kapasitesini artıracak personel planlaması, hizmet niteliğinin sürdürülebilirliği açısından kritik görülmektedir.

Hizmet içeriği ve bütçe kısıtları, sunulan hizmetlerin hem nitelik hem nicelik bakımından sınırlandırılmasına neden olmaktadır. Katılımcılar, çoğu zaman gönüllü ekiplerin yoğun çabalarıyla yürütülen hizmetlerin, yeterli maddi kaynak olmaksızın sürdürülemediğini açıkça dile getirmektedir.

“Aylarca bir çay simit işlemleri... bütçesini ayarlamak için çok uğraştılar... Zar zor bulabildiler.” (K5)

“Bu bir hafta on gün aksadığı zaman öğrenciler buraya gelmeyebiliyor.” (K2)

“Etkinlik yaptığımızda maliyet oluyordu... Diyanet sağlamalı... buraya ayrı bir bütçe ayrılmalı.” (K10)

K1’in belirttiği ney, ebru ve okçuluk gibi kursların iptal edilmesi de içerik çeşitliliğinde yaşanan daralmayı ortaya koymaktadır.

İletişim ve erişim sorunları ise daha çok hizmetli personel ve sosyal medya süreçlerine dair yaşanan iletişim kopuklukları ve biçimsel kısıtlarla kendini göstermektedir.

“Hizmetli personelin... daha insanın sıcak bir şekilde karşılanması gerektiğini düşünüyorum.” (K8)

“Bir videoyu bizim 50 defa baştan düzenlediğimizi biliyorum... hem hocalarımızı hem de biz gerçekten yoruyor.” (K6)

Prosedürel katılıklar ve bürokratik hassasiyetlerle şekillenen içerik yönetimi, gençlerin yaratıcılığını sınırlamakta ve iletişim sürecini yavaşlatmaktadır.

Gençlik merkezinde hizmet sunumu büyük ölçüde samimi ve gönüllü bir emekle şekillense de sistemsiz sınırlılıkların bu çabayı sıklıkla sekteye uğrattığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu bireysel anlamda memnuniyetlerini dile getirirse de, yapısal reform ihtiyacı gerek izin süreçlerinin sadeleştirilmesi gerekse mekân, personel ve bütçe gibi temel alanlarda kapasite artışının sağlanması yönünde yoğunlaşmaktadır. Böylelikle gençlik merkezlerinin işlevselliği, sürekliliği ve kapsayıcılığı daha sürdürülebilir bir yapıya kavuşabilecektir.

Katılımcı deneyimlerinde dile getirilen bürokratik, mekânsal, personel ve iletişim temelli zorluklar, gençlik çalışmalarında yalnızca gönüllülük ve iyi niyetle değil; yapısal reformlar ve kaynak planlamasıyla sürdürülebilir bir gelişim sağlanabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın gençlik politikalarında vurgulanan esneklik, erişilebilirlik ve kapsayıcılık ilkeleriyle doğrudan örtüşmekte; kurumsal yönergelerde yer alan hizmetlerin etkinliğinin, organizasyonel

kapasite ve gençlerin ihtiyaçlarına uyum yeteneğiyle bağlantılı olduğuna işaret etmektedir (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Ayrıca, dinî gelişim ve sosyal destek ağlarının gençlerin manevi ve ahlaki gelişiminde kritik rol oynadığına dair literatür (Köylü, 2010; Yavuz, 1983; Fowler ve Dell, 2006) bulgularla paralellik arz etmekte; hizmet kalitesinin artması için sistemsel iyileştirmelerin gerekliliğine dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, gençlik merkezlerinin işlevselliği ve sürdürülebilirliği için hem bireysel hem de kurumsal düzeyde sürekli iyileştirme ve yenilikçi yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu açıkça ortaya konmaktadır.

3.1.7. Gençlik Merkezinin Toplumsal Rolü

Araştırmaya katılan gençlerin ifadelerine göre Gençlik Merkezinin üniversite yerleşkesindeki konumunun yalnızca bireysel gelişim ve dini kazanımlarla sınırlı olmadığı; toplumsal önyargılarla yüzleşme, çokkültürlü etkileşim kurma, dayanışma pratikleri geliştirme ve sosyal kapsayıcılık gibi bir dizi işlevsel misyonu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Katılımcıların söylemleri, gençlik merkezinin sadece dini kimliğiyle değil, toplumsal yapıdaki çeşitliliğe karşı sunduğu esnek ve kapsayıcı reflekslerle değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Gençlik merkezlerinin toplumsal rolü ve algısı üzerine yapılan çalışmalar, bu tür kurumların yalnızca dini ya da bireysel gelişime odaklanmakla kalmayıp, toplumsal bütünleşme, çokkültürlülük ve sosyal uyum gibi misyonları da üstlendiğini ortaya koymaktadır (Köylü, 2010; Yavuz, 1983). Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik politikaları, gençlerin dini, kültürel ve toplumsal düzlemde bir arada bulunabilmelerini, önyargıların aşılmasını ve sosyal kapsayıcılığın güçlendirilmesini temel amaçlar arasında konumlandırmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Literatürde bu tür merkezlerin, sosyal öğrenme ve dayanışma ortamı oluşturarak, farklı kimliklerin etkileşimini ve birlikte yaşam kültürünü desteklediği vurgulanmaktadır (Fowler ve Dell, 2006; Osmanoğlu, 2014). Buna göre tematik analiz beş kategoride yapılandırılmaktadır: *Önyargıların Aşılması ve Görünürlük Mücadelesi*, *Değer Temelli Sığınma Alanı*, *Toplumsal Dayanışma ve Ortak Yaşam Kültürü*, *Çokkültürlülük ve Sosyal Kapsayıcılık*, *Sosyal Medya, Temsil ve Erişim Engelleri* olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 8. Gençlik Merkezinin Toplumsal Rolü ve Algısına Dair Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Önyargıların Aşılması ve Görünürlük Mücadelesi	K1, K3
Değer Temelli Sığınma Alanı	K2, K10
Toplumsal Dayanışma ve Ortak Yaşam Kültürü	K5, K6, K8
Çokkültürlülük ve Sosyal Kapsayıcılık	K3, K4
Sosyal Medya, Temsil ve Erişim Engelleri	K7

Önyargıların aşılması ve görünürlük mücadelesi kategorisinde katılımcılar, Diyanet'e bağlı bir yapının seküler öğrenci kitlesi nezdinde önyargıyla karşılandığını; ancak merkezin etkinlikleri, sosyal içerikleri ve birebir temasları yoluyla bu algının dönüştürülebildiğini belirtmektedir.

“Seküler olan insanlar... bir Diyanet olduğu için yanaşmama durumu oluyor... ama sonra etkinlikleri duyunca bir öne atılm oluyor.” (K1)

“Biraz daha bütçe verilip reklam yapılırsa daha fazla insan çekebiliriz... dine karşı önyargısı olan insanların ön yargısı kırılabilir.” (K3)

Bu türden söylemler, görünürlük ve temsiliyet sorununun çözümünde aktif iletişim ve stratejik tanıtım faaliyetlerinin önemine işaret etmektedir.

Değer temelli sığınma alanı kategorisinde ise , muhafazakâr değerlere sahip öğrencilerin üniversite ortamındaki ahlaki karmaşadan uzaklaşmak ve kendi değer dünyalarına uygun bir sosyal çevre oluşturmak adına Gençlik Merkezini bir “sığınak” olarak konumlandıkları görülmektedir.

“Üniversite ortamında arkadaşlarının yanlış ortamlara sürüklenmesi... müstehcen görüntüler... bu gençlik merkezleriyle kendimizi rahat hissedebiliyoruz.” (K2)

“Tanıdığım kimse yoktu... burası aile gibi yaklaşıyor.” (K10)

Bu tür ifadeler de gençlik merkezinin aynı zamanda psikososyal bütünlük sağlayan, bireysel yalnızlığı gideren ve manevi sığınma alanı oluşturan bir işlev gördüğünü göstermektedir.

Toplumsal dayanışma, aidiyet ve ortak yaşam kültürü kategorisinde ise gençlik merkezinin bireysel gelişim alanını aşarak toplumsal farkındalık, empati ve eylemsellik düzleminde işlev gördüğü bir boyut olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, toplumsal olaylara duyarlılığın artırılması, yardımlaşma ve birlik duygusunun pekiştirilmesi açısından Gençlik Merkezi'nin etkili bir platform sunduğunu belirtmektedir.

“Farklı coğrafyadaki bireyleri tanımamızla beraber... birlik, beraberliği lanse ediyor.” (K5)

“Gençlik merkezimizdeki öğrenciler orada bulundular... toplumsal birlik ve beraberliğimizi sergilemeye çalıştık.” (K5)

“Geçen sene yapılan Filistin için hayır çarşısı... birlik beraberliği tamamlayan, bütünleyen şeylerdi.” (K8)

“Çok seküler bir insan gençlik merkezine geldiğinde... tamamen zıttı bir öğrenciyle tanıştığında fikirleri daha yumuşuyor.” (K6)

Bu aktarımlar, sosyal uyum ve toplumsal hassasiyetlerin birlikte deneyimlendiği kapsayıcı bir kamusal alan işlevine işaret etmektedir.

Çokkültürlülük ve sosyal kapsayıcılık bağlamında gençlik merkezi, farklı fakültelerden, şehirlerden ve milletlerden gelen öğrenciler için bir kaynaşma zemini sunmakta; birlikte zaman geçirme, ortak etkinlik yürütme ve sosyal öğrenme yoluyla kültürel alışverişi teşvik etmektedir.

“Başka yurtlardan, başka milletlerden insanlar da var burada. Hep bir aradayız.” (K3)

“Kampüsün ortasında ve merkezli bir yer olduğu için... öğrenciler toplandığı sürece... dışarıdaki STK’larla kurulan ilişkiler fayda veriyor.” (K4)

Bu türden etkileşimler ise gençlik merkezinde kültürlerarası hoşgörü, sosyal kapsayıcılık ve yatay ilişki kurma becerilerinin geliştiğini göstermektedir. Diğer bir boyut olarak sosyal medya, temsil ve erişim engelleri kategorisinde ise gençlik merkezinde yürütülen olumlu faaliyetlerin daha geniş bir öğrenci kitlesine ulaşmada yetersiz kaldığı ve yalnızca benzer hassasiyete sahip bireyler arasında döndüğü ifade edilmektedir.

“Zaten buraya gelen insanlar benzer hassasiyetleri olan insanlar... ama ekstra faydalanması gereken insanların ulaşma noktasında geride kaldığını düşünüyorum.”

“Böyle etkinliklerin olduğu daha çok gösterilirse... daha çok kişiye ulaşılabilir.”
(K7)

Bu değerlendirmeler hem içerik hem de temsiliyetin sadece gençlik merkezi içinde değil, dış dünya nezdinde de daha güçlü bir iletişim stratejisiyle yaygınlaştırılması gerektiğine işaret etmektedir. Nihai durumda katılımcılar Gençlik Merkezi’ni sadece bir dini öğrenme mekânı olarak değil; önyargıların dönüştürüldüğü, sosyal uyumun sağlandığı, kültürel farklılıkların etkileşime geçtiği ve toplumsal sorumluluk duygusunun geliştirildiği bir sosyal kurum olarak tanımlamaktadır. Genişleyen bu işlevsel çerçeve içinde, özellikle temsil, iletişim ve katılım kanallarının çeşitlendirilmesiyle gençlik merkezinin toplumsal etkisi daha da derinleştirilebilir.

Bulgulara bakıldığında gençlik merkezinin üniversite kampüsündeki varlığının yalnızca dini kimlik kazandırmakla sınırlı olmadığı; sosyal önyargıların dönüştürülmesinden kültürel çeşitliliğin teşvikine, toplumsal dayanışma ve sorumluluk bilincinin gelişiminden temsil ve iletişim stratejilerine dek toplumsal işlev üstlendiği görülmektedir. Bu durum, Kur’an’da gençliğe atfedilen sosyal sorumluluk, empati, toplumsal dayanışma ve kapsayıcılık gibi değerlere (Ay, 2003; Özdemir ve Kavak, 2014) ve inanç gelişimi literatüründe gençlik döneminde sosyal aidiyetin ve

çokkültürlü etkileşimin önemine yapılan vurgularla doğrudan örtüşmektedir (Fowler ve Dell, 2006; Köylü, 2010). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik merkezleri aracılığıyla öngördüğü katılımcı, kapsayıcı ve iletişim odaklı gençlik vizyonu (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018), saha bulgularında da toplumsal farkındalık, sosyal öğrenme ve çokkültürlülükle birleşmekte; gençlik merkezinin toplumsal etki ve görünürlüğünün, yalnızca içerik çeşitliliğiyle değil, etkili temsil ve yaygın erişim stratejileriyle sürdürülebilir hale getirilebileceğini ortaya koymaktadır.

3.1.8. Altyapıya Dair Eleştiriler

Katılımcıların Gençlik Merkezi'nin fiziki yapısına ilişkin değerlendirmeleri, bireysel ve kolektif kullanım alanlarının işlevselliği, mekânsal düzenlemelerin cinsiyet duyarlılığı ve altyapı niteliği bağlamında yoğunlaşmaktadır. Mekân kullanımı, yalnızca fiziksel bir yeterlilik meselesi değil; aynı zamanda mahremiyet, akademik verimlilik ve aidiyet duygusunu şekillendiren belirleyici bir unsur olarak görülmektedir. Literatürde gençlik merkezlerinin fiziki koşulları ve altyapı yeterliliği, sadece konfor ve estetik açıdan değil, aynı zamanda bireylerin akademik, sosyal ve manevi gelişim süreçlerinde güven, mahremiyet ve aidiyet duygusu yaratmadaki temel işleviyle ele alınmaktadır (Köylü, 2010; Yavuz, 1983). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik politikalarında ise, gençlik merkezlerinin tamamının cinsiyete duyarlı, erişilebilir ve çok işlevli mekânsal düzenlemelerle donatılması; öğrencilerin bireysel ve kolektif ihtiyaçlarına uygun ortamların oluşturulması temel hedeflerden biri olarak tanımlanmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Ayrıca, mekânsal iyileştirme taleplerinin, gençlerin psikolojik iyi oluş, sosyal etkileşim ve akademik motivasyonunu artırıcı bir etkiyle sonuçlandığı vurgulanmaktadır (Fowler ve Dell, 2006; Mehmedoğlu, 2013). Bu çerçevede *masa kapasitesi ve alan yetersizliği, danışmanlık mekânlarının sınırlılığı, kütüphane donanımındaki eksiklikler, cinsiyet temelli mekânsal düzenlemeler ve genel memnuniyet ile eleştirel talep arasındaki denge* gibi kategoriler analiz edilmektedir.

Tablo 9. Fiziki Koşullar ve Altyapıya Dair Eleştiriler Üzerine Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Mekânsal Yetersizlik ve Masa Kapasitesi Sorunu	K7
Danışmanlık ve Çalışma Alanlarının Genişletilmesi	K8
Kütüphane Donanımı ve Kitap Erişimi	K9, K10
Cinsiyete Duyarlı Mekânsal Değerlendirme	K10
Genel Memnuniyet ile Eleştirel Gelişim Talebi	K9, K10

Mekânsal yetersizlik ve masa kapasitesi sorunu kategorisi altında özellikle bireysel çalışma alanlarının sınırlılığına dikkat çekilmiş; bu durumun öğrencilerin verimli zaman geçirme kapasitesini düşürdüğü ifade edilmektedir.

“Hanımefendilerin mescidi güzel, geniş ama... etütteki masalar az olabiliyor.”
(K7)

“Bu konuda yeterli olduğunu ama mekanın yetersiz olduğunu düşünüyorum.”
(K7)

Bu türden ifadeler de sadece mevcut mobilyaların artırılmasıyla değil; merkez binasının yapısal genişliğinin de yeniden planlanmasına duyulan ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Danışmanlık ve çalışma alanlarının genişletilmesi, bireysel danışmanlık süreçlerinin daha sağlıklı yürütülebilmesi ve öğrencilerin ortak kullanım alanlarında daha konforlu çalışabilmesi için dile getirilen talepleri kapsamaktadır.

“Çalışma ortamımızın yetersizliği... danışman odamızın küçüklüğü.” (K8)

“Üst katın bize verilmesini isterim.” (K8)

Burada yalnızca fiziksel alanın dar olması değil, aynı zamanda danışman-öğrenci etkileşimlerinin niteliği açısından da mekânsal mahremiyetin önemli olduğu görülmektedir.

Kütüphane donanımı ve kitap erişimi kategorisi ise bireylerin entelektüel taleplerinin karşılanması bakımından gençlik merkezinin daha zengin kaynaklar sunması gerektiğini gündeme getirmektedir.

“Kitaplar daha çok arttırılabilir.” (K9)

“Kütüphane gibi alan olsa daha güzel olur.” (K10)

Cinsiyete duyarlı mekânsal değerlendirme kategorisi ile ilgili ise erkek öğrencilerin daha açık alanlarda çalışmak zorunda kalmaları nedeniyle odaklanma ve mahremiyet açısından dezavantaj yaşadıkları şeklinde ifade edilmektedir.

“Erkek bölümü biraz daha açık... ders çalışma ortamı geliştirilebilir.” (K10)

Bu durum, yalnızca bir mekân tasarımı sorunu değil; aynı zamanda merkezdeki toplumsal cinsiyet duyarlılığına dair bir yapılandırma gerekliliğini de gündeme getirmektedir.

Genel memnuniyet ile eleştirel gelişim talebi arasındaki denge kategorisinde, fiziki yapının mevcut hâlinin öğrenciler tarafından olumlu karşılanmasına rağmen gelişime açık yönlerinin göz ardı edilmemesi gerektiği görülmüştür.

“Genel anlamda yeterli ama... bu yeterlilik yatırım yapılmaması anlamına gelmemeli.” (K10)

K10’un yorumunda öğrencilerin mevcut hizmetten duyduğu memnuniyeti eleştiriden ayıran olgun bir değerlendirme çerçevesi sunduğu da görülmüştür.

Bulgularda gençlik merkezinin fiziki koşullarına ve altyapısına yönelik eleştirilerin, mekânın salt bir kullanım alanı olmanın ötesinde, öğrencilerin toplumsal cinsiyet duyarlılığı, mahremiyet ihtiyacı, akademik başarı ve manevi gelişim eksenlerinde bütüncül bir işlev üstlendiği ortaya konulmuştur. Özellikle Kur’an’da bireyin güvenli ve verimli bir topluluk ortamında gelişiminin teşvik edilmesi (Ay,

2003; Özdemir ve Kavak, 2014), literatürde ise fiziki ortamın gençlerin sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamadaki belirleyici rolüyle örtüşmektedir (Köylü, 2010; Yavuz, 1983). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik merkezlerine yönelik yaklaşımında da bu çok boyutlu mekânsal gereksinimlerin karşılanması için altyapı ve donanım iyileştirmeleri öncelikli hedef olarak belirlenmiş; bu sayede öğrencilerin bireysel ve kolektif gelişimleri için daha kapsayıcı ve destekleyici ortamlar sunulması amaçlanmaktadır.

3.1.9. Hizmetlerin Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Gençlik Merkezi'ne dair öğrenci önerileri, mevcut hizmetlerden duyulan memnuniyetin ötesine geçerek, gençlik merkezinin işlevsel kapasitesinin genişletilmesi, kurumsal verimliliğin artırılması ve daha nitelikli, kapsayıcı, çağın dinamiklerine duyarlı bir yapıya kavuşturulması yönünde çok boyutlu beklentileri içermektedir. Literatürde gençlik merkezlerine yönelik geliştirme önerilerinin, yalnızca mevcut memnuniyetin artırılması değil, toplumsal dönüşüm, gençlerin katılımı ve hizmetlerin sürdürülebilirliği açısından stratejik bir gereklilik olduğu vurgulanmaktadır (Köylü, 2010; Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Hizmetlerin çeşitlendirilmesi ve çağdaş ihtiyaçlara uyarlanması, gençlik politikalarının temel ilkeleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bu öneriler; mekânsal yapıdan dijital iletişime, kültürel içerikten danışman sayısına kadar geniş bir yelpazede sunulmuş ve sekiz tematik başlık altında bütünleştirilmektedir. Bunlar; *Fiziki Altyapı ve Estetik Gereksinimler, Sportif, Sanatsal ve Kültürel Etkinlikler, Personel ve Danışman Yapısının Güçlendirilmesi, Sosyal Yardım, Burs ve Kurumsal Destekler, Tanıtım ve Sosyal Medya Kullanımı, Güncel Meselelerle Temas ve Toplumsal Farkındalık, Zamanlama Esnekliği ve Erişim Kolaylığı, Kurumsal Destek ve Sürdürülebilirliktir.*

Tablo 10. Hizmetlerin Geliştirilmesine Yönelik Önerilere Dair Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Fiziki Altyapı ve Estetik Gereksinimler	K2, K6

Sportif, Sanatsal ve Kültürel Etkinlikler	K1, K3, K9
Personel ve Danışman Yapısının Güçlendirilmesi	K2, K8
Sosyal Yardım, Burs ve Kurumsal Destekler	K2, K5
Tanıtım ve Sosyal Medya Kullanımı	K7
Güncel Meselelerle Temas ve Toplumsal Farkındalık	K5, K8
Zamanlama Esnekliği ve Erişim Kolaylığı	K5, K8
Kurumsal Destek ve Sürdürülebilirlik	K4

Fiziki altyapı ve estetik gereksinimler bağlamında Gençlik Merkezi'nin sadece işlevsel değil, aynı zamanda estetik olarak da gençleri motive eden, çağdaş ve temsil gücü yüksek bir yapıya kavuşturulması gerektiği vurgulanmaktadır.

“Gençlik merkezinde özellikle kütüphane gibi bir ortamın olması öğrencilere büyük katkı sağlar... ses sistemi çok kötü.” (K2)

“Daha şık ve güzel görünecek, gençlik merkezini temsil edecek eşyalar alınmalı.” (K6)

Sportif, sanatsal ve kültürel etkinliklerin artırılması, öğrencilerin manevi gelişiminin yanında sosyo-kültürel ihtiyaçlarına da hitap eden bir içerik çeşitliliği beklentisini yansıtmaktadır.

“Bahçemiz çok büyük, çok güzel. Sportif alanda çok güzel etkinlikler yapılabilir... İyilik atölyesi vardı... kardeşlik duygusunu yaşadığımız bir şeydi.” (K1)

“Kız öğrenciler ve erkek öğrenciler için ayrı ayrı kamplar... doğanın içinde hem maddi hem manevi yönlerden kamplar.” (K9)

“Hocamız aşıya playstation falan getireceğini söyledi... çok güzel olur.” (K3)

Personel ve danışman yapısının güçlendirilmesi yönündeki öneriler, hem sayısal yetersizlik hem de danışmanların niteliksel gelişim ihtiyacı etrafında yoğunlaşmaktadır.

“Manevi danışman kendisini biraz daha geliştirmemişse... bazı öğrencileri kaybedebiliyor.” (K2)

“Personelimizin arttırılması, hocalarımızın üzerindeki yükün azaltılıp bize daha fazla vakit ayırabilmesi.” (K8)

Sosyal yardım, burs ve kurumsal destekler kategorisinde ise özellikle öğrencilerin maddi ihtiyaçlarının sistematik biçimde karşılanması ve bu süreçte STK’lar, vakıflar ve kamu kurumlarıyla kurumsal iş birliklerinin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır.

“İhtiyaç sahibi öğrenciler tespit edilip... gerek öğrenciler arası gerek vakıflar üzerinden burs imkânı sağlanabilir.” (K2)

“Gerek yardım kuruluşları, gerek devletimiz... yardımda bulunursa daha çok öğrenci kazanırız.” (K5)

Tanıtım ve sosyal medya kullanımı, merkezin görünürlüğünü artırmak ve hedef kitle çeşitliliğini geliştirmek açısından temel stratejik alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

“Sosyal medya üzerinden... bu mekanın olduğu daha çok gösterilirse daha etkin olabilir.” (K7)

Güncel meselelerle temas ve toplumsal farkındalık kategorisi ise, gençlik merkezinin dini öğretimle sınırlı kalmaması ve toplumsal, tarihsel meseleler hakkında gençleri bilinçlendiren bir format benimsemesi gerektiği yönündeki talepleri içermektedir.

“28 Şubat dönemi... Filistin meselesi... bu konu üzerinde bir çalışma düşünülebilir.” (K8)

“Vicdani, tarihi olarak dokunulsa, insanlar daha farklı bakar... yaşanan zulme karşı daha ses getirir.” (K5)

Zamanlama esnekliği ve erişim kolaylığı kategorisi de özellikle ders programları ile çakışan saatlerde gençlik merkezinin erişilebilirliğini azaltan yapısal sorunlara odaklanmaktadır.

“Saat 9’a kadar açık olsa ne kadar aktif olur... sınav dönemlerinde özellikle.” (K5)

“Kendi okulumuz da 4 gibi bitiyor, burası ortalama 4-5 gibi kapanıyor.” (K8)

Kurumsal işleyişte sürdürülebilirlik ve destek ihtiyacı ise diğer bir kategoridir. Bu kategori ise gençlik merkezinin müftülük ve bağlı kurumlardan aldığı desteğin yetersizliğini vurgulamakta ve kurumsal yapının daha güçlü biçimde entegre edilmesi gerektiğini göstermektedir.

“Müftülüğün direkt bir desteği olamıyor buraya... maddi kısımlarda daha büyük destekler vermesi gerekiyor.” (K4)

Elde edilen bulgu ve öneriler değerlendirildiğinde gençlik merkezinin fiziki koşullar, içerik çeşitliliği, danışman kapasitesi ve dijital görünürlüğünün geliştirilmesine yönelik çok boyutlu bir beklenti alanı sunulduğu saptanmaktadır. Bu talepler, literatürde gençlerin hem bireysel hem toplumsal gelişiminde aktif rol üstlenebilmeleri için, kurumların yapısal, organizasyonel ve kültürel olarak sürekli yenilik ve reform sürecinde olması gerektiğini ortaya koymaktadır (Yavuz, 1983; Köylü, 2010; Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018; Özdemir ve Kavak, 2014; Fowler ve Dell, 2006). Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik politikaları ve Kur'an'da gençliğe atfedilen toplumsal sorumluluk ve dayanışma ilkeleriyle uyumlu şekilde, gençlik merkezlerinde hizmetlerin erişilebilir ve kapsayıcı

bir yapıya kavuşturulması, güncel meselelerle entegrasyonun sağlanması ve destek ağlarının genişletilmesi zorunlu bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

3.2. Manevi Danışmanlar ve Koordinatörlerin Yanıtlarına İlişkin Bulgular

3.2.1. Gençlik Merkezi Hizmetlerine Katılım Süreci ve Görev Yapısı

Manevi danışmanların gençlik merkezlerinde görev alma biçimlerinin bireysel deneyimlerden kurumsal atamalara uzanan bir yapıya sahip olması, gençlik hizmetlerinde süreklilik, bağlam uygunluğu ve mesleki yatkınlık gibi kriterlerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik hizmetleri, yalnızca kurumsal prosedürlere değil, aynı zamanda bireysel motivasyon ve gönüllülük esasına dayanan çok boyutlu bir çerçevede tanımlanmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Bu yapının etkin biçimde yürütülebilmesi için gençlik koordinatörlüğü, mülakat süreci, manevi danışmanlık sertifikasyonu ve önceki gönüllü deneyimlerin değerlendirilmesi gibi unsurların birlikte işletilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Nitekim Fowler'ın inanç gelişim kuramında genç bireylerin anlam arayışına rehberlik eden kişilerle kurdukları etkileşim, kimlik inşası açısından belirleyici olarak değerlendirilmiştir. *Manevi danışmanların ifadeleri de göreve başlama yolları, geçmiş deneyimlerin rolü ve görev yapılarındaki farklılıklar* çerçevesinde üç temel kategoride analiz edilmektedir.

Tablo 11. Gençlik Merkezi Hizmetlerine Katılım Süreci ve Görev Yapısına Dair Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Geçmiş Deneyim ve Gönüllü Faaliyetler	MD1, MD4, MD6
Kurumsal Başvuru ve Mülakat Süreci	MD2, MD3, MD5
Görev Yapısının Esnekliği ve Sınırları	MD1, MD6

Geçmiş deneyim ve gönüllü faaliyetlerin etkisi bağlamında, bazı manevi danışmanlar görev öncesi yürüttükleri gönüllü faaliyetlerin bu süreci hazırlayıcı rol oynadığını vurgulamaktadır.

“Daha önce ilçede gönüllü olarak yürüttüğümüz gençlik faaliyetlerinden dolayı göreve çağrıldım ve gezici vaizlik kapsamında Gençlik Merkezi’nde resmi olarak görev almaya başladım.” (MD1)

“Gençlerle iletişim noktasında faydalı olduğumuza inandık. Diyanet Gençlik Merkezi'ne geliş sebepimiz de buydu.” (MD6)

“Kurumumuz içinde daha kaliteli bir hizmet sunabilir miyiz düşüncesiyle buraya geçmiş olduk.” (MD4)

Kurumsal başvuru ve mülakat süreci kategorisi ise bazı manevi danışmanlar açısından belirleyici bir aşama olarak tanımlanmaktadır. Manevi danışmanlık görevine geçiş, kurumsal sertifikasyon, resmi mülakatlar ve özgeçmiş temelli değerlendirmelerle yürütülmektedir.

“2022 itibarıyla manevi danışmanlık görevime başladım. Daha önce de başvurularım olmuştu ancak bu sefer göreve layık görülerek atandım.” (MD2)

“Daha önce yaptığımız gençlik faaliyetlerinden bize sorular soruldu, bunun üzerine Selçuk Kampüsü'ndeki Diyanet Gençlik Merkezi'ne manevi danışman olarak görevlendirildik.” (MD5)

“Selçuk SEM üzerinden manevi danışmanlık sertifikasını aldım. Konya Kampüs Diyanet Gençlik Merkezi var. İl müftülüğüne dilekçe vererek görevimiz başladı.” (MD3)

Bu anlatımlar ise görevlendirme sürecinin yalnızca sahadaki görünürlük değil; aynı zamanda resmî sertifikasyon ve kurumsal prosedürlere bağlı olarak geliştiğini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Görev yapısının esnekliği ve sınırları kategorisinde danışmanların merkezle kurduğu fiziksel ve zamansal ilişkinin biçimini belirleyen bir diğer önemli boyut olarak öne çıkmaktadır. Danışmanlar arasında hem gezici hem de sabit görev modeliyle çalışan danışmanlar yer almaktadır.

“Gezici vaizlik kapsamında görev yapıyorum. Merkeze sürekli bağlı değilim fakat haftalık program ve derslere aktif biçimde katılım gösteriyorum.” (MD1)

“Burada ikinci yılımızdayız ve güzel çalışmalarla devam etmeyi düşünüyoruz.” (MD6)

Bu çeşitlilik de danışmanların gençlerle kurduğu ilişkinin sıklığı ve sürekliliğini doğrudan etkilemekte; hizmetin etkililiğini belirleyen yapısal bir değişken olarak değerlendirilmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde ise manevi danışmanların görev alma biçimlerinin yalnızca kurumsal değil, bireysel geçmişler, gönüllülük faaliyetleri ve sosyal etkileşim dinamikleri üzerinden şekillendiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, görev yapılarının farklılaşması, hizmetin kapsayıcılığı ve devamlılığı açısından belirleyici olmaktadır. Bu nedenle, kurumsal atama süreçlerinde önceki deneyimlerin sistematik olarak değerlendirilmesi ve görev çeşitliliğinin ihtiyaçlara göre esnek biçimde yapılandırılması önerilmektedir. Manevi danışmanların gençlik merkezlerindeki görev alma biçimleri ve bu görevlerin icrasında üstlendikleri roller, yalnızca idari düzeyde değil, aynı zamanda psikososyal ve kültürel gelişim ekseninde de değerlendirilmelidir. Özellikle gençlerin bireysel kimlik ve inanç yapılarını yeniden tanımlamaya başladığı “Bireysel-Tefekkürî İnanç” evresinde (Fowler, 2006), danışmanların birey merkezli, eleştirel düşünceye alan tanıyan, güven temelli ve manevi rehberlik odaklı bir tutum geliştirmesi, inanç gelişim sürecine katkı sunmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı’nın gençlik politikalarının, gönüllülük, değer eğitimi, katılım ve sosyal sorumluluk ilkeleri etrafında şekillenmesi de bu rehberliğin kurumsal düzeydeki temelini oluşturmaktadır (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018; Gençliğe Değer Projesi, 2018). Danışmanların geçmiş deneyim ve kişisel

motivasyonları ile kurumsal atama süreçlerinin dengeli biçimde bütünleştirilmesi, yalnızca hizmet kalitesini değil, gençlerin dini aidiyet ve toplumsal bağlılık duygusunun güçlenmesini de sağlamaktadır. Bu nedenle, manevi danışmanların gençlik merkezlerindeki görev yapılarının esnek ve gençliğin gelişim evrelerine duyarlı bir biçimde kurgulanması, gençlerin inanç, kimlik ve aidiyet deneyimlerini destekleyen bir yapı oluşturacaktır (Hökelekli, 2010; Osmanoğlu, 2014).

3.2.2. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Uygulama Prensipleri

Manevi danışmanlık hizmetlerinin gençlerle etkileşim kurma biçimleri, içerik üretimi ve planlama stratejileri açısından çok boyutlu bir yapıda şekillendiği görülmektedir. Özellikle ergenlik döneminde bireylerin eleştirel düşünme, soyut kavramları anlamlandırma ve aidiyet duygusu geliştirme eğilimleri dikkate alındığında (Bilgin, 2007), danışmanlık hizmetlerinin salt bilgi aktarımı yerine bireysel farkındalık, ilgi temelli yaklaşım ve karşılıklı güven üzerine kurulu bir yapı sunması önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Gençlik Çalışmaları Yönergesi'nde yer alan rehberlik ilkeleri ile manevi danışmanların görev tanımları, sadece dinî bilgi vermekle sınırlı olmayan; sosyal, psikolojik ve estetik gelişimi de önceleyen bütüncül bir danışmanlık modeli inşa etmektedir. Manevi danışmanların anlatımları, bu hizmetlerin hem kurumsal çerçeveye sadık hem de gençlerin bireysel ihtiyaçlarına duyarlı bir anlayışla yürütüldüğünü göstermektedir. Analizler, *Yapısal ve Kurumsal Çerçeveye Bağlılık, İletişim ve İlgi Temelli Yaklaşım, İhtiyaç Odaklı ve Esnek Hizmet Yapısı, Bütüncül ve Çok Yönlü Yaklaşım* şeklinde dört temel kategori çerçevesinde ele alınmaktadır.

Tablo 12. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Uygulama Prensiplerine Dair Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Yapısal ve Kurumsal Çerçeveye Bağlılık	MD3, MD4
İletişim ve İlgi Temelli Yaklaşım	MD1, MD2
İhtiyaç Odaklı ve Esnek Hizmet Yapısı	MD5, MD6

Yapısal ve kurumsal çerçeveye bağlılık bağlamında, manevi danışmanlar faaliyet planlamalarında Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı “Gençlik Çalışmaları Yönergesi”ni temel aldıklarını ifade etmektedir. Bu yönerge, kurumsal bütünlük sağlamanın yanı sıra danışmanlar arasında ortak bir uygulama dilinin oluşmasına katkı sunmaktadır.

“Gençlik çalışması yönergesini baz alıyoruz... koordinatörümüzle beraber istişareyle, ortak akılla ek projeler...” (MD3)

“Bizim burada iki süreç işliyor... dönemlik ya da senelik planlar... bir de öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre ortaya çıkan faaliyetler.” (MD4)

İletişim ve ilgi temelli yaklaşım boyutu ise danışmanlık hizmetlerinin etkinliğini belirleyen en kritik unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Manevi danışmanlar, dini bilgidен ziyade ilginin öncelikli olduğunu, gençlerle duygusal bağ kurulmadan etkili bir iletişim kurulamayacağını vurgulamaktadır.

“Şurası bir gerçek ki gençlere bilgidен daha çok ilgi vermek gerekiyor.” (MD2)

“Gençlere ulaşmak, duyurularımızı ve programlarımızı gerçekleştirmekte, gençlerin katılımını sağlamak için bize rehberlik ederler.” (MD1)

Bu söylemlere bakıldığında danışmanlık sürecinde samimi temasın, güven inşasının ve psikolojik desteğin bilgi aktarımının önüne geçtiğini ortaya konulmaktadır.

İhtiyaç odaklı ve esnek hizmet yapısı kategorisi incelendiğinde; gençlerin karşılaştığı belirsizlikler, akademik baskı ve sosyal sorunlar gibi çok çeşitli durumlara karşı uyumlu müdahaleler geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır.

“Gençliğin şüphe içerisinde olduğu konulara ağırlık vererek sohbetlerimizi gerçekleştiriyoruz.” (MD5)

“Planlamalarımızı öğlen tatili sırasında yapıyoruz... öğrenciler dini ve sanatsal kurslara devam edebiliyorlar.” (MD6)

Bu ifadelere göre manevi danışmanlığın yalnızca geleneksel içerikler değil, aynı zamanda zamanlama, içerik çeşitliliği ve gündelik hayatla uyum açısından da esnek bir yapılanma gösterdiği görülmektedir.

Bütüncül ve çok yönlü yaklaşım kategorisi ise danışmanlığın sadece dini bilgi aktarımıyla sınırlı kalmadığını, bireyin sosyal, kültürel ve psikolojik yönlerini de içine alan entegre bir destek sistemine dönüştüğünü göstermektedir.

“Öğrencilerin yoğun akademik temposunu dengeleyecek sosyal ve kültürel destek sunmak hedeflenmektedir.” (MD4)

MD1 ve MD3’ün de benzer biçimde etkinlikleri çok yönlü yapılandıkları ve manevi danışmanlığı çok kanallı bir etkileşim süreci olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Bu durum, danışmanların sadece din görevlisi değil, aynı zamanda bir rehber, sosyal lider ve rol model olarak konumlandıklarını ortaya koymaktadır.

Nihai durumda manevi danışmanlık hizmetlerinin uygulama prensipleri, kurumsal planlama ile bireysel esnekliği dengeleyen bir model üzerinde yükselmektedir. Danışmanların anlattığı deneyimlerden hareketle; ilgi temelli iletişim, ihtiyaçlara duyarlılık ve sosyal destek unsurları, bu süreci etkili kılan başlıca faktörler olarak öne çıkmaktadır. Hizmetlerin yalnızca dini bilgi aktarımı olarak değil, bütüncül bir kişisel gelişim destek programı olarak yapılandırılması, danışmanlık modelinin gençler nezdinde kabul görmesini kolaylaştırmakta ve kurumsal aidiyeti pekiştirmektedir. Gençlerle yürütülen manevi danışmanlık hizmetlerinin etkili olabilmesi, yalnızca kurumsal çerçeveye bağlı kalmakla değil, aynı zamanda gençliğin psikososyal gelişim evrelerine duyarlılık göstermekle mümkündür. Nitekim gençlerin “sorgulayıcı inanç” ve “bireysel tefekkür” dönemlerine geçiş yaptıkları bu yaş

evresinde (Fowler, 2006), danışmanların rolü yalnızca öğretici değil, aynı zamanda destekleyici ve yönlendirici bir nitelik taşımaktadır. Kur'an'daki gençlik temsilleri (Ashab-ı Kehf, Hz. İbrahim, Hz. Yusuf gibi) de bu dönemin bağımsız karar alma, inançta derinleşme ve ahlaki direnç gibi yönlerine işaret etmektedir (Kehf 18/10-13; Yusuf 12/36; En'âm 6/76-79). Bu bağlamda Diyanet'in danışmanlık politikalarında vurgulanan gönüllülük, iletişim ve sosyal etkileşim ilkeleri (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018) gençlerin manevi gelişimini güçlendirmekte; danışmanları birer dini rehberin yanı sıra sosyal lider ve örnek şahsiyet olarak konumlandırmaktadır. İhtiyaca duyarlı, empatik ve çok yönlü bir danışmanlık yaklaşımı, gençlerin yalnızca inanç sistemlerini değil, aynı zamanda toplumsal aidiyet ve değer yargılarını da sağlam temellere oturtmalarına katkı sunmaktadır (Osmanoğlu, 2014; Mehmedoğlu, 2013).

3.2.3. Toplumsal Sorumluluk Bilincinin Güçlendirilmesi

Manevi danışmanların aktarımlarında, gençlik merkezlerinde yürütülen sosyal katılım faaliyetlerinin gençlerin toplumsal sorumluluk bilincini önemli ölçüde güçlendirdiği görülmektedir. Gençlerin sosyal katılım faaliyetlerine aktif biçimde dahil edilmesi, hem bireysel sorumluluk bilincini pekiştiren hem de dini ve ahlaki gelişim sürecine anlam katan temel bir yapı taşı temsil etmektedir. Özellikle Kur'an'da Ashab-ı Kehf kıssasında olduğu gibi, gençlerin inançlarını toplumsal koşullar karşısında savunmaları ve kolektif hareket etmeleri (Kehf, 18/10–13), gençlik döneminin toplumsal sorumlulukla ilişkili yönünü öne çıkarmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik politikaları da bu bağlamda, yalnızca bireysel dini gelişimi değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk bilincini de hedef alan geniş ölçekli faaliyet alanları tanımlamaktadır (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018; Gençliğe Değer Projesi, 2018). Manevi danışmanlık hizmetlerinin sosyal katılımı önceleyen yapısı, gençlerin empati kurma, sorumluluk alma ve topluma aidiyet geliştirme süreçlerini desteklemektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin deneyimleri iki ana eksenle değerlendirilmiş; *sosyal katılım faaliyetlerinin biçimleri ve etkileri ile sosyal katılım ve toplumsal sorumluluk bilincinin gelişimine yönelik sorunlar ve iyileştirme önerileri* olarak sunulmuştur.

Tablo 13. Sosyal Katılım ve Toplumsal Sorumluluk Bilincinin Güçlendirilmesine Dair Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Sosyal Katılım Faaliyetlerinin Etkileri	MD1, MD2, MD4, MD5, MD6
Sosyal Katılım Bilincinin Gelişimine Yönelik Sorun Bildirimi	MD1, MD2, MD3, MD4, MD5, MD6,

Manevi danışmanlar, gençlerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine yüksek düzeyde katılım gösterdiklerini ve bu süreçlerin gençler üzerinde hem bireysel hem de manevi düzeyde etkili olduğunu ifade etmektedirler. MD1, gençlerin ikram faaliyetlerinde gönüllü görev üstlenmelerinin, onlarda hem aidiyet hem de faydalı olma bilinci oluşturduğunu vurgulamaktadır:

“Gençler yedirme, içirme şeklindeki ikramlarda görev almaktan mutluluk duyuyorlar.” (MD1)

MD2, farklı üniversitelerden gelen gençlerin merkez aracılığıyla tanışmasının toplumsal etkileşimi ve uyumu artırdığını belirtmektedir:

“Gençlik merkezimize gelen gençler, diğer arkadaşlarına da tavsiye ettikleri zaman yeni gençlerle tanışıyoruz.” (MD2)

MD4 ve MD5, gençlerin uluslararası meselelere duyarlılık geliştirmesini sağlayan faaliyetlerin ahlaki ve manevi boyutuna dikkat çekmişlerdir:

“Katkı sağlamak için taşın altına ellerini ne kadar koyduklarını gözlemledik.” (MD4)

“Para toplayıp yetim okutan gençler var... bazen hiçbir şey söylemeden bile olay çözülüyor.” (MD5)

Benzer biçimde MD6, Gazze için düzenlenen yardım kampanyasında gençlerin manevi yönden de dönüşüm yaşadığını ifade etmektedir:

“Gazze için ürünlerden elde edilen gelir, öğrenciler üzerinde manevi bir onarıma sebebiyet verdi.” (MD6)

Bu ifadeler, gençlerin yalnızca etkinliğe fiziksel olarak katılmadığını; aynı zamanda manevi olarak içselleştirdiği bir sosyal sorumluluk süreci yaşadığını göstermektedir.

Manevi danışmanlar, sosyal katılım faaliyetlerinin kurumsal ve mekânsal sınırlarla kısıtlandığını, bu durumun gençlerin motivasyonunu olumsuz etkilediğini vurgulamaktadır. MD1, bürokratik süreçlerin gençlerin enerjisine karşılık veremediğini ifade etmektedir:

“Gençlerin dinamizmine karşılık bürokratik süreçlerin yavaş ilerlemesi, gençlerin beklentilerini karşılamada zaman zaman zorlayıcı oluyor.” (MD1)

MD2, fiziki yetersizliklerin gençlerin ilgisini azalttığını belirtmektedir:

“Gençlere asla hitap etmeyen kırık dökük masa ve sandalyelerimiz var.” (MD2)

MD3 ise sosyal beklentileri karşılamada maddi kaynakların sınırlı kalmasını eleştirmektedir:

“Gençlik gezmek ister, güzel ortamlar görmek ister... bizim gençlik merkezindeki imkanlarımız hepsi kısıtlı.” (MD3)

MD4, MD5 ve MD6, özellikle izin süreçlerinin uzunluğu nedeniyle birçok faaliyetin iptal edilmek zorunda kaldığını ifade etmişlerdir:

“Bazı etkinliklerimiz bu izinlere takıldığı ve zamanı geçtiği için iptal olmak zorunda oluyor.” (MD4)

“Yaptığımız her şeyi il müftülüğünden izinli yapıyoruz... bazen bu resmiyet bizi yoruyor.” (MD5)

“Bir şey yapalım derken haftası geçebiliyor... izin çıkana kadar vize-final bitmiş oluyor.” (MD6)

Bu ifadelere bakıldığında danışmanların gençlerin taleplerine uygun bir hız ve esneklikle cevap verebilmesi için mevzuat düzenlemelerine ihtiyaç duyulduğunu açıkça ortaya konulmaktadır. Manevi danışmanların ifadeleri, gençlik merkezlerinde yürütülen sosyal katılım faaliyetlerinin gençlerin topluma karşı sorumluluk alma kapasitelerini geliştirdiğini ve içsel bir dönüşüm sürecine zemin hazırladığını göstermektedir. Ancak bu sürecin daha etkin ve yaygın hale gelmesi için kurumsal yapının hem bürokratik hem de fiziki açıdan güçlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Gerekli iyileştirmeler sağlandığında, gençlik merkezleri yalnızca dini ya da sosyal birer buluşma noktası değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve sorumluluk bilincinin yapılandırıldığı dinamik alanlar haline gelebilecektir. Dolayısıyla sosyal katılımın dini aidiyet ve ahlaki gelişim üzerindeki dönüştürücü etkisi, gençlik dönemine özgü arayış, aidiyet ve anlam üretme eğilimleriyle doğrudan ilişkilidir. Nitekim Hz. Yusuf’un sosyal sorumluluk bilinci, Hz. Meryem’in iffeti ya da Ashab-ı Kehf’in dirençli duruşu gibi örnekler (Yusuf, 12/36; Al-i İmran, 3/42; Kehf, 18/13), bireysel inancın toplumsal faydayla nasıl bütünleştiğini göstermektedir. Diyanet Gençlik Merkezleri ve TDV öğrenci yurtlarında yürütülen faaliyetler, gençlerin yalnızca dini bilgiyle değil, aynı zamanda toplumsal dayanışma ve merhamet duygularıyla da donatılmasını hedeflemektedir (TDV, 2023; DİB Gençlik Yönergesi, 2018). Bununla birlikte, gençlerin katılımını destekleyen bu yapılar, kurumsal esneklik ve mekânsal yeterlilikle desteklenmediğinde sınırlı etki yaratmaktadır. Danışmanların aktardığı bürokratik zorluklar, gençlerin dinamizmine uygun bir hizmet üretimini engellemekte ve sosyal sorumluluk bilincinin içselleştirilmesini yavaşlatmaktadır (Osmanoğlu, 2014; Koç, 2002). Bu nedenle, dini ve toplumsal gelişim hedeflerinin gençlerin aktif katılımıyla birleştiği bu alanların daha etkili işleyebilmesi için, yapısal reformlara ve genç merkezli düzenlemelere duyulan ihtiyaç nettir. Gençlik merkezleri

bu koşullar sağlandığında, sadece birer dini öğrenme mekanı değil, inançla sorumluluk bilincini birleştiren toplumsal dönüşüm sahaları hâline gelecektir.

3.2.4. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Kurumsal ve Yapısal Sorunlar

Gençlik merkezlerinde yürütölen manevi danışmanlık hizmetlerinin etkililiği, yalnızca bireysel çaba ve iyi niyetle değil, kurumsal yapılanmanın güçlölüğü ve idari süreçlerin işlerliğiyle yakından ilişkilidir. Kurumsal engellerin ve yapısal aksaklıkların gençlerin inanç, aidiyet ve sorumluluk gelişimi üzerindeki etkisi, hem hizmet sunumunu hem de gençlerin gençlik merkezine olan bağını belirleyici kılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik hizmetlerine dair yönergesinde yer alan uygulama ilkeleri ve hizmet modeli, kurumsal uyumu ve hizmet sürekliliğini hedeflemekteyse de bu sistemin gençlik dinamiğine uyarlanabilmesi için esneklik mekanizmalarıyla desteklenmesi gerekmektedir (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Manevi danışmanların deneyimlerine dayalı olarak gençlik merkezlerinde karşılaşılan temel kurumsal ve yapısal sorunlar beş ana başlıkta toplanmaktadır. Bu sorunlar, hizmetin sürdürülebilirliğini doğrudan etkileyen faktörler olmakla birlikte, öğrencilerin önerileri bağlamında yapısal iyileştirme çağrıları da içermektedir.

Tablo 14. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinde Karşılaşılan Kurumsal ve Yapısal Sorunlara Dair Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Fiziki ve Maddi İmkânların Yetersizliği	MD2, MD3, MD4
Bürokratik Süreçlerin Yavaşlığı ve Etkinliklerin Aksaması	MD1, MD4, MD6
Personel Eksikliği ve Uzmanlaşma Problemleri	MD4, MD6
Gençlerle İletişimde Kısıtlayıcı Kurumsal Politikalar	MD2, MD3
Motivasyon ve Kurumsal Destek Mekanizmalarının Zayıflığı	MD1, MD5, MD6

Danışmanlar, gençlik merkezlerinin fiziksel donanımının gençlerin beklentilerini karşılamaktan uzak olduğunu, mobilyaların ve ortamların gençlere hitap

etmediğini belirtmişlerdir. Bu durum, özellikle mekân estetiği ve işlevsellik açısından hizmet kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir.

“Yalap şalap... gençlere asla hitap etmeyen kırık dökük masa ve sandalyelerimiz var.” (MD2)

“Toplama eşyalar... bir gençliğe hitap edecek şeyimiz yok.” (MD4)

“Gençlik gezmek ister, güzel ortamlar görmek ister... bizim gençlik merkezindeki imkânlarımız... hepsi kısıtlı.” (MD3)

Bu ifadeler ise hem maddi yetersizliklerin hem de mekânsal kalitenin gençlerin ilgisini azaltan temel etkenler arasında yer aldığını göstermektedir.

Diğer öne çıkan bir tema olarak ise Etkinlik izinleri ve kurumsal onay süreçlerinin uzun sürmesi, danışmanların planladıkları programları zamanında hayata geçirmelerini zorlaştırmaktadır. Bu durum, gençlerin ilgisini canlı tutmayı zorlaştıran önemli bir engel olarak tanımlanmaktadır.

“Gençlerin dinamizmine karşılık bürokratik süreçler yavaş ilerliyor ve gençlerin beklentilerini karşılamada zorlanıyoruz.” (MD1)

“Bazı etkinliklerimiz izin süreçlerine takıldığı ve zamanı geçtiği için iptal olmak zorunda kalıyor.” (MD4)

“Bir şey yapalım derken haftası geçebiliyor... izin çıkana kadar vize-final bitmiş oluyor.” (MD6)

Bu durum, gençlik merkezlerinin esnek ve hızlı aksiyon alabilen bir yapıya ihtiyaç duyduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Manevi danışmanlık kadrolarının yeterli olmaması, hizmetin sürekliliğini ve kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca, kurumsal bir kadro güvencesinin

bulunmaması, nitelikli personelin kalıcı olarak gençlik merkezlerinde görev almasını engellemektedir.

“Manevi danışmanlık adı altında bir kadro bile yok... sürekli sirkülasyondan dolayı uzmanlaşmış insan sayısı çok az.” (MD4)

“Özlük hakları garanti altına alınırsa, donanımlı hocaların da geleceğine inanıyoruz.” (MD6)

Bu görüşler ise danışmanlık hizmetlerinin daha profesyonel ve istikrarlı bir çerçevede yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kurumsal kuralların katılığı, gençlerle kurulacak iletişimin esnekliğini sınırlamakta ve gençlerin gençlik merkeziyle kurduğu bağı zayıflatabilmektedir. Cinsiyet temelli ayrımlar, oturma düzeni gibi kurallar bu bağlamda sıkça dile getirilmektedir.

“Yani böyle bir handikapımız var. Yani şahsen benim için önemli değil. Yani burada bazen gençler geliyor, kızlarla erkekler yan yana oturup, çayını içip, simidini içip, muhabbetini, hatta ders çalışmak istiyorlar.” (MD2)

“Üstümüzdeki yöneticiler genç olmadıkları için gençlerin halinden anlamıyor... Bu boşluğu biz doldurmazsak başkaları kötü niyetle doldurur.” (MD3)

Danışmanların motivasyonunu destekleyecek kurum içi teşvik sistemlerinin eksikliği, görev sorumluluğunun adil paylaşılmaması ve kurumsal eğitimlerin yetersizliği, hizmet verimliliğini düşüren diğer önemli sorunlardır.

“Bir kişi çalışıyor, ikisi çalışmıyorsa yapılan projeler angarya olarak tek kişiye yükleniyor ve sönme oluyor.” (MD1)

“Gençlik çalışmalarını yürüten insanlar özel bir eğitimden geçmeli... hayatından bezen adam gençliğe hiçbir şey veremez.” (MD5)

“Kur’an kursu öğretmenlerinden gelenlerin ek ders ücretleri kesiliyor... bu ancak Diyanet’in güdüleyici düzenlemeleriyle değişebilir.” (MD6)

Bu görüşler değerlendirildiğinde kurumsal yapı içinde motivasyon artırıcı ve profesyonel gelişimi destekleyici düzenlemelerin elzem olduğu görülmektedir. Danışmanların ifadeleri, manevi danışmanlık hizmetlerinin yalnızca bireysel inisiyatiflerle değil, güçlü kurumsal yapılarla desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Fiziki altyapıdan personel politikalarına, bürokrasiden kurumsal destek mekanizmalarına kadar pek çok alanda yapısal iyileştirmeler yapılması gerekmektedir. Manevi danışmanlık hizmetlerinde karşılaşılan kurumsal zorluklar, yalnızca idari bir sorunu değil, aynı zamanda gençlerin dinî gelişim süreçlerini etkileyen bir yapısal meseleyi ifade etmektedir. Özellikle motivasyonel destek, kurumsal esneklik ve profesyonel gelişim olanaklarının sınırlı olması, gençlere ulaşmada sürdürülebilirlik sorunlarına yol açmaktadır. Gençlik dönemi, bireyin soyut düşünme, bağımsız karar alma ve sosyal sorumluluk geliştirme yetilerinin öne çıktığı bir dönemdir (Bilgin, 2007; Fowler, 2006). Bu bağlamda danışmanların yalnız bırakılmadığı, nitelikli hizmetin önünü açan ve personelin mesleki gelişimini teşvik eden kurumsal modellerin geliştirilmesi zorunludur. Aksi halde, Ashab-ı Kehf gibi kendi değer dünyalarını kurmaya çalışan genç bireyler, şekilciliğe ve mesafeli hizmet anlayışına tepki gösterebilir (Kehf, 18/10–13). Dolayısıyla bu çağın gençliğine uygun, empatik, özgürlük alanı tanıyan ve güçlü bir kurumsal yapıya dayanan hizmet modeli geliştirilmelidir (Osmanoğlu, 2014; Mehmedoğlu, 2013). Gençlerin ihtiyaç ve beklentilerine daha hızlı ve duyarlı biçimde karşılık verebilecek esnek bir sistemin kurulması, hizmet kalitesini doğrudan artıracaktır.

3.2.5. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Gençlerin Kişisel ve Manevi Gelişimine Katkıları

Bu temada ise manevi danışmanların gençlik merkezlerinde yürüttükleri hizmetlerin gençlerin bireysel ve manevi gelişim süreçlerine etkileri çok boyutlu olarak ortaya konulmuştur. Manevi danışmanlık hizmetlerinin bireysel ve manevi gelişim üzerindeki etkileri, inanç gelişimi kuramlarında açıkça vurgulanan içsel

dönüşüm süreçleriyle doğrudan ilişkilidir. Özellikle gençlerin sorgulayıcı, ilişkilendirici ve duygusal derinlik kazanan bir dinî kimlik geliştirdiği “Bireysel-Tefekkürî İnanç” evresi, bu rehberlik hizmetlerinin bilişsel ve ahlaki katkısını daha anlamlı hale getirmektedir (Bilgin, 2007). Manevi danışmanların görüşleri doğrultusunda dört temel kategoride değerlendirme yapılmaktadır. Bunlar; *kişisel gelişime katkı, manevi yönelimin güçlenmesi, toplumsal sorumluluk ve aidiyet duygusu ve son olarak ise sosyalleşme ve özgüven kazanımıdır.*

Tablo 15. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Gençlerin Kişisel ve Manevi Gelişimine Katkıları Üzerine Kategoriler

Kategori	Katılımcı Kodları
Kişisel Gelişime Yönelik Katkılar	MD1, MD2, MD3, MD4
Manevi Gelişime Yönelik Katkılar	MD2, MD3, MD4, MD5, MD6
Sosyal Sorumluluk ve Aidiyet Gelişimi	MD1, MD4, MD5, MD6
Özgüven ve Sosyalleşme Süreçlerine Katkı	MD1, MD2, MD6

Danışmanların ortak görüşü, manevi danışmanlık hizmetlerinin gençlerin kişisel karar alma süreçlerine rehberlik ettiği, doğru düşünme pratikleri geliştirmelerine yardımcı olduğu ve bireysel gelişimlerini desteklediği yönündedir.

“Çok hatalı adımlar atacaktım, bu bilgilendirme sayesinde daha sağlam düşünemedim.” (MD1)

“Gençleri sosyalleştirebilmek için yaptığımız faaliyetlerde farklı bir hayata yelken açtıklarını çok rahat görüyoruz.” (MD2)

“Yeni arkadaşlıklar, yeni sosyal ortamlar oluşuyor... gençler manevi boşluklarını dolduruyorlar.” (MD3)

“Temsil görevimiz var... bireysel görüşmelerle ahlaki yapılanmalarına katkı sağlıyoruz.” (MD4)

Manevi danışmanların bu yanıtları danışmanlık hizmetlerinin sadece dini veya ahlaki yönlendirme değil, aynı zamanda kişisel farkındalık, karar verme ve yaşam becerileri geliştirme süreci sunduğunu göstermektedir.

Manevi danışmanların gençlerle kurduğu ilişkiler, dini yönelimlerin pekişmesini ve bireysel maneviyatın bilinçli biçimde inşa edilmesini desteklemektedir. Özellikle birebir rehberlik, dini heyecan ve bilinç düzeyinde artışa neden olmaktadır.

“Hocam siz bana böyle demiştiniz, işte benim başıma böyle bir olay geldi. O aklıma geldi o ayet, o hadis ya da o sözünüz. Ben de ona binaen artık böyle yapmak istiyorum diyor. Ve biz etkilerini bu şekilde görünce biz de çok mutlu oluyoruz. Bizim de herhalde hasenat kısmımıza yazılıyor diye düşünüyoruz.”
(MD2)

“O heyecanın artmasına, o dine karşı isteğin, maneviyatın çoğalmasına sebep oluyor.” (MD3)

“Dönemlik ya da senelik planlar yapıyoruz... hedefimiz sahih dini bilgiyle temellendirilmiş bir gençlik oluşturmak.” (MD4)

“Hocam ben buraya gelmeye başladım... Keşke daha önce gelseymişim... konuşunca çok rahatladım.” (MD5)

“İçlerindeki maneviyat duygusunu ateşleyerek daha anlamlı bir dünya kurmalarına faydalı olmak istiyoruz.” (MD6)

Bu görüşler, gençlik merkezlerinin manevi danışmanlık sayesinde dini motivasyonun artırıldığı, inanç temelli bir yaşam perspektifinin geliştirildiği alanlar haline geldiğini ortaya koymaktadır.

Danışmanların özel olarak vurguladığı bir diğer önemli husus, gençlerin toplumsal sorumluluk projeleri aracılığıyla aidiyet ve vicdan temelli bir sosyal bilinç geliştirdiğidir. Yardım kampanyaları, uluslararası krizlere duyarlılık ve gönüllülük faaliyetleri bu bilinç oluşumunda etkili olmuştur.

“Gençler yedirme, içirme şeklindeki ikramlarda da görev almaktan mutluluk duyuyorlar.” (MD1)

“Filistin için düzenlenen kampanyada taşın altına ellerini koyduklarını gördük.” (MD4)

“Para toplayıp yetim okutan gençler var... bazen hiçbir şey söylemeden bile olay çözüyor.” (MD5)

“Gazze için yapılan ürünlerden elde edilen gelir, öğrenciler üzerinde manevi bir onarıma sebebiyet verdi.” (MD6)

Bu yanıtlara bakıldığında gençlerin sadece bireysel gelişimleriyle değil, toplumsal farkındalıklarıyla da desteklendiği ve danışmanlık hizmetlerinin bu süreci doğrudan beslediği görülmektedir.

Diğer yandan ise danışmanların ortak değerlendirmesi, gençlik merkezinde kurulan sıcak ilişkilerin gençlerin özgüven kazanmalarında ve toplumsal iletişim becerilerini geliştirmelerinde olumlu rol oynadığı yönündedir. Özellikle helal dairede sosyalleşmenin mümkün olduğunu deneyimlemeleri, gençler için yapıcı bir öğrenme ortamı oluşturmaktadır.

“Kurumsal bir dil ve üslubu yok bizim hocalarımızın. Yakın sıcak bir ilişkileri var.” (MD1)

“Gençlik merkezimize gelen diğer arkadaşlarına tavsiye ediyor, yeni gençlerle tanışıyoruz.” (MD2)

“Genç kızların cuma namazı deneyimi çok büyük bir terapi etkisi olduğunu söylediler.” (MD6)

Bu bulgular ise özgüven gelişiminin sadece bireysel değil, sosyal bağlamda da desteklenmesi gerektiğini ve danışmanlık sürecinin bu desteği sağladığını göstermektedir. Manevi danışmanlık hizmetlerinin gençlerin gelişim sürecinde dört

temel alanda (kişisel gelişim, manevi yönelim, sosyal aidiyet ve özgüven kazanımı) etkili olduğu açıkça ortaya konmuştur. Danışmanlık süreci, bireysel karar alma becerisinden dini heyecanın artmasına, sosyal sorumluluk bilincinden özgüven ve iletişim yetilerinin gelişimine kadar uzanan bir dönüşümün alanı olarak tanımlanabilir. Bu yönleriyle gençlik merkezleri, gençlerin sadece inanç dünyasını değil; aynı zamanda karakter yapılarını, sosyal duyarlılıklarını ve yaşam becerilerini şekillendiren bütüncül bir formasyon sahası olarak değerlendirilmektedir. Manevi danışmanlık hizmetlerinin gençlerin kişisel ve manevi gelişimine sunduğu katkılar, hem bireysel inşa hem de kolektif sorumluluk anlayışı açısından bütüncül bir dönüşüm zemini sunmaktadır. Gençlerin Kur'an'da örneklenen Hz. Yusuf, Hz. Meryem ve Ashab-ı Kehf gibi şahsiyetler üzerinden şekillenen ahlaki bilinçleri, yalnızca ibadet temelli bir yönelimi değil; aynı zamanda özgüvenli, vicdanlı ve topluma katkı sunan birey olma bilincini de kapsamaktadır (Yusuf 12/36; Al-i İmran 3/42; Kehf 18/13). Bu bağlamda, gençlik merkezlerinde yürütülen birebir rehberlik, sosyal etkileşim ve gönüllülük faaliyetleri; yalnızca bireysel maneviyatın değil, aynı zamanda inanca dayalı aktif yurttaşlık bilincinin inşasında da etkili olmaktadır (Hökelekli, 2010; Gündüz, 2002). Gençlerin özgüven, sorumluluk ve dayanışma ekseninde desteklenmesi, inançlarının salt bir ritüel çerçevesinde değil; hayata dokunan bir değer sistemi içinde yaşanmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle danışmanlık süreçleri, gençliği şekillendiren stratejik ve yüksek etkili bir formasyon aracı olarak değerlendirilmelidir.

3.2.6. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Sürdürülebilirliği için Öneriler ve Gelecek Perspektifi

Manevi danışmanların sunduğu öneriler ve gelecek vizyonları, yalnızca mevcut yapının eleştirisi değil; aynı zamanda yapısal dönüşümün yönünü gösteren anlamlı katkılar sunmaktadır. Bu doğrultuda manevi danışmanlık hizmetlerinin sürdürülebilirliği, yalnızca hizmet sunumunun devamlılığı değil; aynı zamanda gençliğe yönelik rehberlik misyonunun niteliği açısından da belirleyici bir faktördür. Özellikle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurumsal çerçevesi içinde yürütülen Gençlik Çalışmaları, gönüllülük ilkesine dayansa da profesyonelleşme ihtiyacını da sürekli gündemde tutmaktadır (DİB Gençlik Çalışmaları Yönergesi, 2018). Genç bireylerin

inanç gelişiminde süreklilik, güven ve istikrar duygusunun önemi, rehberlik sunan kişilerin uzun soluklu, donanımlı ve sürekli gelişen bir formasyona sahip olmasını gerektirmektedir (Peker, 2000; Bilgin, 2007; Aydın, 2002; Osmanoğlu, 2014). Bu kapsamda sürdürülebilirlik, yalnızca teknik bir mesele değil, inanç aktarımında güvenilirlik ve aidiyet inşasının temelidir. Manevi danışmanları ifadeleri üç ana kategoride sınıflandırılmış ve bunlar *kurumsal yapının güçlendirilmesi, mali ve fiziki kaynakların iyileştirilmesi ve hizmet modelinde yenilikçi/esnek yaklaşımların benimsenmesi* olarak oluşturulmuştur.

Tablo 16. Manevi Danışmanlık Hizmetlerinin Sürdürülebilirliği için Öneriler ve Gelecek Perspektifi Kategorileri

Kategori	Katılımcı Kodları
Kurumsal Yapının Güçlendirilmesi ve Profesyonelleşme	MD2, MD4, MD6
Fiziksel ve Mali Kaynakların Artırılması	MD1, MD3, MD5
Yenilikçi Yaklaşımlar ve Esnek Çalışma Modelleri	MD2, MD5, MD6

Manevi danışmanların ortak talebi, geçici görevlendirmelerin yerine kurumsal olarak tanımlanmış, kalıcı ve profesyonel bir yapı tesis edilmesidir. Kadro güvencesi olmadan verilen hizmetlerin hem motivasyon hem de uzmanlaşma bakımından yetersiz kaldığı vurgulanmaktadır.

“Bu işlerin profesyonelce yapılması gerekiyor... manevi danışmanların kadroya geçirilmesi gerekiyor.” (MD2)

“Manevi danışmanlık adı altında bir kadro bile yok... sürekli sirkülasyondan dolayı uzmanlaşmış insan sayısı çok az.” (MD4)

“Özlük hakları garanti altına alınırsa donanımlı hocaların geleceğine inanıyoruz.” (MD6)

Danışman yanıtlarına göre kurumsal istikrarın sağlanabilmesi için sadece mevzuat değil, aynı zamanda insan kaynağı ve mesleki gelişim açısından da profesyonelleşme yönünde adımlar atılması gerektiği görülmektedir.

Gençlik merkezlerinin fiziki yapılarının güçlendirilmesi, donanım ihtiyaçlarının karşılanması ve etkinlikler için özel bütçelerin oluşturulması, hizmetlerin sürdürülebilirliği açısından kritik görülmektedir.

“Etkinliklerde kullanılmak üzere özel bir bütçe yok... Mekânların ısıtma, ses ve görüntü sistemlerinin yetersizliği var.” (MD1)

“Gençlik gezmek ister, güzel ortamlar görmek ister... Gençlik merkezindeki imkânlarımız hepsi kısıtlı.” (MD3)

“Her fakülteden 100 öğrenciye iftar verdik... tamamı hayırseverlerden karşılandı.” (MD5)

Bu ifadeler ise maddi olanakların yalnızca hizmet sunumunu değil, aynı zamanda gençlerin merkeze olan ilgisini ve aidiyet hissini doğrudan etkilediğini göstermektedir.

Manevi danışmanlar, gençliğin değişen diline, ilgi alanlarına ve teknoloji kullanımına uygun yöntemlerin geliştirilmesi gerektiğini belirtmiş; manevi danışmanların dijitalleşmeye açık, empatik ve şekilcilikten uzak bir hizmet anlayışıyla görev yapmalarının önemine dikkat çekmektedir.

“Gençlerin dili konusunda ciddi hassasiyet gerekiyor... Yapay zekâ gibi teknolojik gelişmeler dikkate alınmalı.” (MD2)

“Biz o şekilciliği aştık... Samimiyet kurunca, iletişim sürüyor ve hizmet sürdürülebilir oluyor.” (MD5)

“Ne zaman bir derdi, bir sıkıntısı olduğunda bir manevi danışmanın olduğunu bilmesi gerektiğini düşünüyorum.” (MD6)

Bu yorumlar değerlendirildiğinde yalnızca kurumsal değil, aynı zamanda ilişki biçiminde de bir esneklik ve yenilikçilik ihtiyacı olduğu görülmektedir. Gençlerle kurulan bağın sürdürülebilirliği, bu esnek ve insani ilişki biçimiyle yakından ilişkilidir.

Gelecek perspektifiyle sunulan öneriler, manevi danışmanlık hizmetlerinin yalnızca bugünkü işleyişine değil; yarınki etkisine dair stratejik bir yön tayin etmektedir. Gençlerin teknolojik dönüşümle iç içe yaşadığı ve dinî meseleleri daha eleştirel, bireysel ve çok kaynaklı bir perspektifle ele aldığı bu çağda, hizmetlerin dijitalleşme, empati, anlam odaklılık ve esneklik ilkeleriyle yeniden yapılandırılması kaçınılmazdır (Mehmedoğlu, 2013; Osmanoğlu, 2014). Kur'an'daki genç figürlerin cesaret, tevhit inancı ve toplumsal sorumlulukla örülmüş kimlikleri (Hz. İbrahim, Kehf Ashabı vb.), danışmanlığın da bu üç eksen üzerinde kurgulanmasını gerekli kılmaktadır. Genç bireylerin sorularına, taleplerine ve yönelimlerine açık bir sistem kurmak; yalnızca onları kazanmakla kalmaz, aynı zamanda Kur'an'ın sunduğu gençlik idealini çağdaş bir biçimde yaşama geçirme imkânı sunar. Bu bağlamda önerilen yapısal dönüşümler, hizmetin kurumsal geleceğini değil; gençliğin inanç ve kimlik geleceğini de doğrudan belirlemektedir.

3.3. Bulguların Değerlendirilmesi ve Literatür Tartışması

Elde edilen bulgular genel olarak, DİB'in gençlik merkezleri aracılığıyla yürüttüğü manevi danışmanlık hizmetlerinin üniversite gençliğinin kimlik inşası, aidiyet duygusu ve maneviyat arayışı üzerinde önemli katkılar sağladığını, ancak bu katkının yapısal kısıtlar, mekânsal sınırlılıklar ve kurumsal koordinasyon eksiklikleri nedeniyle sınırlı kaldığını göstermektedir.

Araştırmada öğrencilerin Diyanet Gençlik Merkezi'ne yönelimlerinde kişisel manevi arayış, arkadaş çevresi etkisi ve kurumun tanıtım faaliyetleri olmak üzere üç temel motivasyon öne çıkmıştır. Bu bulgu, gençlerin dinsel etkinliklere katılımında sosyal etkileşim ve duygusal destek ihtiyacının belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Günler ve Zengin'in (2024) çalışmasında da gençlerin cami–gençlik merkezi iş birliğine dayalı etkinliklere daha çok arkadaş tavsiyesi veya sosyal çevre etkisiyle katıldıkları, etkinliklerin içeriğinden ziyade aidiyet duygusunun katılımında belirleyici rol oynadığı belirtilmiştir. Bulgularda dikkat çeken bir diğer husus, gençlerin gençlik merkezine yöneliminde “dini merak” veya “anlam arayışı” gibi bireysel motivasyonların giderek daha kişisel bir maneviyat anlayışına

evrildiğidir. Bu yönüyle sonuçlar, Ekici'nin (2022) "Gençliğe Değer" projesi kapsamında gözlemlendiği, gençlerin dinî şüphe ve sorularına anlamlı yanıt arayışlarının manevi rehberlikle giderilmesi gerekliliğiyle örtüşmektedir. Katılımcıların dinî öğrenmeden ziyade içsel bir rehberlik ve güven alanı arayışı, manevi danışmanlık hizmetinin yalnızca öğretici değil, aynı zamanda psikososyal destek işlevi de taşıması gerektiğini göstermektedir. Bu durum, Sevinç'in (2024) KYK yurtlarında görev yapan manevi danışmanlarla yaptığı çalışmada da vurgulanmıştır; danışmanların gençler için "psikolojik denge unsuru" haline geldiği, rehberliğin yalnızca dinî bilgi aktarımına değil, duygusal dayanıklılık ve içsel huzur sağlamaya yöneldiği ifade edilmiştir.

Konya örneğinde öğrenciler, manevi danışmanlarla ilişkilerini çoğunlukla "samimi, yargılayıcı olmayan, aile sıcaklığında" bir bağ olarak tanımlamıştır. Bu bulgu, Aybey'in (2024) Batı Karadeniz bölgesindeki araştırmasında saptadığı sonuçlarla paraleldir. Aybey, gençlerin özellikle kimlik, yaşam amacı ve değer sorunlarında danışmanlara güvenle başvurduklarını, bu ilişkilerin yalnızca dinî değil psikolojik anlamda da destekleyici olduğunu belirtmiştir. Araştırmadaki öğrencilerin danışmanlara "ağabey/abla figürü" olarak atıfta bulunmaları, manevi danışmanlığın geleneksel otorite biçiminden ziyade empatik bir ilişki modeline dönüştüğünü göstermektedir. Bu bulgular, Koç'un (2021) çalışmasında vurguladığı "danışman yeterlikleri" konusunun önemini yeniden gündeme getirmektedir. Koç, DİB'in gençlik merkezlerinde görev yapan manevi danışmanların, din psikolojisi, gelişim psikolojisi ve iletişim becerileri alanlarında eğitim almalarının hizmetin niteliğini doğrudan etkilediğini ifade etmişti. Mevcut araştırmada bazı danışmanların psikolojik danışmanlık becerilerinde eksiklik hissettiklerini belirtmeleri, Koç'un "üç modüllü sertifika programı" önerisinin güncelliğini koruduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, manevi danışmanlık hizmetinin başarısının yalnızca dini bilgiye değil, aynı zamanda psikolojik duyarlılığa ve iletişim yeterliğine bağlı olduğu söylenebilir.

Araştırma bulgularında gençlik merkezinde düzenlenen kamp, gezi, seminer ve gönüllülük faaliyetlerinin gençlerin sosyal becerilerini güçlendirdiği ve topluluk aidiyetini artırdığı belirlenmiştir. Öğrenciler bu etkinlikleri, "arkadaşlık kurma,

kendini ifade etme, ortak değerleri yaşama” fırsatı olarak değerlendirmiştir. Bu bulgu, Altuntaş’ın (2023) alışmasındaki kamp merkezlerinin işlevine dair sonuçlarla uyumludur. Altuntaş, kamp ortamlarının gençlerin yalnızlaşma, dijital bağımlılık ve sosyal kopukluk sorunlarına karşı doğal bir çözüm sunduğunu, doğa temelli faaliyetlerin manevi eğitimi desteklediğini belirtmiştir. Benzer biçimde Gül’ün (2023) “ÇEDES” projesine ilişkin bulguları da sosyal sorumluluk bilincinin ve değer temelli eğitimin önemine dikkat çekmiştir. Gül, DİB’in gençlik vizyonunun yalnızca ahlaki eğitim değil, toplumsal dayanışma ve evre duyarlılığı gibi sosyal alanlara da genişletilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Konya örneğinde de öğrencilerin “sadece ibadet değil, etkinliklerle değer kazanmak” ifadesiyle benzer bir eğilimi dile getirdikleri görölmüştür. Bu bağlamda, gençlik merkezleri yalnızca dinî formasyon alanı değil, aynı zamanda toplumsal katılım ve gönüllölük bilincini geliştiren bütüncöl bir öğrenme mekânı işlevi üstlenmektedir.

Araştırmada öğrenciler, gençlik merkezindeki faaliyetlerin akademik motivasyonlarına dolaylı katkı sağladığını belirtmiştir. Özellikle manevi sohbetlerin ve grup içi etkileşimlerin stres yönetimi, özgüven ve zaman planlaması gibi becerileri güçlendirdiği vurgulanmıştır. Bu bulgu, Su’nun (2024) üniversite yurtlarındaki danışmanlık hizmetlerine ilişkin çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Su, manevi danışmanlık hizmetlerinin bireysel görüşme, kitap okuma grupları ve ortak ibadet faaliyetleri aracılığıyla öğrencilerin hem ruhsal denge hem de akademik performansına katkı sunduğunu tespit etmiştir. Araştırmada bazı öğrenciler, gençlik merkezindeki etkinliklerin onları “daha üretken, daha hedef odaklı” hale getirdiğini ifade etmiştir. Bu sonuç, Ekici’nin (2022) projesinde vurgulanan planlı ve sistematik program ihtiyacına yanıt niteliğindedir. Çünkü Ekici, gençlik çalışmalarının verimli olabilmesi için gençlerin yaş, ilgi ve öğrenme düzeyine uygun etkinliklerin tasarlanması gerektiğini belirtmiştir. Dolayısıyla bu araştırma, program içeriklerinin bireysel gelişim kategorisine göre çeşitlendirilmesinin hem manevi hem bilişsel katkıyı artırabileceğini ortaya koymaktadır.

Manevi danışmanların hizmet sürecinde karşılaştıkları en temel zorlukların bürokratik izin süreçleri, mekânsal yetersizlikler, personel eksikliği ve

bütçe kısıtları olduğu görülmüştür. Bu sorunlar, Gece ve Gün'ün (2025) Gençlik Koordinatörlükleri üzerine yaptığı çalışmayla büyük ölçüde örtüşmektedir. Gece ve Gün, koordinatörlerin hem kurum içi yetki-sorumluluk belirsizlikleri hem de Gençlik ve Spor Bakanlığı gibi paydaş kurumlarla yaşanan koordinasyon eksikliklerinden dolayı gençlik hizmetlerinin etkinliğinin azaldığını tespit etmiştir. Konya örneğinde de danışmanlar benzer biçimde protokol kaynaklı karmaşalardan ve fiziki yetersizliklerden söz etmiştir. Eker ve Öz'ün (2025) nicel çalışmasında, gençlik merkezlerinden genel memnuniyetin yüksek olmasına rağmen sosyal ve sportif etkinliklerde memnuniyet oranlarının düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, araştırmadaki bulgularla örtüşmektedir: öğrenciler dinî sohbet ve ibadet alanlarından memnunken, sosyal ve kültürel faaliyetlerin sınırlı çeşitliliğinden yakınmıştır. Ayrıca bazı danışmanların “mekânların öğrenci sayısına göre yetersizliği” ve “kadın–erkek etkinliklerinin dengelenememesi” yönündeki ifadeleri, Altuntaş'ın (2023) kamp çalışmasında dile getirilen mekânsal eşitsizlik sorunuyla da paraleldir.

Manevi Danışman ifadeleri, hizmet içi eğitimlerin yetersizliği ve mesleki gelişim olanaklarının sınırlılığına dikkat çekmiştir. Bu bulgu, Koç'un (2021) önerdiği modüler sertifika programının sahadaki karşılığını teyit etmektedir. Koç'a göre, manevi danışmanlık hizmetlerinin sürdürülebilirliği, danışmanların psikolojik danışma, iletişim ve gençlik psikolojisi alanlarında yetkinleşmesiyle mümkündür. Benzer biçimde Sevinç (2024) de danışmanların gençlerle etkili iletişim kurabilmeleri için sosyal medya okuryazarlığı, empati ve kuşak farkı yönetimi gibi alanlarda desteklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Mevcut araştırmada bazı danışmanların “gençlerin dilini yakalama” konusundaki zorlanmaları, bu görüşleri doğrulamaktadır. Öğrencilerin “hocamız bizi anlıyor” veya “bizimle arkadaş gibi konuşuyor” ifadeleri, empati temelli iletişimin hizmetin başarısında belirleyici olduğunu göstermektedir. Bu durum, danışmanlık hizmetinin pedagojik yönünün güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Gençlik merkezinin öğrenciler nezdinde genellikle “güvenli alan” olarak algılandığı, ancak bazı çevrelerde “dini gruplaşma mekânı” biçiminde yanlış etiketlemelerin bulunduğu görülmüştür. Bu ikili algı, literatürde sıkça vurgulanan toplumsal meşruiyet sorununu yeniden gündeme getirmektedir. Ekici (2022) bu durumu, “DİB'in gençlik hizmetlerinde kurumsal görünülüğün fazla olmasının bazen

ters etki yaratabileceği” şeklinde yorumlamıştır. Aynı şekilde Gül (2023), ÇEDES projesinde kamuoyu iletişiminin önemine dikkat çekmiş ve gençlerin katılımının ancak açık, şeffaf ve kapsayıcı bir iletişim diliyle artırılabilceğini belirtmiştir. Araştırmadaki öğrenciler, merkezin toplumdaki imajının “katı bir dini kurum” olarak değil, “yardımcı ve destekleyici bir gençlik alanı” olarak tanıtılması gerektiğini ifade etmiştir. Bu bulgu, gençlik merkezlerinin seküler kampüs ortamları içinde kapsayıcı ve diyalojik bir yapıya sahip olması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Fiziki mekânın yetersizliği konusu ise hem öğrencilerin etkinliklere erişimini sınırlamakta hem de danışmanların bireysel görüşme yürütmesini zorlaştırmaktadır. Bu durum, Altuntaş’ın (2023) araştırmasında da vurgulandığı üzere, gençlik merkezlerinin fiziki tasarımının öğrenme ve etkileşim ortamlarını doğrudan etkilediğini göstermektedir. Altuntaş, doğal ve samimi mekânların gençlerin katılımını artırdığını belirtmiştir. Konya örneğinde de öğrenciler “küçük ama samimi” tanımlamasını sıkça kullanmış, mekânın sıcaklığı kadar çeşitliliğinin de önemli olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca danışmanlar, hizmetin sürekliliğini sağlamak için bürokratik süreçlerin sadeleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu öneri, Gece ve Gün’ün (2025) koordinatörler üzerine yaptığı çalışmadaki “kurumsal koordinasyon ve kaynak yönetimi zafiyetleri” bulgusuyla örtüşmektedir. Dolayısıyla fiziki koşulların iyileştirilmesi kadar, kurumsal süreçlerin sade ve esnek hale getirilmesi de gençlik merkezlerinin sürdürülebilirliği için kritik önemdedir.

Araştırmanın genel sonuçlarına bakıldığında literatürdeki bulgularla büyük ölçüde örtüştüğü söylenebilecektir. Öncelikle, önceki çalışmaların çoğu (ör. Koç, 2021; Ekici, 2022; Eker & Öz, 2025) kurumsal yapı ve memnuniyet düzeylerine odaklanırken, bu araştırma öğrencilerin maneviyat, aidiyet ve kimlik deneyimlerini fenomenolojik açıdan çözümlenmiştir. Böylece danışman-öğrenci etkileşiminin duygusal derinliği, literatürde eksik kalan bir boyut olarak görünür hale gelmiştir. İkinci olarak, mevcut çalışma gençlik merkezlerinin işlevini yalnızca dinî bir formasyon alanı olarak değil, psikososyal gelişim ve toplumsal katılım mekânı olarak konumlandırmaktadır. Bu bulgu, Altuntaş (2023) ve Gül (2023)’ün sosyal sorumluluk ve değer eğitimi vurgularını destekler niteliktedir. Son olarak, danışmanların

karşılaştıkları yapısal ve mesleki sorunların çözümü için önerilen adımlar (eğitim, kaynak, koordinasyon) hem Koç (2021) hem Gece ve Gün (2025) tarafından dile getirilen gerekliliklerle tutarlıdır. Ancak Konya örneği, bu sorunların sahada hâlen varlığını sürdürdüğünü göstermesi bakımından güncel bir kanıt sunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Gençlik dönemi, bireyin kişisel kimlik inşâsının, dini ve manevi olgunluğa erişmesinin, aynı zamanda toplumsal sorumluluk anlayışının şekillendiği en kritik yaş aralığını temsil etmektedir. Üniversite çağındaki bireyler, hem akademik hem sosyal hem de ruhî ihtiyaçları çerçevesinde hızla değişen bir dünyayla yüz yüze gelirken, sahip oldukları inanç ve değer sistemlerini yeniden tanımlama baskısıyla karşılaşmaktadırlar. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik merkezleri, hem sahih dinî bilgi aktarımını hem de duygusal ve sosyal destek sağlayarak gençlerin güvenli bir zeminde kendilerini ifade edebilecekleri, sorularını sorabilecekleri ve kimliklerini güçlendirebilecekleri bir ekosistem sunma potansiyeli taşımaktadır. Konya örneği üzerinden yürütülen bu çalışmanın ortaya koyduğu bulgular, gençlik merkezlerinin hem bireysel hem de toplumsal anlamda taşıdığı stratejik önemi ortaya koymakta; sahadaki uygulamaların güçlendirilebilmesi için kurumsal yapı, fiziki ortam, insan kaynağı ve yöntem çeşitliliği bakımından yapılacak dönüşümlerin gerekliliğini işaret etmektedir.

Araştırma bulguları da gençlerin gençlik merkezine katılım motivasyonlarının üç ana ekseninde şekillendiğini göstermektedir. Bunlar kurumsal tanıtım ve etkinliklerin yarattığı ilk yaklaşım, kişisel ağlar ve arkadaş çevresinin yönlendirmesi, manevi ihtiyaç ve bireysel arayışların tetiklediği içsel yönelimdir. Bu üç tema, sadece mekânsal bir karşılaşmadan ibaret olmayıp, kimlik, aidiyet ve ruhî doyum sürecine kapı aralamaktadır. Kurumsal etkinlikler gençlerin güvenini pekiştirirken; arkadaş çevresi üzerinden filizlenen davetler, gençlerin sosyal kimlik inşâsına değer katmakta; manevi arayış odaklı temasta ise gençler derin bir kimlik ve ruhî bağ kurarak sürekli bir katılım döngüsü oluşturabilmektedirler.

Manevi danışmanlık hizmetlerine yönelik bulgular ise birebir kurulan duygusal bağların, gençlerin kendilerini hem bilgi hem de manevi güven zemininde besleyebilmeleri için kritik olduğunu ortaya koymuştur. Danışmanlarla kurulan sıcak ve samimi ilişkiler, sadece bilgi aktarmaktan öteye geçerek “aile sıcaklığı” hissi veren bir destek mekanizmasına dönüşmekte; dolaylı atmosfer etkileri ise sosyal

etkinliklerde bile gençlerin ruhsal motivasyonunu artırmaktadır. Kişisel dönüşüm ekseninde ise öğrenciler, danışman desteğiyle bilgi açıklıklarını giderme, karakter eğitimi ve ruhî istikrar kazanma süreçlerinde ölçülebilir gelişimler yaşamaktadır.

Etkinliklerin dini ve ahlaki gelişime katkısı üzerine değerlendirmelerde de bu faaliyetlerin hem bilgi düzeyini yükselten hem de davranış ve tutum değişimini kalıcı kılan bir yapı sunduğunu göstermektedir. Kamplar, Mesnevi sohbetleri ve ramazan programları gibi yoğun ritüel deneyimler, gençlerin içsel dünyasında hızlı dönüşümler başlatırken; yardım organizasyonları ve topluluk projeleri ahlaki sorumluluk bilincini pekiştirmektedir.

Sosyal ilişkiler temasında ise gençlik merkezleri, gençlerin yalnızca sosyalleşme değil, kolektif kimlik ve dayanışma duygusu geliştirdiği topluluk işlevi görmektedir; psikososyal destek ve gönüllülük kültürü, kuşaklar arası önyargıların kırıldığı, farklı akademik ve sosyal geçmişlerden gelen bireylerin ortak bir aidiyet duygusunda bulunduğu bir sosyal laboratuvar sunmaktadır.

Akademik ve kişisel gelişim ekseninde gençlik merkezlerinin sunduğu yönlendirme ve motivasyon desteği değerlendirildiğinde ise yalnızca ders disiplini değil, mesleki vizyonu ve entelektüel merakı da besleyen bir tamamlayıcılık işlevine sahiptir. Gençler, buradaki kütüphane ve danışmanlık kaynakları aracılığıyla formel eğitimde karşılaşmadıkları bilgi alanlarına erişmekte, özgüven ve iletişim becerilerini güçlendirmektedirler. Bununla birlikte, hizmetlerde karşılaşılan bürokratik süreç yavaşlıkları, mekânsal yetersizlikler, personel açığı, bütçe kısıtları ve iletişim kopuklukları, gençlik merkezlerinin dinamizmini zayıflatan yapısal sınırları oluşturmaktadır. Öğrenci deneyimleri, bu engellerin yalnızca bireysel memnuniyetsizlik değil, sürdürülebilirlik ve kapsayıcılık açısından asli risk alanları oluşturduğunu göstermektedir.

Toplumsal rol ve algı kategorisine bakıldığında ise gençlik merkezleri, önyargı kıran, değer temelli sığınma alanı işlevi gören, toplumsal dayanışmayı yaygınlaştıran çokkültürlü platformlar olarak konumlanmaktadır. Ancak temsil ve tanıtım

eksiklikleri, dışa dönük görünürlüğü sınırlayarak potansiyel etki alanını daraltmaktadır. Buna karşın fiziki altyapı eleştirileri, masa, danışmanlık odası, kütüphane ve cinsiyet duyarlılığındaki eksikliklerin, bireyin akademik, ruhsal ve mahremiyet ihtiyaçlarını bütüncül karşılayacak mekânsal düzenlemelerin acil gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Tüm bulgulara bakıldığında ise elde edilen sonuçlar, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gençlik merkezlerinin gençlerin dini, sosyal, akademik ve kişisel dönüşüm süreçlerine bütüncül bir öğrenme ve gelişim ekosistemi sunduğunu ortaya koyarken; kurumsal esneklik, fiziki iyileştirme, insan kaynağı zenginleştirme ve iletişim stratejilerinin dönüştürücü bir reform gücü olarak harekete geçirilmesi gerekliliğini işaret etmektedir. Bu reform adımları atıldığında, gençlik merkezleri hem inanç temelli kimlik gelişimini hem de toplumsal sorumluluk ve aidiyet duygusunu besleyen kapsayıcı, dinamik ve sürdürülebilir bir “yaşam laboratuvarı” olarak işlev görecektir. Bu sayede gençler, hem bireysel anlamda sağlam karakterler olarak yetişecek hem de toplumun dününü, bugünü ve yarınını inşa edecek özgüvene, bilgiye ve sorumluluk bilincine sahip nesiller olarak ön plana çıkacaktır. Bu sonuçlardan hareketle aşağıdaki önerilerin sunulması mümkündür;

1. Gençlik çalışmalarının etkinliğini izlemek için veri temelli sistemler kurulmalıdır.
2. Gençlik hizmetlerinde **bütçe, personel ve mekân** kapasitesi artırılmalıdır.
3. Gençlere yönelik güvenilir dijital içerik platformları desteklenmelidir.
4. Gençlerle iletişimde güven ve süreklilik esas alınmalıdır.
5. Faaliyetler gençlerin ilgi ve beklentilerine göre çeşitlendirilmelidir.
6. Gençlerin katılımını artırmak için gönüllülük ve akran temelli yöntemler kullanılmalıdır.

7. Personelin iletişim ve rehberlik yeterliklerini güçlendirecek eğitimler düzenlenmelidir. Bununla birlikte personelin özlük hakları güçlendirilmelidir.
8. Gençlik merkezleri sosyal, kültürel ve manevi etkinliklerle daha işlevsel hâle getirilmelidir.
9. Gençlerin gelişimini takip eden uzunlamasına çalışmalar yapılmalıdır.
10. Farklı bölgeleri karşılaştıran saha araştırmaları artırılmalıdır.
11. Gençlik çalışmalarını bütüncül ele almak için karma yöntem tercih edilmelidir.
12. Dijitalleşmenin gençler üzerindeki etkilerini inceleyen araştırmalara ağırlık verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (1961). *Üniversite öğrencilerinin serbest zaman faaliyetleri: Ankara yüksek öğrenim gençliği üzerinde bir araştırma*. Ajans-Türk.
- Acuner, H. Y., & Turan, İ. (2020). *Gençlik dönemi din eğitimi*. Ankara: Bilimsel Araştırma Yayınları.
- Akdemir, A. B., & Kılıç, A. (2021). Nitel makalelerin yöntem analizi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 486-502.
- Akın, M. H. (2014). Gençlik toplumsallaşmasında akran ve arkadaşlık grupları. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 2(4), 10-21.
- Akto, A. (2011). Kişilik oluşumunda dinin rolü. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52(2), 191-217.
- Altuntaş, R. (2023). Diyanet İşleri Başkanlığı Gençlik Çalışmalarında Din Eğitimi Mekânı Olarak Kamp Merkezinin Yeri ve Önemi. *İslâmî Araştırmalar*, 34(3), 661-678.
- Arkonaç, S. A. (2005). *Psikoloji: Zihin süreçleri bilimi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Armaner N. (1980). *Din psikolojisine giriş*, Ankara: Ayyıldız Matbaa.
- Armaner, N., & Ökmen, A. Z. (1960). *Din eğitim ve öğretiminde metodik bilgiler*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- Ay, M. E. (2003). Kur'an'da gençler ve gençlik değerleri. *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II, Tartışmalı İlmi Toplantı*, 18, 20.
- Aybey, S. (2024). Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık Uygulamaları ve Gençlik Dönemi Soru ve Sorunları (Batı Karadeniz Örneği). *Diyanet İlmi Dergi*, 60(1), 345-376.

- Aydın, B. (2002). *Gelişimin doğası. Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık. 29-55.
- Aydın, M. (2003). Gençliğin dinî ve ahlâkî değerleri. İçinde H. Hökelekli (Ed.), *Gençlik dönemi ve eğitimi-II* (Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi: 40, 245–256). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Aydın, M. (2005). *Ansiklopedik dinler sözlüğü*. Konya: Din Bilimleri Yayınları,
- Bacanlı, H. (2005). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bakanay, Ç. D., & Çakır, M. (2016). Phenomenology and its reflections on science education research. *International Online Journal of Educational Sciences*, 8(4), 161-177.
- Baran, A. G. (2013). *Genç ve gençlik: sosyolojik bakış. Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 6-25.
- Berk, E. L. (2013). *Çocuk Gelişimi*. çev. Ali Dönmez. Ankara: İmge Yayınevi.
- Beşirli, H. (2013). *Gençlik sosyolojisi: Politik toplumsallaşma ve gençlik*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bilgin, B. (2007). *Eğitim bilimi ve din eğitimi*. Ankara: Gün Yayıncılık.
- Bourdieu, P. (1995). *Pratik Nedenler*. çev. Hülya Tufan. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Burcu, E. (1998). Gençlik teorilerinin sınıflandırılmasına ilişkin bir çalışma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(1-2), 105-136.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö. E., Demirel, F., Karadeniz, Ş., & Çakmak, E. K. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Castells, M. (2005). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür birinci cilt ağ toplumunun yükselişi*. çev. Kılıç Ebru. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Cüceloğlu, D. (2013). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitap Evi.
- Çamdibi, H. M. (2010). *Eğitim İlkeleri ve Rehberlik*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Çapçioğlu, İ. (2016). Gençlik dönemi kimlik arayışı'nın demokratik değerlerin ve iletişim becerilerinin gelişimine etkisi. *Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 57-76.
- Çelebi, N. (1985). Genç, sosyalleşme ve kültürel yapı. I. Milli gençlik kongresi. *Konya. SÜ Yay*, 103-107.
- Çelik, C. (2005). Dindarlık tiyolojilerine metodolojik bir yaklaşım. *İslamiyat*, 8(2), 71-90.
- Çetin, Ö. (2019). *Rollo may psikolojisinde din ve kişilik*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Çileli, M. (1986). *Ahlak psikolojisi ve eğitimi*. Ankara: V Yayınları.
- Deniz, A. Ç. (2012). Eğitilmiş gençliği anlamada yeni bir tiyoloji önerisi: Cool gençlik. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 115-139.
- Elkind, D. (1992). *The hurried child: Growing up too fast too soon*. Addison-Wesley.
- Eker, İ., & Öz, A. (2025). Yaygın Din Eğitiminde Yeni Bir Aktör Diyanet Gençlik Merkezleri (İstanbul İli Örneği). *Talim*, 9(1), 48-75.
- Ekici, K. K. (2022). Gençliğe Değer Projesinin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi. *Bartın Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, (17), 38-60.
- Erdoğan, E. (2015). *Tanrı algısı, dini yönelim biçimleri ve dindarlığın psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi*. Ankara Üniversitesi: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.

- Fowler, J. W., & Dell, M. L. (2006). Stages of faith from infancy through adolescence: Reflections on three decades of faith development theory. *The Handbook of Spiritual Development in Childhood And Adolescence*, 34-45.
- Freud, S. (1977). *Endişe*. çev. Leyla Özcengiz. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Galupo, M., Cartwright, K. B., & Savage, L. S. (2010). Cross-category friendships and postformal thought among college students. *Journal of Adult Development*, 17, 208-214.
- Gece, S., & Gün, A. (2025). Gençlik Koordinatörlüğü Personelinin Perspektifinden Gençlik Çalışmaları: Sorunlar ve Beklentiler. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 25(1), 235-266.
- Giritli, İ. (1970). *Gençlik hareketleri ve ötesi*. İstanbul: Garanti Matbaası.
- Goldman, R. (2001). Düşünme ve dine tatbiki. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(11), 419-448.
- Gottlieb, E., & Çev. ULU, M. (2006). Dini düşüncenin gelişimi. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 12(1), 269-289.
- Gökçe, B. (1984). *Orta öğretim gençliğinin beklenti ve sorunları*. Ankara: Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı.
- Güçlü, İ. (2019). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Nika Yayınevi.
- Gül, A. (2023). Diyanet gençlik merkezlerinde yürütülen değerler eğitimi çalışmalarının öğretmen, öğrenci, veli ve Diyanet İşleri Başkanlığı personeli görüşleri çerçevesinde incelenmesi. *Mevzu-Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 543-583.
- Günay, İ. (2003). *Kurân-ı Kerim 'de Gençlik tiyolojileri*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Konya.

- Gündüz, T. (2002). *İslâm eğitim sisteminde gençlik dönemi din ve ahlâk eğitimi (kuramsal yaklaşım)*. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa.
- Gündüz, T. (2003a). *İslam, gençlik ve din eğitimi: kuramsal bir çalışma*. İstanbul: Düşünce Kitabevi.
- Gündüz, T. (2003b). İslam'ın eğitim anlayışı çerçevesinde gençlik dönemi din ve ahlak eğitimine yeni bir bakış. *Gençlik Dönemi ve Eğitimi-II. Tartışmalı İlmî Toplantı*, 18-20.
- Gündüz, T. (2010). Gençlik dönemi din eğitimi. *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, 97-131.
- Günler, S., & Zengin, M. (2024). Gençlerin Diyanet İşleri Başkanlığı Tarafından Yönetilen Cami Gençlik Merkezi İşbirliğine Dayalı Hizmetlere Bakışları ve Beklentileri: İstanbul Örneği. *Eskiyeni*, (53), 635-660.
- Gür, B., Dalmış, İ., Kırmızıdağ, N., Çelik, Z., & Boz, N. (2012). Türkiye nin gençlik profili. Ankara: Pelin Ofset.
- Gürses, İ., & Kılavuz, M. A. (2011). Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(2), 153-166.
- Her, E. L. W., & Haron, F. (2016). The association of giftedness, creativity, and postformal thinking in Malaysian adults. *Advanced Development*, 15, 47.
- Hökelekli, H. (1986). *Çocuklara Allah'a iman öğretimi*. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bursa.
- Hökelekli, H. (1993). *Din psikolojisi*. Ankara: T.D.V. Yayınları.
- Hökelekli, H. (2009). *Çocuk, genç, aile psikolojisi ve din*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi.

Hökelekli, H. (2010). *Din psikolojisine giriş*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.

<https://tdv.org/tr-TR/yazimda-kardeslik-var-kamplarinda-gencler-degerleriyle-bulusuyor/>, Erişim Tarihi 20.10.2023.

<https://www.tdvyurt.com.tr/erkek-ogrenci-yurtlari>, Erişim Tarihi 25.10.2023.

İnanç, B. Y., & Yerlikaya, E. E. (2010). *Kişilik kuramları*. Ankara: Pegem.

Kahya, Y. (2020). Gençlerin yaşam kalitesi ve gelecek beklentileri. *Business & Management Studies: An International Journal*, 8(1), 950-968.

Karahasan, F. (2018). *Açılın gençler geliyor: Y ve Z nesilleri nasıl bir dünya kuracak? Türkiye’de ve dünyada gençler ne düşünüyor, ne bekliyor, neyi hayal ediyorlar?*. Doğan Egmont-CEO Plus.

Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80. Batı, 2004

Kızılcılık, S. (2013). *Frankfurt okulu*. Ankara: Anı yayıncılık.

Koç, B. (2002). Gelişim Dönemleri ve Dini Hayat. *Tabula Rasa Dergisi*, 2(5), 151-165

Koç, M. (2004). Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(17), 231-238.

Koç, M. (2021). Diyanet İşleri Başkanlığı’nın öğrenci yurtları ve gençlik merkezlerindeki manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri (2013-2021): Sınırlılıklar ve bir eğitim programı önerisi. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (3), 135-201.

Kozanoğlu, H. (2003). *Yuppieler ve Bizim Kuşak*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Köknel, Ö. (1982). *Kaygıdan mutluluğa: kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

- Köknel, Ö. (1995). *Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.
- Köylü, M. (2004). Çocukluk dönemi dini inanç gelişimi ve din eğitimi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45(2), 37-54.
- Köylü, M. (2010). *Gelişimsel basamaklara göre din eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kula, M. N. (2001). *Kimlik ve din: Ergenler üzerine bir araştırma*. İstanbul: Ayışığı Kitabevi.
- Lawson, A. E. (1978). The development and validation of a classroom test of formal reasoning. *Journal of Research in Science Teaching*, 15(1), 11-24.
- Lerner, R. M., Almerigi, J. B., Theokas, C., & Lerner, J. V. (2005). Positive youth development a view of the issues. *The Journal of Early Adolescence*, 25(1), 10-16.
- Lüküslü, D. (2009). *Türkiye’de gençlik miti: 1980 sonrası Türkiye gençliği*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Manzûr, İ. (1997). Ebü’l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem el-Ensârî. *Lisânü’l-Arab*, 15.
- Marchand, H. (2001). Some reflections on post-formal thought. *The Genetic Epistemologist*, 29(3), 2-9.
- McLaughlin, P. T., McMinn, M. R., Morse, M., Neff, M. A., Johnson, B., Summerer, D., & Koskela, N. (2018). The effects of a wisdom intervention in a Christian congregation. *The Journal of Positive Psychology*, 13(5), 502-511.
- Mehmedoğlu, A. U. (2004). *Kişilik ve din*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Mehmedoğlu, A. U. (2013). *İnanç psikolojisine giriş*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.

- Odabaşı, F. (2016). *Muhalefet süreci bağlamında gençlerde din ve sivil itaatsızlık:(üniversite öğrencileri üzerine sosyolojik bir araştırma)*. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Ok, Ü. (2005). Dini düşüncede yaşanan stresin (şüphe, uyumsuzluk, çelişki vb.) boyutları. *Dini Araştırmalar*, 8, 11-40.
- Osmanoğlu, C. (2014). Din eğitiminin gelişimsel temeli olarak inanç. *Bilimname*, 27(2), 177-206.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik gelişimi. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(4), 566-589.
- Özdemir, Ş., & Kavak, R. (2014). Kur'an ve hadislerde gençlik dönemi özellikleri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2).
- Öztürk, B. H. (2019). Türkiye'de gençliğin değer dönüşümü. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Bursa.
- Peker, H. (2000). *Din psikolojisi*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Polat, A. (2022). Nitel araştırmalarda yarı-yapılandırılmış görüşme soruları: Soru form ve türleri, nitelikler ve sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 161-182.
- Pountain, D., & Robins, D. (2002). *Cool bir tavrın anatomisi*. çev. Aslı Ağca. Ankara: Ayrıntı Yayınları.
- Reisoğlu, S. (2017). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordamada beş faktör kişilik özellikleri, mizah tarzları ve duygusal zekânın rolü. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 888-912.
- Ritzer, G. (2011). *Sosyoloji kuramları*. çev. Himmet Hülür. Ankara: Deki Basım Yayım.

- Sandström, C. I. (1971). *Çocuk ve gençlik psikolojisi*. çev. Refia Şermin. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Santrock, J. W. (2015). *Yaşam boyu gelişim: Gelişim Psikolojisi: Life-span development*. İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- SEKAM (2016). *Türkiye'de gençlik: gençliğin özellikleri, sorunları, kimlikleri ve beklentileri*. İstanbul: SEKAM Yayınları.
- Selçuk, M. (1991). *Çocuğun eğitiminde dini motifler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Selçuk, M. (2000). Gençlik çağı ve inanç olgusu (inanç ve davranış bütünlüğü açısından bir deneme). *Gençlik Dönemi ve Eğitimi*, 333-358.
- Seligman, M. E. (2002). Positive psychology, positive prevention, and positive therapy. *Handbook of positive psychology*, 2, 3-12.
- Senemoğlu, N. (2000). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sevinç, İ. (2024). KYK Yurtlarında Manevi Danışmanlık Hizmetleri Konusunda Manevi Danışmanların Görüşleri. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 10(2), 625-656.
- Simmel, G. (2009). *Bireysellik ve kültür*. çev. Tuncay Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Sinnott, J., Hilton, S., Wood, M., Spanos, E., & Topel, R. (2016). Does motivation affect emerging adults' intelligence and complex postformal problem solving?. *Journal of Adult Development*, 23, 69-78.
- Sinnott, J., Tobin, E., Chrzanowska, E., & Hilton, S. (2017). The relationship between attachment style and postformal thought. *Journal of Adult Development*, 24, 239-251.

- Smith, A., & Ellison, C. S. (2012). Youth, education, and peacebuilding. *International Institute for Educational Planning, UNESCO Centre, University of Ulster, Londonderry: Northern Ireland.*
- Smith, E. (2017). *Psikolojiye giriş*. çev. Öznur Öncül & Deniz Ferhatoglu. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Su, M. (2024). Gençlere Yönelik Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri: Manevi Danışmanlar Perspektifinden Nitel Bir Araştırma. *Türk Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Dergisi*, (10), 131-154.
- Şimşek, E. (2004). Çocukluk dönemi dini gelişim özellikleri ve din eğitimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 4(4), 207-220.
- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı (2018). *Diyanet işleri başkanlığı gençlik çalışmaları yönergesi*.<https://istanbul.diyamet.gov.tr/kucukcekmece/sayfalar/contentdetail.aspx?ContentId=873&MenuCategory=Kurumsal>
- T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı (2020). *Diyanet işleri başkanlığı kuruluş ve görevleri hakkında kanun*.
[https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr/Documents/633%20say%20C4%B1%20Kanun%20\(6002%20%C3%B6ncesi\).pdf](https://hukukmusavirligi.diyamet.gov.tr/Documents/633%20say%20C4%B1%20Kanun%20(6002%20%C3%B6ncesi).pdf)
- Tatlıcan, Ü. (2011). *Sosyoloji ve sosyal teori yazıları*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- TDK (2023). *Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr>
- TDV (2023). *Türkiye diyanet vakfı yurtlar*. <https://www.tdvyurt.com.tr/erkek-ogrenci-yurtlari/>
- TDV(t.y) *Yazımda kardeşlik var kamplarında gençler değerleriyle buluşuyor*.
<https://tdv.org/tr-TR/yazimda-kardeslik-var-kamplarinda-gencler-degerleriyle-bulusuyor/>
- Tezcan, M. (1997). *Gençlik sosyolojisi ve antropolojisi araştırmaları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.

- Tolan, B. (1996). *Toplum bilimlerine giriş*. Ankara: Kalite Matbaası.
- Türkiye Diyanet Vakfı (2023). *Türkiye diyanet vakfı öğrenci yurtları*. <https://tdv.org/tr-TR/turkiye-diyamet-vakfi-yurtlari-yeni-egitim-ogretim-yili-icin-ogrencilere-kapilarini-acti/>
- Ulu, M. (2016). İnanç Gelişim Teorisi: İnanç Aşamaları. *Bilimname*, 2016(1), 139-156.
- Ulusoy, M. D., Demir, N. Ö., & Baran, A. G. (2005). Ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ve ergen problemleri: Ankara ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3), 367-386.
- Vergote, A. (1999). *Din, inanç ve inançsızlık*. çev. Veysel Uysal. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Wadsworth, B. J., Kandemir, M., Kaşkaya, A., Palancı, M., & Selçuk, Z. (2015). *Piaget'nin duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı*. çev. Ziya Selçuk. Ankara: Pegem Akademi.
- Yağar, F., & Dökme, S. (2018). Niteliksel araştırmaların planlanması: Araştırma soruları, örneklem seçimi, geçerlik ve güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.
- Yavuz, K. (1983). Çocukta dini duygu ve düşüncenin gelişmesi. *Ankara: DİB Yayınları*.
- Yentürk, N. (2003). *Körlerin yürüyüşü: Türkiye ekonomisi ve 1990 sonrası krizler*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, S. & Yenihan, B. (2013). *Sosyal dışlanma ve işgücü piyasasında gençler*. <https://www.mevzuatdergisi.com/2013/04a/01.html>
- Yörükoğlu, A. (1996). *Gençlik çağı: ruh sağlığı ve ruhsal sorunları*. İstanbul: Özgür Yayınları.

Zarrett, N., & Lerner, R. M. (2008). Ways to promote the positive development of children and youth. *Child Trends, 11*(1), 1-5.

Tûr, 52/24

Nûr, 24/59

Kehf, 18/13

Yûsuf, 12/36

Kehf, 18/13

el-Mâide 5/104

el-A'râf 7/28

Lokman 31/21

Al-i Ìmran, 3/42

Enam, 6/76-79